

C. S. LEWIS

IZVAN
TIHOGA
PLANETA

SVEMIRSKA TRILOGIJA I.

BalkanDownload.org

VERBUM

C. S. Lewis

IZVAN TIHOGA PLANETA

SVEMIRSKA TRILOGIJA I.

BalkanDownload.org

VERBUM

Biblioteka:
Stilus 65.

Glavni urednik: mr. sc. Petar Balta

Naslov izvornika: C. S. Lewis, *Out of the Silent Planet*

© Copyright: C. S. Lewis Pte Ltd. 1938.

www.cslewis.com

© Copyright za hrvatsko izdanje: Verbum, Split, 2023.

BODEN

Izvršna urednica: Katarina Gugić

Prijevod: Mijo Pavić

Lektura: Anđa Jakovljević

Grafička priprema: Mario Šantić

Dizajn naslovnice: Hana Malenica i Frane Balta

Za nakladnika: dr. sc. Miro Radalj

Knjiga je objavljena uz potporu Ministarstva kulture
i medija Republike Hrvatske i Grada Zagreba.

I.

Zadnje kaplje oluje s pljuskom jedva su prestale padati kad je putnik strpao svoj zemljovid u džep, namjestio naprtnjaču na umornim ramenima tako da mu je bilo lakše nositi, iskoračio ispod krošnje velika kestena pod kojim se bio sklonio od pljuska i našao se nasred ceste. Jarosne zrake žuta sunca na zalasku izlijevale su se kroz raspuklinu u oblacima na zapadnom nebu, ali ravno naprijed, iznad brežuljaka, nebo je bilo boje tamna škriljevca. Kapalo je sa svakoga stabla i vlati trave i cesta je blistala poput rijeke. Putnik nije tratio vrijeme na promatranje krajobraza, već je odmah stavio put pod noge odlučnim korakom prokušana hodača koji je netom shvatio da će morati pješaćiti dulje no što je mislio. Tako je doista i bilo. Da se osvrnuo iza sebe, što nije učinio, bio bi vidio šiljak tornja Much Nadderbyja i, nakon što bi ga vidio, možda izrekao kletvu na račun negostoljubiva malena hotela u kojem su mu, premda je očito bio prazan, odbili dati krevet. Hotel je bio promijenio vlasnika otkad je posljednji put pješaćio ovim krajem. Ljubazna staroga vlasnika, na kojega je računao, zamijenio je netko koga je pipničarka nazivala „gospođom” a ta „gospođa” bila je očito britanska gostioničarka i pripadala je staroj pravovjernoj školi koja u gostima vidi samo smetnju. Jedina mu je šansa bio gradić Sterk s one strane lanca brežuljaka, dobrih šest milja hoda odatle. Na zemljovidu je stajala oznaka koja je govorila da u Sterku postoji krčma. Pješak je bio previše iskusan da bi gajio bilo kakvu nadu u vezi s tim, no činilo se da u blizini ne postoji ništa drugo.

Koraćao je prilično brzo i bez zaustavljanja, ne zvjerajući mnogo oko sebe, kako to čine ljudi koji nastoje skratiti put zanimljivim tijekom misli. Bio je visok, ponešto pogrbljen, i mogao je imati između trideset pet i četrdeset godina, a odjeća, otrcana i neuredna, odavala je pripadnika inteligencije na odmoru. Na prvi pogled lako ga se moglo zamijeniti za liječnika ili učitelja, iako nije imao držanje svjetskoga čovjeka, svojstveno za prvoga, niti je zračio onom teško odredivom nonšalantnošću, tipičnom za potonjega. Bio je, zapravo, filolog, profesor na jednom od fakulteta Sveučilišta u Cambridgeu. Zvao se Ransom.

Napuštajući Nadderby, gajio je nadu da će još prije Sterka pronaći konak na nekoj farmi koja bi ga primila pod krov. Ali kraj s ove strane brda doimao se gotovo nenaseljenim. Bio je to pust i jednoličan kraj u kojem su uspijevali samo kupus i repa, s bijednim živicama i tek pokojim stablom. Nije privlačio posjetioce, kao što je to bio slučaj s puno bogatijim krajem južno od Nadderbyja, i bio je zaštićen brdima od industrijskih područja s one strane Sterka. Primicala se večer, zamirao je ptičji pjev i kraj je utonuo u tišinu dublju no što je uobičajeno za engleski krajobraz. Buka vlastitih koraka na cesti nasutoj tučencem sve više mu je smetala.

Hodao je otprilike dvije milje kad je pred sobom ugledao svjetlo. Bio se već približio podnožju brežuljaka i dobrano se smrkavalo, zbog čega nije prestao gajiti nadu da će se namjeriti na kakvu zgodnu kuću na farmi, sve dok se nije sasvim približio stvarnom izvoru svjetla – bila je to seoska kućica podignuta od ružne cigle iz devetnaestoga stoljeća. Uto kroz otvorena vrata iz te kućice istrči neka žena i gotovo se sudari s njim.

„Oprostite, gospodine”, reče. „Mislila sam da je moj Harry.”

Ransom je upita postoji li prije Sterka neko mjesto na kojem bi mogao dobiti krevet.

„Ne, gospodine”, odgovorila je. „Ništa prije Sterka. Mislim da bi vam mogli pomoć oni u Nadderbyju.”

Govorila je smjerno, odsutnim glasom, kao da su joj misi i zaokupljene nečim drugim. Ransom joj objasni da je već pokušao u Nadderbyju.

„Onda ne znam šta da vam kažem, gospodine”, odgovorila je. „Jedva da ima ikakve kuće prije Sterka, barem takve kakva vama treba. Postoji samo *The Rise*, gdje radi moj Harry; pomislila sam da dolazite odande i zato sam izišla kad sam vas čula, mislila sam da je možda on. Već se treb’o vratit’, toliko dugo ga nema.”

„*The Rise*“, na to će Ransom. „Što je to? Farma? Mislite li da bih ondje mogao dobiti konak?”

„O, ne, gospodine. Ondje vam nema nikog osim profesora i onog gospodina iz Londona, znate, nikog nema otkako je gospodična Alice umrla. Oni ne bi učinili takvo što, gospodine. Ne drže čak ni sluge, osim mog Harryja koji im održava peč, a ni on ne bude u kući.”

„Kako se taj profesor zove?” upita Ransom sa slabom nadom.

„Ne znam, zbiljam ne znam, gospodine”, na to će žena. „Drugi gospodin je gospodin Devine, a Harry veli da je onaj prvi gospodin profesor. On vam ne zna puno o tome, znate, jer je malko priglup, i zato ne volim kad dolazi tako kasno, a

oni su rekli da će ga uvijek slat' kući u šest. A sigurno je odradio svoje za danas, vjerujte."

Monoton glas i ograničen opseg ženina vokabulara nije izražavao mnogo emocija, ali Ransom je stajao sasvim blizu nje i mogao je vidjeti da drhti i da su joj oči pune suza. Pade mu na pamet da bi trebao otići k tom tajanstvenom profesoru i zatražiti od njega da mladića pošalje kući: samo djelić sekunde kasnije sine mu da bi, nakon što se jednom nađe u toj kući – među ljudima s kojima dijeli zanimanje – postupio vrlo razumno kad bi prihvatio ponudu da kod njih prenoći. O kakvu god procesu razmišljanja bila riječ, mentalna slika u kojoj se vidio kako ulazi na imanje *The Rise* poprimila je čvrste konture donesene odluke. Rekao je ženi što je naumio učiniti.

„Hvala vam velika, gospodine, šta da vam kažem”, rekla je. „Kad biste bili tako ljubazni i ispratili ga do vrata i uvjerali se da je izašao na cestu prije no što odete, ako razumijete šta želim reć’, gospodine. On se tako boji profesora i čim biste mu vi okrenuli leđa, gospodine, on bi ostao gdje jest, ostao bi sve dok ga oni ne pošalju kući.”

Ransom je pokušao umiriti ženu najbolje što je znao i umio i oprostio se s njom nakon što mu je pokazala put i rekla kako će, za svega pet minuta dalje niz cestu, ugledati *The Rise* s lijeve strane. Ohladio se i ukočio od mirna stajanja pred njezinim vratima pa je polako i s bolovima nastavio put.

S lijeve strane ceste nije bilo nikakva svjetla ni putokaza – ničega osim ravnih polja i pojasa posvemašnjega crnila za koji je držao da je guštara. Trebalo mu je više od pet minuta da dođe do te guštare, ali odmah je uvidio da je pogriješio. Uz cestu se pružala gusta živica, a u živici su bila bijela vrata: drveće koje se dizalo iznad njega dok je pregledavao vrata nije bilo prva linija guštare, već samo uzak pojas drveća kojem je kroz krošnje mogao vidjeti nebo. Bio je siguran da je došao pred kapiju *The Risea* i da to drveće okružuje kuću i vrt. Pokušao je otvoriti kapiju, no bila je zaključana. Nekoliko je časaka stajao neodlučan, obeshrabren tišinom i sve gušćim mrakom. Prvo što mu je, onako umornu, palo na pamet bilo je da bi trebao nastaviti put do Sterka, ali to nije dolazilo u obzir nakon što se obvezao pomoći starici. Znao je da je moguće, ako čovjek doista to želi, probiti se krozivicu. On to nije želio učiniti. Kakva bi samo budala ispao kad bi naišao na umirovljena ekscentrika – jer što je drugo nego ekscentrik čovjek koji drži zaključanu kapiju na selu! – i stao mu pričati budalastu priču o histeričnoj majci koja plače jer joj je sin idiot ostao pola sata dulje na poslu! Unatoč tome, bilo mu je potpuno jasno da će

morati ući, a kako kroz živicu nije moguće puzati s naprtnjačom na leđima, skinuo ju je i prebacio preko kapije. U trenutku kad je to učinio pomislio je kako dotad još nije bio sasvim odlučio da će to učiniti, no sada mu iznenada postade jasno da mu ne preostaje drugo nego provaliti u vrt – ako ni zbog čega drugog, a onda zato da dođe do svoje naprtnjače. Odjednom ga obuze srdžba na staricu i na sebe, ali svejedno stade četveronoške puzati kroz živicu.

Operacija se pokazala težom no što je očekivao i prođe čitavih nekoliko minuta prije no što se uspravio u vlažnoj tami s unutarnje strane živice, osjećajući bolove od trnja i koprive. Stade tapkati u mraku prema kapiji, uze svoju naprtnjaču i zatim prvi put zastade i osmotri okolinu. Na prilazu je bilo svjetlije nego pod žbunjem i bez teškoća je razabrao veliku kamenu kuću od koje ga je dijelila neuredna i zapuštena tratina. Malo ispred njega prilaz se račvao nadvoje – krak koji je skretao desno vodio je u blagu luku prema ulaznim vratima dok se lijevi protezao ravno naprijed, nesumnjivo prema stražnjim prostorijama kuće. Primijetio je da je taj put izrovan dubokim kolotečinama – sada punim vode – kao da su njim prometovali teški kamioni. Drugi puteljak, kojim je prilazio kući, bio je obrastao mahovinom. U kući nije gorjelo ni jedno svjetlo. Neki prozori bili su zatvoreni kopcima, na drugima nije bilo ni kapaka ni zavjese, ali svi su bili beživotni i odisali su negostoljubivošću. Jedini znak po kojem se moglo vidjeti da netko tu živi bio je stup dima koji se izvijao iz stražnjega dijela kuće i koji je bio tako gust da je više sličio dimnjaku kakve tvornice ili u najmanju ruku praonice rublja negoli kućne kuhinje. Bilo je očito da je *The Rise* zadnje mjesto na svijetu na kojem je stranac mogao očekivati da će ga vlasnik kuće pozvati na konak i Ransom, koji je već bio potratio neko vrijeme proučavajući je, bio bi već odavno okrenuo glavu i otišao da se nije obvezao starici onim nesretnim obećanjem.

Uspeo se uz tri stepenice koje su vodile na prostran trijem; zazvonio je na zvonce i čekao. Poslije nekoga vremena zazvonio je opet i sjeo na drvenu klupu koja se pružala uzduž cijeloga trijema. Sjedio je toliko dugo da su mu se graške znoja, iako je noć bila topla, a na nebu sjale zvijezde, počele sušiti na licu i počela ga je podilaziti lagana jeza. Sada je već jako osjećao umor i jamačno ga je baš to spriječilo da ustane i pozvoni po treći put: to i umirujuća tišina vrta, ljepota ljetnoga neba te povremeno hukanje sove u susjedstvu koje kao da je još više isticalo spokoj njegove okoline. Već ga je bio počeo hvatati san kad ga je nešto prenelo i on naćuli uši. Čula se neobična buka – nešto kao rvanje, neka neujednačena, kaotična buka koja ga je neodređeno podsjećala na zbijanje igrača u

ragbiju. Ustao je. Jasno je razabrao o čemu se radi. Nije moglo biti nikakve sumnje: ljudi u čizmama su se ili borili ili hrvali, ili su igrali nekakvu igru. I uz to su vikali. Nije mogao razabrati riječi, ali je razgovijetno čuo jednosložne uzvike muškaraca koji su se zbog nečega ljutili i kojima je ponestajalo daha. Ransomu nije bilo stalo ni do kakve avanture, no u njemu je sve više raslo uvjerenje da mora istražiti o čemu se tu radi, kadli je začuo još snažniji uzvik u kojem je razabrao riječi: „Pustite me! Pustite me!”, a zatim, trenutak kasnije: „Neću onamo. Pustite me kući!”

Odbacivši naprtnjaču, Ransom se sjuri niza stube trijema i otrča prema stražnjem dijelu kuće brzinom koju su mu dopuštale ukočenost tijela i bol u nogama. Gazio je kroz brazde i lokve na blatnu puteljku došavši do nečega nalik dvorištu, no bilo je to dvorište okruženo neuobičajeno velikim brojem sporednih zgrada. Pred njim se načas ukaza visok dimnjak, zatim niska vrata kroz koja ugleda rasplamsanu vatru te nešto golemo i okruglo što se crno uzdizalo nasuprot zvijezdama, a njemu se učinilo kupolom male zvjezdarnice: zatim sve ovo iz njegova uma izbrisaše obrisi trojice muškaraca koji su se hrvali tako blizu njega da se zamalo srušio na njih. Ransom nije ni najmanje dvojio da je lik u sredini, koga su druga dvojica, kako se činilo, htjela zadržati unatoč njegovu protivljenju, staričin sin Harry. Htio je zagrmjeti: „Što radite tom mladiću?” umjesto toga od njega se začu samo bijedno: „Hej, vi tamo, čujte!”

Tri borca iznenada se razdvojiše; momak je jecao. „Da vas pitam”, reče krupniji i viši od one dvojice, „tko ste, dođavola, vi i što radite ovdje?” Njegov glas imao je sve kvalitete koje su Ransomovu, na njegovu duboku žalost, nedostajale.

„Pješačim ovim krajem”, odgovori Ransom, „i obećao sam ubogoj starici...”

„K vragu i uboga starica”, na to će drugi. „Kako ste ušli ovamo?”

„Kroz živicu”, reče Ransom koji je osjetio da mu malo zlovolje priskače u pomoć. „Ne znam što radite tom dečku, ali...”

„Ovdje bismo trebali držati psa”, reče onaj krupni svom drugu, ne obazirući se na Ransomove riječi.

„I sad kažeš da bismo trebali držati psa, kao da nisi ustrajavao na tome da iskoristiš Tatara za eksperiment”, na to će onaj drugi koji je dotad šutio. Bio je gotovo iste visine kao njegov sugovornik, ali mršaviji, i bio je očito mlađi; Ransomu se njegov glas učini nekako poznatim.

Ransom započe iznova: „Slušajte,” reče, „ne znam što radite tom momku, ali već je kasno i trebali ste ga odavno poslati kući. Ne mislim se miješati u vaše osobne stvari, ali...”

„Tko ste vi?” izdere se na nj krupni.

„Zovem se Ransom, ako je to vaše pitanje. I...”

„Tako mi svega,” na to će mršavi, „valjda ne Ransom iz Wedenshawa?”

„Išao sam u školu u Wedenshawu”, reče Ransom.

„Čim si progovorio, odmah si mi se učinio poznat”, reče mršavi. „Ja sam Devine. Zar me se ne sjećaš?”

„Naravno da se sjećam!” reče Ransom i dvojica muškaraca s usiljenom srdačnošću, uobičajenom pri takvim susretima, pružiše ruku jedan drugom. U stvarnosti, Ransom nije podnosio Devinea u školi kao što ga, uostalom, nije podnosio ni jedan od njihovih vršnjaka.

„Dirljivo, zar ne?” reče Devine. „Naći se poslije toliko vremena u divljini Sterka i Nadderbyja! Čovjeka nešto stegne u grlu i s ganućem se sjeti nedjeljnih vespera u školskoj kapeli. Poznaješ li slučajno Westona?” Devine pokaže na krupnoga druga s moćnim glasom. „Čuvenog Westona”, doda. „Velikog fizičara. Pojede Einsteina i Schrödingera za doručak. Westone, dopusti da te upoznam s mojim starim školskim drugom Ransomom. Doktorom Elwinom Ransomom. Čuvenim Ransomom, znaš. Znamenitim filologom. Pojede Jespersena za dor...”

„Ne znam ništa o tome”, presiječe Weston koji je još uvijek držao nesretnoga Harryja za ovratnik. „I ako očekuješ od mene da ću reći da me veseli upoznati osobu koja je provalila u moj vrt, razočarat ću te. Nije me ni najmanje briga koju je školu pohađao niti na koju neznanstvenu budalaštinu trenutno rasiplje novac koji bi trebao ići na istraživanja. Želim znati što radi ovdje, nakon toga želim da mi se gubi s očiju.”

„Ne budi glup, Westone”, Devine će nešto ozbiljnijim tonom. „Njegov nenadan posjet došao je baš u pravi čas. Ne smiješ se obazirati na Westonove ispade, Ransome. Iza njegove odbojne vanjštine krije se plemenito srce, znaš. Uđi i popij koju s nama, a nešto ćemo i pojesti, može?”

„Ljubazno od tebe”, reče Ransom. „U vezi s momkom...”

Devine povuče Ransoma na stranu. „Fali mu daska u glavi”, reče tiho. „U pravilu, radišan je kao dabar, no s vremena na vrijeme dobije te napadaje. Samo ga pokušavamo odvesti u praonicu rublja i ostaviti ga ondje sat vremena da dođe k sebi. Ne možemo ga pustiti kući u takvu stanju. Trudimo se biti ljubazni prema njemu. Možeš ga isti čas odvesti kući ako želiš – a onda se vrati i prespavaj ovdje.”

Ransom je bio veoma zbunjen. Cijeli je prizor odisao nečim sumnjivim i neugodnim; nešto mu je govorilo da je nabasao na zločin; s druge strane, gajio je

duboko i potpuno iracionalno uvjerenje, tipično za njegovo vrijeme i klasu kojoj je pripadao, da se takve stvari ne događaju običnim ljudima, već da su moguće samo u umjetničkoj prozi, a pogotovo nemaju nikakva doticaja s profesorima i starim školskim drugovima. No čak i ako su maltretirali dečka, Ransom je znao da su izgledi da ga silom izvuče odande ravni nuli.

Dok su mu se ove misli vrzle po glavi, Devine je razgovarao s Westonom, tihim glasom, ali ne tišim no što bi se očekivalo od nekoga tko razgovara o primanju gosta pod krov u nazočnosti toga istog gosta. Razgovor je završio tako što je Weston preko volje promrsio da se slaže s Devineom. Ransom, na čije su se ostale teškoće sada nadovezale i društvena smetenost i stid, okrenuo se prema njima dvojici s namjerom da nešto kaže. No Weston je već govorio momku.

„Zadao si nam dovoljno muka za jednu večer, Harry”, rekao je. „U nekoj drugoj, normalno uređenoj zemlji, znao bih izići na kraj s tobom. Jezik za zube i prestani cmizdriti. Ne moraš ići u praonicu rublja ako ne želiš...”

„Nije to bila praonica rublja,” jecao je slaboumnik, „znate i sami da nije. Ne želim više ulaziti u *ono*.”

„Misli na laboratorij”, upadne Devine. „Jednom je ušao unutra i slučajno se zaključao na nekoliko sati. To ga je zbog nečeg preplašilo. ‘Gle, uboga Indijanca’,¹ znaš već kako ono ide.” Okrenuo se momku. „Slušaj, Harry”, reče. „Ovaj ljubazni gospodin odvest će te kući čim se odmori. Ako uđeš unutra i mirno budeš čekao u predsoblju, dat ću ti nešto što voliš.” Cokne jezikom, proizvevši zvuk kao kad se čep izvadi iz boce – Ransom se sjetio da je to bio jedan od Devineovih trikova u školi – na što se Harry djetinje i glasno nasmija, shvativši što će dobiti.

„Uvedi ga unutra”, reče Weston okrenuvši se i nestade u kući. Ransom je oklijevao poći za njim, no Devine ga stade uvjeravati da će Westonu biti drago ugostiti ga. Bila je to bezočna laž, ali Ransomova želja za odmorom i pićem brzo je nadvladala sve društvene skrupule. Pošao je za Devineom i Harryjem i nekoliko časaka kasnije sjedio je u naslonjaču i čekao da se Devine vrati s pićem i zalogajem.

II.

U sobi u koju je bio uveden vladala je neobična mješavina luksuza i prljavštine. Prozori su bili zatvoreni kapcima, nije bilo zavjesa, nije bilo tepiha i posvuda su bili razasuti sanduci, strugotine, novine i knjige, a na zidnim tapetama mogli su se vidjeti svjetliji obrisi od slika i namještaja prethodnih stanara. S druge strane, jedina dva naslonjača bila su od najskuplje vrste, a među predmetima razbacanim po stolovima, cigare, ljuštire kamenica i prazne boce šampanjca tiskale su se s konzervama kondenzirana mlijeka i otvorenim konzervama sardina, jeftinim kuhinjskim porculanom, trganim kruhom, šalicama do pola punim čaja i opušcima.

Njegovih domaćina dugo nije bilo i Ransom uhvati sebe da razmišlja o Devineu. Prema njemu je osjećao onu posebnu vrstu odbojnosti koju osjećamo prema nekom kome smo se kratko vrijeme u dječачkoj dobi divili, a zatim smo sazreli i odbacili dječачke zablude. Devine je samo pola polugodišta prije drugih usvojio onu vrstu humora koji se sastoji u neprestanu parodiranju sentimentalnih ili idealističkih klišeja starijih. Njegove aluzije na *rodnu grud*, *pravila igre*, *teret bijeloga čovjeka* i obilježja *pravoga sportaša* obarale su s nogu nekoliko tjedana cijelu generaciju, pa tako i Ransoma. Ali Ransom je i prije nego što je napustio Wedenshaw doživljavao Devinea kao gnjavatora i na Cambridgeu ga je izbjegavao, pitajući se, izdaleka, kako netko odjeven tako napadno kao on i, da tako kažemo, tako konvencionalan, može biti tako uspješan. Zatim misterij Devineove profesure u Leicesteru, a zatim i misterij njegova sve većega bogatstva. Bio je već odavno napustio Cambridge i preselio se u London, postavši, po svoj prilici, netko i nešto. S vremena na vrijeme doprla bi kakva vijest, a onaj tko bi donio glas o njemu obično bi završio riječima: „Vraški pametan momak, taj Devine, na svoj način, dakako”, ili s tugaljivom primjedbom: „Nikako ne razumijem kako se taj čovjek uspio popeti tako visoko.” Koliko je Ransom uspio razabrati iz kratka razgovora u dvorištu, njegov stari školski drug nije se puno promijenio.

U razmišljanju ga je prekinulo otvaranje vrata. U sobu je ušao samo Devine, noseći bocu viskija, čašu i sifonsku bocu na pladnju.

„Weston traži nešto za jelo”, reče, stavljajući pladanj na pod pored Ransomove stolice i uze otvarati bocu. Ransom, koji je u međuvremenu počeo skapavati od žeđi, primijetio je da je njegov domaćin jedan od onih iritantnih ljudi koji zaboravljaju služiti se rukama kad počnu govoriti. Devine je šiljkom vadičepa kidao srebrni papir koji je omatao čep, a zatim je zastao i upitao:

„Otkud ti u ovom zabačenom kraju?”

„Pješačim po okolici”, odgovori Ransom. „Sinoć sam prenoćio u Stoke Underwoodu, nadajući se da ću danas spavati u Nadderbyju. Ondje me nisu htjeli primili pod krov pa sam krenuo prema Sterku.”

„Bože!” usklikne Devine, i dalje besposleno držeći vadičep u ruci. „Radiš li to za novac ili iz čista mazohizma?”

„Iz zadovoljstva, naravno”, reče Ransom, ne dižući pogleda s neotvorene boce.

„Može li se privlačnost toga pothvata objasniti nekom tko nije upućen?” upita Devine, sjetivši se napokon razderati komadić staniola s čepa.

„Ne bih znao. Kao prvo, volim hodati...”

„Bože! Sigurno ti je bilo lijepo u vojsci. Trčanje od nemila do nedraga, ha?”

„Ne, ne, upravo suprotno. U vojsci nikad nisi sam i nikad ne možeš izabrati kamo ćeš ići, čak ni kojim dijelom ceste ćeš hodati. Na pješačkom izletu, pak, potpuno si samostalan. Zastaneš kad hoćeš i nastaviš put kad hoćeš. Dok traje, ne moraš se obazirati ni na koga niti se s kim savjetovati osim sa samim sobom.”

„Dok te jedne večeri u hotelu u kojem si odsjeo ne dočeka brzojav: ‘Vraćaj se odmah’”, na to će Devine, zgulivši napokon staniol s čepa.

„Samo ako si toliko glup da si ostavio listu adresa na kojima ćeš doista boraviti! Najgore što bi mi se moglo dogoditi bilo bi da u brzojavu piše: ‘Hoće li dr. Elwin Ransom koji, kako se vjeruje, pješači negdje u Midlandsu...’”

„Počinjem shvaćati što želiš reći”, na to će Devine, prestavši načas izvlačiti čep. „Ne bi si to mogao priuštiti da si poslovni čovjek. Baš si srećković! No možeš li čak i ti nestati tek tako? Nemaš ženu, nemaš djecu, postarijeg roditelja ili nešto slično?”

„Samo udanu sestru u Indiji. Vidiš, sveučilišni sam profesor. A profesor tijekom dugačkih praznika gotovo je nepostojeće stvorenje, kao što se sigurno sjećaš. Ustanova pri kojoj je zaposlen niti zna niti mari gdje je on, kao, uostalom, ni bilo tko drugi.”

Čep je napokon izišao iz grlića boce, uz prasak koji razvedruje srce.

„Reci koliko”, reče Devine, vidjevši da Ransom pruža čašu. „Ipak, siguran sam da postoji neka kvaka. Zbilja želiš reći da nitko ne zna ni gdje si ni kad se planiraš

vratiti te da nitko ne može stupiti s tobom u kontakt?”

Ransom je potvrdno kimao kad je Devine, uzimajući sifonsku bocu, iznenada opsovao. „Bojim se da je prazna”, reče. „Bi li ti smetalo da ti donesem vodu? Morat ću donijeti iz pomoćne kuhinje. Koliko želiš?”

„Napuni do vrha, molim te”, odgovorio je Ransom.

Devine se vratio za svega nekoliko trenutaka i pružio Ransomu tako dugo odgađano piće. Spuštajući s uzdahom zadovoljstva dopola ispražnjenu čašu na stol, primijeti da je Devineov izbor mjesta stanovanja barem isto toliko neobičan koliko i njegov izbor prazničnoga odmora.

„Baš tako”, na to će Devine. „Da poznaješ Westona, znao bi da čovjek ima puno manje problema pođe li s njim kamo on hoće nego da se s njim prepire. Tako ti je to kad imaš tvrdoglava kolegu.”

„Kolegu?” sa zanimanjem upita Ransom.

„U stanovitu smislu, da.” Devine zirne prema vratima, približi svoju sjedalicu Ransomovoj i nastavi nešto povjerljivijim tonom. „Kao znanstvenik, vrlo je sposoban. U povjerenju, uložio sam nešto sitniša u pokuse na kojima radi. Sve pošteno i kako treba – progres, dobro čovječanstva i tomu slično, ali cijela bi se stvar mogla pokazati zanimljivom i s industrijskog aspekta.”

Dok je Devine tako govorio, Ransomu se dogodilo nešto neobično. Isprva mu se učinilo da Devineove riječi počinju gubiti svaki smisao. Po svemu sudeći, govorio je da su njegovi interesi vezani isključivo uz industriju, ali da u cijelom Londonu nije uspio dobiti ni jedan eksperiment koji bi mu odgovarao. Zatim je uvidio da Devine nije toliko nerazumljiv koliko nečujan, što ga nije iznenadilo jer je sada bio vrlo daleko – cijelu milju, činilo se, premda ga je mogao potpuno jasno vidjeti, kao kad nešto gledamo kroz pogrešnu stranu teleskopa. Iz te blistave daljine, gdje je sjedio u svojoj sićušnoj stolici, zurio je u Ransoma s potpuno novim izrazom na licu. To zurenje ubrzo ga je počelo uzrujavati. Pokušao se pomaknuti u stolici, no otkrio je da ga tijelo više ne sluša. Bilo mu je prilično udobno, no noge i ruke kao da su mu bile privezane za stolicu, a glava stegnuta u škrip: lijepo podstavljen, ali čvrsto stegnut škrip. Nije osjećao strah, iako je znao da bi ga trebao osjećati, i znao je da uskoro i hoće. Zatim mu je, vrlo postupno, soba iščezla s vidika.

Ransom nije nikad mogao sa sigurnošću reći ima li ono što je kasnije uslijedilo neke veze s događajima o kojima je u ovoj knjizi riječ, ili je sve to bio samo nepouzdan san. Činilo mu se da se zajedno s Westonom i Devineom nalazi u

malenu vrtu okruženu zidom. Vrt je bio svijetao i obasjan suncem, ali iznad ruba zida nije se vidjelo ništa osim tame. Njih trojica pokušavali su se prebaciti preko zida i Weston je tražio da ga podignu. Ransom mu je neprekidno govorio da ne preskače zid jer je s druge strane tama, ali Weston je bio uporan i sva trojica dadoše se na posao. Ransom se popeo posljednji. Kad se popeo do vrha, opkoračio je zid i sjeo na kaput, jer je zid bio posut oštrim komadićima stakla. Druga dvojica već su se bila spustila u mrak s vanjske strane zida, ali prije no što je on skočio za njima, vrata u zidu – koja dotad ni jedan od njih nije primijetio – otvorila su se s vanjske strane i u vrt uđoše vrlo neobični ljudi kakve Ransom nikad nije vidio, uvodeći sa sobom Westona i Devinea. Ostavili su ih u vrtu i vratili se natrag u tamu vani, zaključavši za sobom vrata. Spuštanje sa zida Ransomu se činilo nemoguće. Ostao je sjediti gore, ne toliko preplašen koliko mu je bilo neudobno, jer mu se desna noga, koja je ostala visjeti s vanjske strane zida, osjećala vrlo tamnom, dok mu se lijeva osjećala vrlo svijetlom. „Noga će mi otpasti postane li još tamnija”, rekao je. Zatim je pogledao dolje u tamu i upitao: „Tko ste vi?” a Neobični Ljudi bili su očito i dalje ondje jer su odgovorili: „Huu – huu – huu!” kao da su sove.

Počeo je shvaćati da mu noga nije toliko tamna koliko hladna i ukočena, jer je drugu dugo držao preko nje: vidio je i da sjedi u naslonjaču u rasvijetljenoj sobi. Blizu njega odvijao se nekakav razgovor i on iznenada shvati da taj razgovor traje već neko vrijeme. Glava mu je bila bistra. Pomislio je da je drogiran ili hipnotiziran, ili oboje, i učini mu se da ga tijelo opet sluša, premda je i dalje osjećao slabost. Slušao je napeto, ne mičući se.

„Ovo me počinje zamarati, Westone,” govorio je Devine, „prvenstveno zato što je na kocki moj novac. Kažem ti da će on poslužiti jednako dobro kao i dečko, čak i bolje, na neki način. Samo što će se vrlo brzo osvijestiti; moramo ga odmah ukrcati. Morali smo to učiniti još prije sat vremena.”

„Momak je bio idealan”, mrzovoljno će Weston. „Nije bio ni od kakve koristi čovječanstvu i od njega se samo moglo očekivati da će na novu generaciju prenijeti idiotizam. Takve u civiliziranim društvima odmah pošalju u državni laboratorij da nad njima vrše eksperimente.”

„Da, doista. Ali takav mladić u Engleskoj može pobuditi zanimanje Scotland Yarda. S druge strane, odsutnost ovog zabadala nitko neće primijetiti još mjesecima i čak ni tada nitko neće znati gdje se nalazio kad je nestao. Došao je sam. Nije ostavio nikakvu adresu. Nema obitelji. Na kraju krajeva, nitko ga nije tjerao da gura nos u ovo.”

„E, pa, kažem ti da mi se to ne sviđa. Poslije svega, ipak je ljudsko biće. Momak je bio gotovo... hm, preparat. Ipak, on je samo pojedinac, vjerojatno beskoristan. Osim toga, riskiramo i vlastite živote. Kad je tako važna stvar u pitanju...”

„Zaboga, ne počinji opet s tim glupostima. Nemamo vremena.”

„Mislim,” odgovori Weston, „mislim da bi pristao kad bi shvatio.”

„Uhvati ga za noge, a ja ću ga primiti za glavu”, reče Devine.

„Ako zbilja misliš da dolazi k svijesti,” na to će Weston, „daj mu još jednu dozu. Ne možemo početi dok ne svane. Ne bi bilo lijepo da se tu koprcu i otima još tri sata. Bilo bi bolje da se ne probudi prije nego što započnemo.”

„Dobro kažeš. Pripazi na njega dok ja ne odem gore i donesem još jednu.”

Devine je izašao iz sobe. Ransom je kroz poluzatvorene oči vidio da Weston stoji nad njim. Nije mogao znati kako bi mu tijelo reagiralo, ako bi uopće reagiralo, na iznenađan pokušaj da se pomakne, ali itekako je dobro znao da mora riskirati. Gotovo prije no što je Devine stigao zatvoriti vrata za sobom, bacio se svom snagom na Westonove noge. Znanstvenik se srušio preko naslona stolice, a Ransom se, odgurnuvši ga s bolnim naporom, osovio na noge i izjurio u hodnik. Bio je vrlo slab i pao je čim je prošao kroz vrata: progonio ga je strah i trebalo mu je samo nekoliko sekunda da pronađe izlazna vrata; očajnički se okomio na zasune. Usporavali su ga mrak i drhtave ruke. Prije nego što je stigao podići ijedan zasun, iza sebe je čuo topot čizama što je odzvanjao na podu bez tepiha. Ruke su ga zgrabile za ramena i koljena. Ritajući se nogama, izvijajući se i urlajući iz sveg glasa u slabašnoj nadi u izbavljenje, otimao se silinom koja se i njemu samom činila nemogućom. U jednom veličanstvenom trenutku vrata se otvoriše, svjež noćni zrak zapljusne mu lice i on vidje umirujuće treperenje zvijezda, čak i svoju naprtnjaču na verandi. Zatim je uslijedio snažan udarac po glavi. Ostao je bez svijesti, a posljednje što je pamtio bijaše čvrst stisak snažnih ruku koje su ga odvlačile natrag u mračni hodnik i zvuk zatvaranja vrata.

III.

Kad se Ransom osvijestio, činilo mu se da leži u krevetu u mračnoj sobi. Imao je gadnu glavobolju i to ga je, uz opću klonulost, isprva odvrćalo od želje da ustane i vidi gdje se zapravo nalazi. Prešavši rukom preko čela, vidio je da je sav znojan i to mu je usmjerilo pozornost na činjenicu da je u sobi (ako je to uopće bila soba) vrlo toplo. Odgurnuo je posteljinu i dodirnuo zid s desne strane kreveta: malo je reći da je bio topao: bio je vruć. Micao je lijevom rukom amo-tamo u praznini na drugoj strani kreveta i primijetio da je zrak ondje hladniji – vrućina je očito izbijala iz zida. Opipao si je lice i pronašao modricu iznad lijevoga oka. Sjetio se da se rvaao s Westonom i Devineom pa zaključi da su ga smjestili u jednu od sporednih zgrada iza kotlovnice. Podigao je oči i otkrio otkud dopire slabašno svjetlo koje nije ni primijetio, a zahvaljujući kojem je vidio pokrete svojih ruku. Iznad njega nalazila se neka vrsta krovnooga prozora kroz koji se vidio četverokut noćnoga neba posut zvijezdama. Ransomu se učinilo da nije nikad imao priliku gledati vani za tako studene noći. Pulsirajući, kao od kakve nepodnošljive boli ili užitka, sabrane u grozdove u besputnim i nebrojenim gomilama, jasne kao u snu, blistajući jarko u potpunoj tmini, zvijezde su zaplijenile svu njegovu pažnju, mućile ga, uzbuđivale i na koncu nagnale da se pridigne u sjedeći položaj. Uto mu se s još većom snagom obnovi snažno i bolno pulsiranje u glavi i on se sjeti da su ga omamili drogom. Upravo je bio počeo sam sebi formulirati teoriju da tvar koju su mu dali možda na neki način utječe na zjenice i da to objašnjava neprirodnu krasotu i punoću neba, kad ga je neko poremećenje srebrnoga svjetla, nešto gotovo nalik blijedu i minijaturnu izlasku sunca u kutu krovnooga prozora natjeralo da ponovno pogleda uvis. Nekoliko trenutaka kasnije puni mjesec probio mu se u vidno polje. Ransom je nepomično sjedio i promatrao. Nikad nije vidio takav mjesec – tako bijel, tako zasljepljujuće blještav, tako velik. „Kao da se s vanjske strane prozora nalazi velika nogometna lopta”, pomislio je, a zatim, trenutak kasnije: „Ne, veće je od toga.” Bio je posve siguran da nešto nije u redu s njegovim očima: mjesec ne može biti tako velik, pomislio je.

Svjetlost divovskoga mjeseca – ako je to uopće bio mjesec osvjetljavala je njegovu okolinu gotovo kao danja svjetlost. Soba u kojoj se nalazio bila je vrlo neobična. Pod je bio tako uzak da su krevet i stol pored kreveta zauzimali cijelu širinu, a strop se doimao dvostruko širim od poda: zidovi su bili nagnuti prema van, zbog čega se Ransomu činilo da leži u dubokim i uskim tačkama. To ga je još više učvrstilo u uvjerenju da mu je vid privremeno ili trajno oštećen. U svakom drugom pogledu, međutim, brzo se oporavljao: čak je osjećao neku neprirodnu bezbrižnost te nimalo neugodno uzbuđenje. Vrućina je i dalje bila žestoka i on skide sa sebe sve osim košulje i hlača i ustade da istraži o čemu je tu riječ. To se pokazalo kao vrlo loša odluka, pobudivši u njegovu umu ozbiljna strahovanja o mogućim posljedicama drogiranja. Naime, iako mu se nije činilo da je uložio poseban mišićni napor, skočio je iz kreveta takvom silinom da je glavom snažno udario o krovni prozor i srušio se na pod. Sada se naslanjao na drugi zid prostorije – zid koji je, kako je prethodno bio utvrdio, trebao biti nagnut prema van poput stranice tačaka. No nije bio nagnut. On ga opipa i pomno promotri; bio je pod pravim kutom u odnosu na pod, o tom nije moglo biti nikakve sumnje. Ponovno je ustao, ovoga puta s nešto više opreza. Tijelo mu je bilo izvanredno lagano: morao je ulagati napor da zadrži noge na podu. Iznenada ga obuze sumnja da je možda mrtav i da se nalazi u svijetu duhova. Drhtao je, ali stotinu mentalnih navika priječilo ga je da ozbiljno razmotri tu mogućnost. Umjesto toga, on stade pretraživati svoj zatvor. Rezultat pretrage pokazao se sigurnim izvan svake sumnje: činilo se da su svi zidovi nagnuti prema van, tako da se prostorija pri stropu doimala širom nego pri podu, ali svaki zid, kad bi stao uza nj, ipak je bio potpuno okomit – ne samo za osjet vida, već i za osjet dodira, ako biste se sagnuli i prstima opipali kut između zida i poda. Ta mu je pretraga otkrila još dvije neobične činjenice. Zidovi i pod prostorije bili su izrađeni od metala i cijela je prostorija neprekidno i jedva primjetno vibrirala – vibriranje je bilo nečujno i u njemu bijaše nečega neobično živa i nemehaničkoga. Iako je vibriranje bilo nečujno, bijaše okružen mnoštvom zvukova – u nepravilnim vremenskim razmacima začuli bi se oštri udarci kao od nekoga glazbala ili od udaraljki, koji su dopirali sa stropa. Kao da metalnu prostoriju u kojoj se nalazi neprestano bombardiraju maleni projektili, pri čemu bi se čuo zvuk sličan cilikanju. Ransoma je obuzeo užasan strah – ne običan strah kakav čovjek katkad osjeti u službi u ratu, već strah koji skamenjuje cijelo tijelo, koji se jedva razlikovao od njegova općega uzbuđenja: lebdio je na nekoj vrsti emocionalnoga razvoda iz kojega je, činilo mu se, mogao u bilo kojem

trenutku prijeći i u deliričan strah i u ekstazu radosti. Sada je znao da nije u podmornici: s druge strane, jedva primjetno podrhtavanje metala nije ukazivalo ni na vozilo na kotače. Onda se nalazi u brodu, pomislio je, ili u nekoj vrsti cepelina... ali svim njegovim osjetima strujilo je nešto čudno što ni jedna od ovih hipoteza nije mogla razjasniti. Sav smeten, ponovno je sjeo na krevet i zabuljio se u golemi mjesec.

Cepelin, neka vrsta letećeg stroja... ali zašto se mjesec čini tako velikim? Bio je veći nego što je isprva mislio. Mjesec nikako ne može biti te veličine; uto je shvatio da je to znao od početka, ali da je to znanje potisnuo iz straha. Istodobno, u glavi mu se zametnula misao koja mu je zaustavila dah – te noći nikako nije mogao biti pun mjesec. Jasno se sjećao da na nebu, dok je pješao od Nadderbyja, nije vidio mjesec. Čak i ako je bio mlađak, a on ga nije opazio, nije mogao toliko narasti za samo nekoliko sati. Nikako nije mogao narasti do ove veličine – do ovoga megalomanskog diska, kudikamo većega od nogometne lopte s kojom ga je isprva usporedio, većega od dječjeg obruča, koji ispunja gotovo polovicu neba. I gdje je onaj stari „čovjek na mjesecu” – ono poznato lice koje odozgor motri na sve naraštaje čovječanstva? To što on gleda uopće nije mjesec; osjetio je da mu se diže kosa na glavi.

U tom trenutku škripa vrata natjera ga da okrene glavu. Iza njegovih leđa u duguljastu je traku bljesnulo zasljepljujuće svjetlo i isti čas iščezlo, jer su se vrata odmah zatvorila, propustivši krupnu priliku naga muškarca u kome je Ransom prepoznao Westona. Nikakav prijekor, nikakav zahtjev za objašnjenjem nije došao na Ransomove usne, čak ni u njegov um; ne dok to monstruozno nebesko tijelo lebdi iznad njihovih glava. Već sama prisutnost ljudskoga bića, koja je obećavala bar nekakvo društvo, odagnala je napetost s kojom su se njegovi živci tako dugo opirali krajnjem očajanju. Na svoje iznenađenje, kad je progovorio, primijetio je da jeca.

„Westone! Westone!” dahnuo je. „Što je ovo? Ovo nije mjesec, ne može biti tako velik. Ne može biti, zar ne?”

„I nije”, odgovorio je Weston. „To je Zemlja.”

IV.

Ransoma su izdale noge i mora da je ponovno klonuo na krevet, no toga je postao svjestan tek puno kasnije. Sada, međutim, nije osjećao ništa osim straha. Nije čak ni znao čega se boji: strah mu je zaposjeo čitav um, bila je to bezoblična i neizmjerena zla slutnja. Nije izgubio svijest, premda bi mu bilo puno draže da jest. Svaka promjena – smrt, san ili, bolje od svega drugog, buđenje, koje bi pokazalo da je sve ovo bio samo san – bila bi neizrecivo dobrodošla. Nikakva se promjena nije dogodila. Umjesto toga, polako je povratio vlast nad sobom koju svaki čovjek kao društveno biće posjeduje od rođenja, tu vlast čije su vrline napola hipokrizija, ili hipokrizija koja je napola vrlina, i on uhvati sebe gdje odgovara Westonu glasom ne više sramotno drhtavim.

„Ti to ozbiljno?” upita.

„Naravno.”

„Gdje smo mi onda?”

„Osamdeset pet tisuća milja daleko od Zemlje.”

„Hoćeš reći – u svemiru?” Riječ „svemir” Ransom je izgovorio s teškoćom, kao što uplašeno dijete govori o duhovima ili preplašen čovjek o tumoru.

Weston je kimnuo.

„Zašto?” reče Ransom. „I zašto ste me, zaboga, oteli? Kako ste to učinili?”

Na trenutak se činilo da Weston ne namjerava odgovoriti na njegovo pitanje; zatim, kao da se predomislio, sjede na krevet pored Ransoma i reče mu ovako:

„Pretpostavljam da ćemo si prištedjeti neprilike ako odmah odgovorim na ova pitanja umjesto da nam dodijavaš s njima svakog sata sljedećih mjesec dana. Što se tiče odgovora na pitanje kako smo to učinili – pretpostavljam da si htio pitati kako svemirski brod funkcionira – od takva pitanja nema koristi. Ne bi razumio, osim ako nisi jedan od četvorice ili petorice pravih živućih fizičara: uostalom, kad bi i postojala bilo kakva šansa da razumiješ, sasvim sigurno ti ne bismo rekli. Ako te čini zadovoljnim ponavljati riječi koje ništa ne znače – a baš to žele ljudi koji se ne bave znanošću kad traže objašnjenje – onda ću ti reći da funkcionira koristeći

manje istražena svojstva sunčeva zračenja. Što se odgovora na pitanje zašto smo ovdje tiče, putujemo prema Malacandri...”

„Misliš na zvijezdu Malacandru?”

„Čak ni ti ne bi mogao pretpostaviti da napuštamo Sunčev sustav. Malacandra je puno bliža: do nje stižemo za oko dvadeset osam dana.”

„Ne postoji planet Malacandra”, usprotivi se Ransom.

„Nazivam ga njegovim pravim imenom, ne imenom koje su izmislili zemaljski astronomi”, reče Weston.

„To je čista glupost”, na to će Ransom. „Kako si, dobijesa, otkrio njegovo *pravo* ime, kako kažeš?”

„Rekli su mi ga tamošnji stanovnici.”

Ransomu je trebalo neko vrijeme da probavi ovu izjavu. „Želiš reći da si već bio na toj zvijezdi ili planetu, što li je već?”

»Da.”

„Ne možeš očekivati od mene da povjerujem u to”, procijedi Ransom. „Dobijesa, to nije nešto svakodnevno. Kako to da nitko nikad nije čuo za nj? Zašto nije pisalo u novinama?”

„Zato što nismo baš takvi idioti” obrecne se Weston.

Nekoliko časaka prođe u tišini, a onda Ransom ponovno započne: „Koji je to planet u našoj terminologiji?” upita.

„Jednom zasnagda” reče Weston, „neću ti reći. Budeš li u stanju sam otkriti kad stignemo tamo, neću imati ništa protiv; ne mislim da se moramo bojati tvojih znanstvenih postignuća. U međuvremenu, nema razloga da znaš.”

„I kažeš da je taj planet naseljen?” reče Ransom.

Weston ga iskosa pogleda i kimne glavom. Tjeskoba koju je taj pogled prouzročio u Ransomu brzo prijeđe u srdžbu koja malne utone u bujicu suprotstavljenih emocija koje su ga opsjedale.

„A kakve veze sve to skupa ima sa mnom?” dreknuo je. „Napao si me, drogirao me i sada me odvodiš kao zarobljenika u ovoj paklenkoj spravi. Što sam ti učinio? Što kažeš u svoju obranu?”

„Mogao bih početi tako da te pitam zašto si se kao lopov ušuljao u moj vrt? Da nisi zabadao nos u tuđe poslove, ne bi bio ovdje. Ovako, priznajem da smo morali povrijediti tvoja prava. Moja jedina obrana glasi da mali prohtjevi u pravilu moraju ustupiti mjesto velikima. Koliko nam je poznato, mi činimo nešto što nitko nikad nije učinio u cijeloj povijesti čovječanstva, možda ni u povijesti svemira. Naučili

smo kako se možemo otisnuti s čestice materije na kojoj je naša vrsta započela; beskraj, samim time možda i vječnost, u rukama su ljudskog roda. Ne možeš biti toliko uskogrudan i misliti da su prava ili život pojedinca, ili čak milijuna pojedinaca, od bilo kakve važnosti u usporedbi s tim.”

„Ne slažem se s tim,” reče Ransom, „nikad se nisam slagao, čak ni kad se radilo o vivisekciji. No nisi odgovorio na moje pitanje. Što ću ti ja? Od kakve ti koristi mogu biti na tom... na Malacandri?”

„To ti ne bih znao reći”, reče Weston. „To nije bila naša zamisao. Mi samo izvršavamo naređenja.”

„Čija naređenja?”

Opet nastade stanka. „Daj, molim te”, najposlije će Weston. „Nema nikakve koristi od ovog unakrsnog ispitivanja. Stalno mi postavljaš pitanja na koja ti ne mogu odgovoriti: bilo zato što ne znam odgovore, bilo zato što ih ne bi razumio. Putovanje će nam biti puno ugodnije pomiriš li se sa sudbinom i prestaneš li gnjaviti i sebe i nas. Sve bi bilo lakše kad tvoja životna filozofija ne bi bila tako nepodnošljivo skućena i individualistička. Mislio sam da nitko ne može ne osjetiti nadahnuće pred ulogom koja se od tebe traži: mislio sam da bi čak i crv, kad bi mogao razumjeti, prihvatio tu žrtvu. Mislim, naravno, na žrtvovanje vremena i slobode, i na razmjerno malen rizik. Ne bih htio da me pogrešno razumiješ.”

„Ha! Sve su karte u tvojim rukama i moram se snaći kako najbolje znam. Ja *tvoju* životnu filozofiju držim čistom ludošću. Pretpostavljam da sve te gluposti o beskraju i vječnosti znače da misliš da imaš pravo činiti sve – apsolutno sve sada i ovdje, u slabašnoj nadi da će ova ili ona stvorenja koja potječu od čovjeka kakva poznajemo nastaviti puzati još nekoliko stoljeća u nekom zakutku svemira.”

„Da, sve, apsolutno sve” strogo će znanstvenik, „i pritom moram kazati da je sav obrazovani svijet – jer ja klasike, povijest i slično smeće ne smatram obrazovanjem – na mojoj strani. Drago mi je što si postavio to pitanje i savjetujem ti da zapamtiš moj odgovor. U međuvremenu, pođimo do susjedne sobe i doručkujmo. Pazi kako ustaješ: tvoja težina ovdje jedva je spomena vrijedna u usporedbi s tvojom težinom na Zemlji.”

Ransom je ustao i njegov je otimač otvorio vrata. Sobu je istoga časa preplavila zasljepljujuća zlatna svjetlost koja je bacila u zasjenak blijedu Zemljinu svjetlost što je dopirala kroz prozor iza njegovih leđa.

„Dat ću ti zatamnjene naočale, samo časak”, reče Weston i pođe ispred njega u sobu iz koje se izlivala blještava svjetlost. Ransomu se učinilo da se Weston penje

uzbrdo do vrata te da je, prošavši kroz njih, iznenada iščezao naniže. Pošavši za njim – učinio je to vrlo oprezno – imao je neobičan dojam da se približava rubu provalije: prostorija s druge strane vrata kao da je bila prigradena sa strane te se činilo da njezin dalji zid leži gotovo u istoj ravnini s podom prostorije iz koje je izišao. Kad je, međutim, skupio hrabrost i zakoračio naprijed, ustanovio je da se pod nastavlja u istoj ravnini i kad je ušao u drugu sobu, zidovi su se iznenada uspravili, a nad glavom mu je bio okrugao strop. Ogledavši se, opazio je da se spavaća soba naginje – strop je postao zid, a jedan od zidova strop.

„Ubrzo ćeš se naviknuti na to”, reče Weston, prateći njegov pogled. „Brod je, grubo govoreći, sferična oblika, a kako se nalazimo izvan gravitacijskog polja Zemlje, ‘dolje’ predstavlja – a tako se i osjećamo – središte našeg malenog metalnog svijeta. To smo, naravno, predvidjeli pa smo brod izgradili u skladu s tim. Jezgra broda je šuplja kugla – u njoj su naša skladišta – a površina te kugle pod je po kojem hodamo. Kabine su poredane uokolo i njihovi zidovi podupiru vanjsku kuglu koja je s našeg motrišta krov. Kako je središte uvijek ‘dolje’, pod na kojem stojiš čini ti se horizontalnim, a zid nasuprot tebe vertikalnim. S druge strane, kugla poda tako je malena da možeš vidjeti preko njezina ruba – preko onog što bi ti bio horizont da si buha – i onda vidiš pod i zidove sljedeće kabine u drukčijoj ravnini. Isto je i na Zemlji, naravno, samo što nismo dovoljno veliki da to možemo vidjeti.”

Poslije ovoga objašnjenja Weston se na sebi svojstven, precizan i hladan način pobrinuo da boravak na brodu njegovu gostu ili, radije, zarobljeniku bude što ugodniji. Ransom je, na njegov savjet, skinuo sa sebe odjeću i privezao metalni pojas o kojem je visjelo nekoliko teških utega kako bi koliko-toliko povećao težinu svoga tijela i tako lakše vladao njim. Dobio je i sunčane naočale i ubrzo se, zajedno s Westonom, našao za malenim stolom prostrtim za doručak, bio je gladan i žedan i zdušno je navalio na jelo koje se sastojalo od mesa, dvopeka, maslaca i kave iz konzerve.

Ransom je sve ove radnje obavljao mehanički. Svlačenje, jedenje i pijenje, sve je to jedva primijetio i sve čega se kasnije sjećao kad je bio u pitanju njegov prvi obrok u svemirskom brodu bijahu nepodnošljiva vrućina i svjetlost. Takva vrućina i svjetlost na Zemlji bili bi nepodnošljivi, ali ovdje je i jedno i drugo dobilo neku posve novu kvalitetu. Svjetlost je bila bljeđa od bilo koje druge svjetlosti slična intenziteta koju je vidio u životu; nije to bila čista bijela boja, već najsvjetlija od svih zamislivih nijansi blijeda zlata, a bacala je oštre sjene poput reflektora. Činilo

mu se da mu vrućina, u kojoj nije bilo ni najmanje vlage, masira kožu poput divovskoga masera: nije izazivala pospanost, upravo suprotno, kao da je izazivala intenzivnu živahnost. Glavobolja mu je prestala kao rukom odnesena: osjećao se krepkim i živahnim, hrabrim i velikodušnim kao rijetko kad na Zemlji. Postupno se odvažio i digao pogled prema krovnom prozoru. Na nj su bile navučene čelične rolete: ostala je samo mala pukotina koja je bila pokrivena kapcima od teška i tamna materijala; uza sve to, bio je previše blještav da bi mogao gledati u nj.

„Mislio sam da je svemir mračan i hladan” primijetio je odsutno.

„Zaboravio si sunce?” prezrivo će Weston.

Ransom je nastavio jesti još neko vrijeme. Zatim započne: „Ako je ovako rano ujutro”, i zastade, upozoren izrazom Westonova lica. Preplavila ga je strepnja: ovdje nema ni jutra, ni večeri, ni noći, sine mu – ničega osim neprekidna podneva koje je stoljećima, onkraj povijesti, ispunjalo bezbroj milijuna prostornih milja. Ponovno je pogledao prema Westonu, no ovaj je digao ruku.

„Ne govori”, reče. „Razgovarali smo o svemu što je neophodno. Na brodu nema dovoljno kisika za bilo kakvo nepotrebno naprezanje, čak ni za razgovor.”

Nedugo potom Weston ustade, ne pozvavši ga da pođe za njim, i napusti prostoriju kroz jedna od mnogih vrata koja Ransom dotad nije vidio otvorena.

V.

Vrijeme provedeno u svemirskom brodu za Ransoma je trebalo biti vrijeme straha i tjeskobe. Astronomska udaljenost dijelila ga je od svih pripadnika ljudske rase osim od dvojice ljudi kojima je imao stotinu razloga ne vjerovali. Putovao je prema nepoznatom odredištu, zbog cilja koji su mu njegovi otmičari uporno odbijali otkriti. Devine i Weston ublažavali su jednoličnost putovanja boravkom u sobi u koju Ransom nije imao pristupa i u kojoj su, kako je pretpostavljao, morale biti komande njihova broda. Kad nije bio na straži, Weston je govorio vrlo malo. Devine je bio nešto razgovorljiviji i često je razgovarao sa zarobljenikom i grohotom se smijao sve dok Weston ne bi pokucao na zid kontrolne sobe i upozorio ih da ne troše nepotrebno zrak. No Devine je poslije određene točke postajao šutljiv. Često se smijao Westonovu uzvišenu znanstvenom idealizmu. Ne mari on ni koliko je crno pod noktom, govorio je, ni za budućnost vrste ni za susret dvaju svjetova.

„Malacandra je više od toga”, dodao bi, namigujući. Ali kad bi ga Ransom upitao što je to više, pribjegavao bi satiričnosti i iznosio ironične primjedbe o teretu bijeloga čovjeka i blagodatima civilizacije.

„Znači, naseljena je?” navaljivao je Ransom.

„Ah... uvijek taj problem odnosa između kolonizatora i domaćeg stanovništva”, odgovorio bi Devine. Govorio je najviše o tome što će raditi kad se vrati na Zemlju: o prekoceanskim jahtama, o najskupljim ženama i o velikoj kući na Rivijeri. „Ne izlažem se svim ovim rizicima iz puke zabave, znaš.”

Na izravna pitanja o Ransomovoj ulozi u svemu ovom obično nije odgovarao. Samo je jednom Devine, koji je u tom času po Ransomovu mišljenju bio vrlo daleko od trijezna stanja, odgovarajući na jedno takvo pitanje, priznao da su mu uvalili vruć krumpir.

„No siguran sam” dodao je, „da ćeš se pokazati dostojnim uniforme naše stare škole.”

Sve ovo, kao što smo rekli, bilo je prilično uznemirujuće. Najčudnije od svega, međutim, bilo je to što ga to nije puno uznemiravalo. Čovjek se teško prepušta

mračnim mislima o budućnosti kad se osjeća tako dobro kao što se Ransom sada osjećao. S jedne strane broda trajala je beskrajno duga noć, a s druge beskrajno dug dan: i jedno i drugo bijahu prekrasni i on je s ushićenjem prelazio s jednoga kraja na drugi. Noću bi, a noć je mogao stvoriti okretanjem ručke na vratima, znao ležati satima i zuriti u krovni prozor, razmišljajući. Zemljina diskla nije bilo nigdje vidjeti, zvijezde, kojih je bilo kao tratinčica na nepokošenu travnjaku, vladale su nesputano, bez prekida, bez ijednoga oblaka na nebu, bez mjeseca i bez izlazaka sunca koji bi osporavali njihovu vlast. Bilo je planeta neviđene uzvišenosti, sazviježđa o čijoj se ljepoti nije moglo ni sanjati: bilo je nebeskih safira, rubina, smaragda i iskričavih proplamsaja gorućega zlata; u daljini, s lijeve strane prizora, visio je komet, sićušan i dalek, a između svega i iza svega, daleko naglašenija i opipljivija no što se moglo vidjeti sa Zemlje, prostirala se beskrajna, zagonetna tama. Svjetla su treperila: dok ih je gledao, činilo se da postaju sve sjajnija. Ispružen gol na krevetu, poput keltske božice Danu, iz noći u noć bivalo mu je sve teže ne vjerovati drevnim astrolozima. Činilo mu se, dapače, bio je uvjeren da se svojevrsna „milina” izlivena, čak silom prodi, u njegovo izručeno tijelo. Vladala je potpuna tišina – povremeno su se čuli samo šumovi slični cilikanju. Sada je znao da ti šumovi dolaze od meteorita, sićušnih čestica materije što besciljno lutaju svemirskim prostranstvom i neprekidno udaraju po njihovu šupljem bubnju od čelika; pomislio je da bi se mogli svakoga časa sudariti s nečim dovoljno velikim da napravi meteorite od broda i svega. No nije se mogao bojati. Činilo mu se da ga je Weston s pravom nazvao uskogrudnim u trenutku kad ga je prvi put obuzela panika. Avantura u koju su se upustili bila je odveć uzvišena, a okolnosti u kojima se odvijala odveć značajne da bi dopuštale bilo kakav osjećaj osim čista užitka. No dani – to jest sati provedeni u hemisferi njihova Suncu okrenuta mikrokozmosa – bili su najbolji od svega. Ustajao je najčešće poslije samo nekoliko sati počinaka i vraćao se predjelima svjetlosti koji su ga neodoljivo privlačili; nije se mogao dovoljno načuditi podnevu koje uvijek čeka, koliko god rano došao da ga vidi. Ondje, uronjen u kupelj čiste eterične boje i neumoljiva sjaja koji ne ranjava, ispružen koliko je dug i širok i napola sklopljenih očiju u ovim neobičnim kolima koja su ih nosila, neznatno drhtureći, kroz sve dublji spokoj daleko iznad dosega noći, činilo mu se da mu tijelo i duh svakodnevno trljaju i peru, ispunjavajući ih novom vitalnošću. Weston je, odgovarajući mu jednom nevoljko, dopustio mogućnost da ovo njegovo osjećanje ima znanstvenu osnovu: izloženi su mnoštvu različitih zraka, rekao je, koje ne probijaju Zemljinu atmosferu.

S protjecanjem vremena Ransom je postajao sve svjesniji jednoga drugog, duhovnog uzroka sve intenzivnijega osjećaja olakšanja i razdraganosti. Noćna mora, koju je u duhu suvremenoga čovjeka dugo izazivala mitologija proistekla od moderne znanosti, prestala ga je proganjati. Čitao je bio o „svemiru”: negdje u njegovoj podsvijesti godinama je vrebala turobna slika crne i hladne praznine, posvemašnjega mrtvila koje po općem uvjerenju razdvaja svjetove. Sve dosad nije ni znao koliko je ta slika utjecala na njega – sada kad mu se sam naziv „svemir” doimao bogohulnom klevetom za ovaj nebeski ocean blještavila u kojem su plivali. Nije ga mogao smatrati „mrtvim” kad je osjećao da se iz ovoga oceana blještavila u njega svakoga trenutka ulijeva život. Kako bi i moglo biti drugačije kad znamo da su iz toga oceana nastali svi svjetovi i sav život u njima? Zamišljao ga je pustim; na vlastite je oči vidio da je on utroba svjetova čije blistavo i bezbrojno potomstvo svaku noć gleda odozgor Zemlju s mnoštvom očiju – a ovdje ih je toliko mnogo više! Ne, svemir je pogrešan naziv. Stari mislioci bili su mudriji kad su ga nazvali jednostavno nebeskim svodom – nebeskim svodom koji objavljuje slavu,

„...sretan kraj što leži
ondje gdje dan nikad ne zatvara svoje oko
gore u široku prostranstvu neba.”

S ljubavlju je u sebi citirao Milтона, sada, a i inače.

Nije, naravno, provodio sve vrijeme u sunčanju. Razgledavao je brod (koliko mu je bilo dopušteno), hodajući iz prostorije u prostoriju, polako kako je Weston naložio, pazeći da suvišnim tjelesnim naprezanjem ne bi nepotrebno trošio ograničene zalihe zraka. Svemirski brod je zbog svoga oblika imao puno više soba no što su ih koristili, no Ransom je bio sklon mišljenju da su ih njegovi vlasnici – ako ne obojica, Devine svakako – namjeravali na povratku napuniti nekim teretom. Uz to je, zahvaljujući neprimjetnu procesu, postao podvornik i kuhar toga društvinceta; djelomice zbog toga što mu se činilo prirodnim sudjelovati u jednim poslovima u kojima je mogao sudjelovati – u kontrolnu sobu nije smio ulaziti – a djelomice zato da bi preduhitrio Westonovu sklonost da od njega učini slugu, ne pitajući se želi li on to ili ne želi. Više je volio raditi dobrovoljno nego biti primoran na ropski položaj, osim toga, jela koja je spravljaao činila su mu se puno ukusnijim od onih koja su spravljali njegovi suputnici.

Upravo su te obveze bile razlogom što se i ne htijući našao u položaju da čuje razgovor koji se odvijao kojih četrnaest dana (po njegovoj procjeni) nakon početka putovanja, koji ga je veoma uznemirio. Nakon večere oprao je posuđe, zatim se neko vrijeme sunčao, potom čavrljao s Devineom, koji je bio puno ugodnije društvo od Westona, premda je po Ransomovu mišljenju bio odbojniji od njega – i na kraju pošao na počinak u uobičajeno vrijeme. Nije mogao zaspati, nego se vrpolio u krevetu i poslije otprilike sat vremena sjetio se da je zaboravio obaviti dvije ili tri sitnice u brodskoj kuhinji koje su mu ujutro mogle olakšati posao. Iz kuhinje se ulazilo u salon ili društvenu prostoriju, a njezina vrata bila su blizu vrata kontrolne sobe. Ustao je i krenuo onamo. Nije na sebi imao ni odjeću ni obuću, zaputio se bos.

Krovni prozor u kuhinji bio je na mračnoj strani broda, no Ransom nije upalio svjetlo. Bilo je dovoljno ostaviti odškrinuta vrata jer je kroz njih dopirao trak blistava sunčeva svjetla. Kao i svatko tko je ikad vodio brigu o kućanstvu, došavši onamo otkrio je da njegove pripreme za sutrašnje jutro nisu bile ni približno onako detaljne kao što je mislio. Svoj je posao po navici obavio kako treba, što znači tiho. Upravo je sušio ruke papirnatim ručnikom iza vrata kuhinje kad je čuo da se vrata kontrolne sobe otvaraju i u njima je ugledao nečiju siluetu – Devineovu, koliko je uspio razabrati. Devine nije ušao u salon, već je ostao na vratima i nastavio govoriti – očito nekom u kontrolnoj sobi. Zbog toga je Ransom jasno čuo što je govorio Devine, ali nije mogao čuti što mu Weston odgovara.

„Mislim da bi to bilo jako glupo”, rekao je Devine. „Kad bismo mogli biti sigurni da ćemo naići na životinje na mjestu gdje sletimo, ne bih imao ništa protiv. A što ako budemo prisiljeni pješaćiti? Sve što bismo tvojim planom dobili bilo bi to da moramo nositi drogiranu čovjeka i njegovu prtljagu umjesto da živa čovjeka pustimo da hoda s nama i obavi svoj dio posla.”

Weston je očigledno odgovorio.

„On to *ne može* otkriti”, uzvratilo je Devine. „Osim ako netko ne bude takva budala da mu kaže. Bilo kako bilo, čak i da posumnja, zar misliš da bi netko poput njega imao hrabrosti dati se u bijeg na nepoznatu planetu? Bez hrane? Bez oružja? Vidjet ćeš da će ti jesti iz ruke čim ugleda *sorna*.”

Ransom je opet čuo Westonov glas, no nije mogao razabrati što govori.

„Otkud da ja znam?” rekao je Devine. „Možda je to nekakav poglavica: ili prije nekakva vrsta vrača.”

Ovoga puta iz kontrolne sobe začula se vrlo kratka rečenica, očito pitanje. Devine je odmah odgovorio:

„To bi objasnilo zašto je bio potreban.”

Weston ga je pitao još nešto.

„Žrtvovanje ljudi, pretpostavljam. U najmanju ruku, ne bi bilo čovječno s *njihova* stajališta; znaš već što želim reći.”

Ovoga puta Weston je imao puno toga reći, na što se Devin počeo smijuljiti i cerekati.

„Da, da, svakako”, reče. „Razumi se samo po sebi da ti sve to radiš iz najplemenitijih motiva. Sve dok tvoji motivi donose isti rezultat kao *moji* motivi, nemam ništa protiv.”

Weston je nastavio; ovoga puta činilo se da mu je Devine upao u riječ.

„Nisi valjda počeo gubiti petlju?” pitao je. Neko je vrijeme šutio, kao da sluša. Na kraju reče:

„Ako toliko voliš životinje, ostani i križaj ih – ako imaju spolne organe, što još uvijek ne znamo. Ne brini se. Kad dođe vrijeme da sve počistimo, sačuvati ćemo primjerak ili dva za tebe: možeš ih držati kao kućne ljubimce, secirati ih ili spavati s njima, ili sve troje zajedno – već prema tome što ti se više sviđa... Da, znam. Krajnje odvratno. Samo sam se šalio. Laku noć.”

Trenutak kasnije Devine je zatvorio vrata kontrolne sobe, prošao kroz salon i ušao u svoju sobu. Ransom je čuo kako, kao i uvijek, premda nije shvaćao zašto, navlači zasun. Napeta pažnja kojom je slušao razgovor one dvojice sada je ponešto popustila. Shvatio je da je cijelo vrijeme zadržavao dah i ponovno je duboko udahnuo. Zatim je oprezno ušao u salon.

Premda je znao da mu je najpametnije vratiti se što prije u krevet, ostao je i dalje stajati na blistavoj svjetlosti na koju se već bio navikao, gledajući je s potpuno novim, bremenitim osjećajima. Iz ovoga blaženstva, iz ovoga prekrasnog kraja, ubrzo će sići – u *što*? Među *sorne*, žrtvovanje ljudi, odvratna bespolna čudovišta. Što je *sorn*? Uloga koju je Ransom u svemu ovom trebao odigrati postala mu je potpuno jasna. Netko, ili nešto, poslalo je po njega. Ne baš *njega*, naravno. Netko je jednostavno želio žrtvu – bilo koju žrtvu – sa Zemlje. Odabran je on zato što je Devine birao i tek je u tom času shvatio – takva otkrića uvijek, neovisno o okolnostima, dođu kasno i čovjeka iznenade – da ga je Devine svih ovih godina mrzio iz dna duše, baš kao i on njega. Ali što je *sorn*? Kad ih vidi, jest će Westonu iz ruke. Um mu je, kao i mnogima iz njegova naraštaja, bio prepun strašila. Čitao je

on H. G. Wellsa i ostale. Njegov svemir bio je nastanjen grozotama s kojima se nije mogla mjeriti ni antička ni srednjovjekovna mitologija. Nijedna gadost u liku insekta, crva ili raka, nikakvi trzavi pipci, nijedno gmizavo krilo, ni jedna sluzava spirala, ni jedno skvrčeno ticalo, ni jedna čudovišna kombinacija nadljudske inteligencije i nezasitne okrutnosti nije mu se činila nemogućom u izvanzemaljskom svijetu. *Sorni* bi trebali biti... trebali bi biti... nije se usudio misliti o tome kakvi bi *sorni* trebali biti. A on će im biti predan. To što će im biti predan činilo mu se strašnijim nego da su ga uhvatili. Predan, žrtvovan. U mašti je vidio najraznovrsnije nespojive nakaznosti: iskolačene oči, iscerene čeljusti, rogove, žalce, gubice. Gađenje nad insektima, gađenje nad zmijama, gađenje nad svim što je moguće zgnječiti i krcka pod nogama, sve je to sviralo svoju groznu simfoniju na njegovim živcima. Ali stvarnost će biti još gora: bit će to izvanzemaljska Drugost – nešto o čemu nikad nije razmišljao, o čemu nikad nije ni mogao razmišljati. U tom trenutku Ransom je donio odluku. Radije će poći u smrt nego biti izručen *sornima*. Morat će pobjeći kad stignu na Malacandru, ako to ikako bude moguće. Smrt od gladi, čak i mogućnost da *sorni* krenu u hajku na njega, sve je bolje od toga da im bude predan. Ne uspije li pobjeći, morat će počiniti samoubojstvo. Ransom je bio pobožan čovjek. Nadao se da će mu biti oprošteno. Nije mogao donijeti drukčiju odluku, baš kao što nije mogao odlučiti da će mu izrasti novi ud. Bez oklijevanja se ušuljao u kuhinju i uzeo najoštriji nož: od sada se više neće odvajati od njega, odlučio je.

Strah ga je toliko iscrpio da je, kad se dokopao kreveta, odmah utonuo u san bez snova.

VI.

Probudio se svjež i okrijepljen, čak pomalo postuđen zbog straha koji ga je obuzeo prošle noći. Njegov je položaj bez sumnje bio vrlo ozbiljan: šanse da se živ vrati na Zemlju bile su ravne nuli. Ali bilo mu je moguće suočiti se sa smrću i bilo mu je moguće svladati racionalni strah od smrti. Prava je teškoća bila samo ono iracionalno, biološko, strah od čudovišta: s tim se suočio najbolje što je znao, lješkarajući na sunčevu svjetlu poslije doručka. Pomislio je da netko tko plovi nebeskim svodom, kao što je on plovio, ne bi smio bijedno strepiti ni pred kojim zemaljskim stvorom. Čak je razmišljao i o tome da nož može probiti tuđe meso jednako dobro kao i njegovo. Ransom je rijetko kad bio ratoborno raspoložen. Poput mnoštva ljudi njegova doba više je podcjenjivao nego što je precjenjivao svoju hrabrost; jaz između dječaćkih maštarija i stvarnoga iskustva rata bio je zapanjujuć i njegovo kasnije mišljenje o vlastitim neherojskim osobinama otišlo je možda malo predaleko u suprotnom smjeru. Progonila ga je tjeskobna misao da bi se čvrstoća njegova trenutnoga raspoloženja mogla pokazati kratkotrajnom iluzijom; bilo kako bilo, morat će se nositi s tim kako najbolje zna i umije.

Kako su sati protjecali i kako su se razdoblja budna stanja smjenjivala s razdobljima spavanja u neprekinutu, vječnom danu, primijetio je postupne promjene. Temperatura je lagano padala. Počeli su ponovno nositi odjeću. Potom su navukli i postavljeno donje rublje. Poslije nekoga vremena trebalo je uključiti električnu grijalicu u sredini broda. Nadalje, pokazalo se – premda je bilo teško shvatiti zašto je to tako – da svjetlost nije više onako jaka kao na početku putovanja. Razum, uvijek sklon uspoređivanju, tu je promjenu registrirao, no bilo je teško *osjetiti* tu promjenu kao slabljenje svjetlosti i bilo je nemoguće misliti o tome kao o „smrkavanju” jer, premda je svjetlost sada bila slabija, njezina nezemaljska kvaliteta ostala je ista kao kad ju je prvi put vidio. Slabljenje svjetlosti nije bilo praćeno povećanjem vlage i fantomskim bojama u zraku kao što je to bilo na Zemlji. Mogli bi i prepoloviti njezin intenzitet, mislio je Ransom, i preostala polovica bila bi isto što i cjelina – samo u manjoj mjeri, ali i dalje ista, a ne nešto drugo. Prepolovi je još jedanput i ostatak će i dalje biti isti. Sve dok bi uopće

postojala, bila bi ono što jest – sve do nezamislivih dubina svemirskoga prostranstva, gdje bi joj se posljednja snaga istrošila. Pokušao je te svoje misli objasniti Devineu.

„Kao onaj sapun koji reklamiraju!” nacerio se Devine. „Čisti sapun do zadnjeg mjehurića, je li?”

Nedugo nakon ovoga ujednačen tijek njihova života u svemirskom brodu počeo se narušavati. Weston je objasnio da će uskoro početi osjećati gravitacijsku silu Malacandre.

„To znači”, rekao je, „da nam ‘dolje’ više neće biti prema sredini broda. ‘Dolje’ će biti prema Malacandri – koja će s našeg stajališta biti ispod kontrolne sobe. Posljedično pod u većini soba postat će zid ili strop, a jedan od zidova pod. Neće vam se svidjeti.”

Posljedica ove najave, bar što se Ransoma ticalo, bili su nebrojeni sati teška rada tijekom kojih je radio rame uz rame čas s Devineom, čas s Westonom, već prema tome kako su se smjenjivali na straži, oslobađajući se obveza u kontrolnoj sobi. Konzerve s vodom, cilindre s kisikom, puške, streljivo i hranu – sve je to trebalo posložiti uzduž odgovarajućih zidova kako bi stajalo uspravno kad novo „dolje” stupi na snagu. Puno prije nego što su završili s tim poslom počeli su uznemirujući osjeti. Ransom je isprva mislio da je težina koju je osjećao u udovima posljedica naporna rada, no odmor nije ublažavao ovaj simptom. Objašnjeno mu je da njihova tijela, sad kad ih je planet uhvatio u svoje gravitacijsko polje, zapravo dobivaju na težini iz minute u minutu i da im se težina udvostručuje svaka dvadeset i četiri sata. Proživljavali su iskustvo trudne žene, uvećano gotovo preko granica izdržljivosti.

Istodobno, osjećaj za smjer – koji nikad nije potpuno pouzdan u svemirskom brodu – bio im je trajno poremećen. Dotada, pri izlasku iz bilo koje prostorije na brodu, pod prostorije u koju bi ulazili izgledao je nagnut prema dolje, kao da idu nizbrdo, ali hodajući po njemu imali su dojam da je ravan: sada, međutim, pod je i dalje izgledao nagnut, ali se doimao nagnutim i pri hodu, kao vrlo blaga kosina. Jastuk odbačen na podu salona nekoliko sati kasnije našli bi pomaknut dva ili tri centimetra prema zidu. Sva trojica su povraćala, imala su glavobolju i mučio ih je nepravilan rad srca. Iz sata u sat bivalo im je sve gore. Uskoro su mogli samo tapkati i puzati iz kabine u kabinu. U posvemašnjoj mučnoj i vrtoglavoj zbrci izgubili su napokon svaki osjećaj za smjer. Dijelovi broda bili su definitivno „dolje” u smislu da su bili obrnuti naglavce i po njima je mogla hodati samo muha, ali

Ransom ni za jedan jedini dio broda nije mogao reći da nepobitno stoji uspravno. Osjećaj da se nalazi nepodnošljivo visoko i da pada – obično potpuno odsutan na nebu – stalno se vraćao. O kuhanju, naravno, nije bilo ni govora. Hranu su grabili najbolje što su mogli, a pijenje im je predstavljalo velik problem: nikad nisu mogli biti sigurni jesu li im usta ispod ili pored boce. Weston je sve češće zapadao u sumorno raspoloženje i postajao sve šutljiviji. Devine se nije razdvajao od pljoske sa žesticom, neprestano je hulio, dobacivao opscenosti i proklinjao Westona što ih je uvalio u tu avanturu. Ransom je trpio bolove, oblizivao suhe usne, njegovao svoje natučene udove i molio se da sve završi što prije.

Došlo je vrijeme kad je jedna strana sfere postala nedvojbeno dolje. Kreveti i stolovi, pričvršćeni za svoja postolja, visjeli su beskorisno i apsurdno na plohamo koje su postale zidovi ili stropovi. Ono što su nekada bila vrata sada su bila vrata u podu i bilo ih je teško otvoriti. Tijela su im bila teška kao da su od olova. Nije im bilo preostalo više nikakva posla kad je Devine izvadio odjeću – njihovu malakandrijsku odjeću – iz prtljage i čučnuo na bočni zid salona (sada pod) da pogleda termometar. Ransom je primijetio da u spremljenoj odjeći ima vunenoga donjeg rublja, prsluka od ovčje kože, krznenih rukavica i kapa s naušnjacima. Devine nije odgovarao na njegova pitanja. Bio je zauzet pomnim proučavanjem termometra i dovikivanjem Westonu u kontrolnoj sobi.

„Polakše, polakše!” dovikivao je bez prestanka. „Polakše, budalo! Bit ćeš u zraku za minutu ili dvije.” Zatim, oštro i ljutito: „Evo! Ja ću to, pusti.”

Weston nije odgovarao. Devine nije bio brbljavac; Ransom je zaključio da čovjek nije pri sebi, bilo zbog straha, bilo zbog uzbuđenja.

Iznenada, svjetla svemira prigušiše se. Kao da je neki zloduh prešao preko lica neba prljavom spužvom i krasota u kojoj su tako dugo živjeli ustupila je mjesto bezbojnu, turobnu i bijednu sivilu. Bilo je nemoguće, s mjesta na kojem su sjedili, otvoriti rolete ili pomaknuti teške kapke. Kočija koja je do tada glatko klizila nebeskim prostranstvima prometnula se u taman čelični sanduk koji je, obasjan blijedim trakom svjetlosti kroz sićušni prozor, strmoglavce padao. Padali su s neba, u svijet. Nijedna životna pustolovina nije se urezala u Ransomov duh kao ovo iskustvo. Pitao se kako je uopće mogao razmišljati o planetima, čak i o Zemlji, kao otocima života i stvarnosti što lebde u smrtonosnoj praznini. Od toga trenutka, sa sigurnošću koja ga više nikad nije napustila, u planetima – nazivao ih je „zemlje” – vidio je samo rupe ili ponore u živim nebesima, isključene i odbačene otpatke teške materije i tmasta zraka, formirane ne zbrajanjem, već oduzimanjem od svjetlosti

koja ih okružuje. A ipak, mislio je, iza Sunčeva sustava svjetlost prestaje. Je li ondje onda istinska praznina, istinska smrt? Osim ako... tragao je naslijepo za slikom kojom bi sebi to predočio... osim ako i vidljivo svjetlo nije tek rupa ili ponor, samo umanjena verzija nečega drugog. Nečeg što je blještavom nepromjenjivom nebu ono što je nebo mračnim, teškim zemljama...

Stvari se ne događaju uvijek onako kako očekujemo. U trenutku kad je stigao u nepoznati svijet Ransom je bio potpuno zaokupljen filozofskom spekulacijom.

VII.

„Drijemaš?” upita Devine. „Ne zanimaju te više novi planeti?”

„Vidiš li šta?” upadne mu u riječ Weston.

„Ne mogu otvoriti kapke, dobijesa” odvrati Devine. „U tom slučaju bolje je koristiti provlaku, onaj otvor u podu.”

Ransom se prenuo iz snatrenja. Dva partnera složno su radila kraj njega u polumraku. Bilo mu je hladno, a tijelo mu je, premda puno lakše nego na Zemlji, bilo nepodnošljivo teško. Ipak, vratila mu se živa svijest o situaciji u kojoj se nalazi; nešto straha, ali puno više znatiželje. Možda mu slijedi smrt, ali kakvo će to stratište biti! Izvana je već dopirao hladan zrak, i svjetlost. Nestrpljivo je pomicao glavu amo-tamo ne bi li što vidio između ramena dvojice zaposlenih muškaraca. Trenutak kasnije bijaše odvijena i posljednja matica vijka. Pogledao je kroz provlaku.

Naravno, vidio je samo tlo – krug blijedoružičaste, gotovo bijele boje. Je li to bila vrlo škrta i niska vegetacija, zrnati kamen ili tlo, nije znao reći. Otvor je ubrzo ispunio Devineov tamni obris i Ransom je, dok se Devine provlačio van, krajičkom oka zapazio da u ruci drži revolver. „Za mene ili za *some*, ili za oboje?” pitao se.

„Ti si sljedeći”, kratko je rekao Weston.

Ransom je duboko udahnuo i posegnuo rukom prema nožu ispod pasa. Provukao je glavu i ramena kroz provlaku i dočekao se objema rukama na tlo Malacandre. Ružičasta tvar pod njegovim prstima bijaše mekana i elastična, poput gumice za brisanje: dakako, vegetacija, pomislio je. Ransom je podigao pogled. Vidio je blijedo plavo nebo – na Zemlji bi to bilo prekrasno jutarnje zimsko nebo – a nešto niže veliku ustalasanu ružičastu masu kumulusa koja mu se učinila oblakom, a zatim je iza sebe čuo: „Izlazi.” Provukao se četveronoške i osovio se na noge. Zrak je bio hladan, ali ne odviše, tek ga je malko zapekao u dnu grla. Osvrnuo se oko sebe i već sam intenzitet njegove želje da jednim pogledom obuhvati novi svijet u cijelosti pokaza se ispraznim. Nije vidio ništa osim boja – boja koje su odbijale oblikovati se u predmete. Konačno, još ništa nije poznao dovoljno dobro da bi to i vidio: ne možete nešto doista vidjeti dok bar približno ne

znate što je to. Prvi dojam što ga je ovaj novi svijet ostavio na njega bio je da je to svijetao, blijed svijet – svijet vodenih boja iz dječje kutije sa slikarskim priborom; trenutak kasnije, u ravnu pojasu svijetloplave boje prepoznao je vodenu površinu ili nešto slično vodi, što mu je dopiralo do samih nogu. Nalazili su se na obali jezera ili rijeke.

„No hajde”, promrsi Weston, prošavši mimo njega. Okrenuo se i na vlastito iznenađenje pred sobom vidio nešto posve prepoznatljivo – bila je to nesumnjivo zemaljska koliba, premda načinjena od neobičnih materijala.

„Oni su ljudska bića”, reče kao bez daha. „Grade kuće?”

„*Mi ih gradimo*”, reče Devine. „Pogađaj opet”, i izvadiвши ključ iz džepa, uze otključavati najobičniji lokot na vratima kolibe. Ni sam ne znajući osjeća li razočaranje ili olakšanje, Ransom je shvatio da se njegovi otmičari vraćaju u vlastiti logor. Ponašali su se točno onako kako biste očekivali. Ušli su u kolibu, spustili rebrenice koje su služile kao prozori, omirisali zagušljiv zrak, izrazili iznenađenje što su sve ostavili u tako neurednu stanju i za kratko vrijeme izišli.

„Trebali bismo vidjeti što je sa skladištima”, rekao je Weston.

Ransom je ubrzo shvatio da će imati malo slobodna vremena za promatranje i da neće imati priliku za bijeg. Sljedećih sat vremena oduzelo mu je monotono prebacivanje hrane, odjeće, oružja i mnoštva paketa zagonetna sadržaja s broda u kolibu, zbog čega je bio u najtješnjem kontaktu sa svojim otimačima. Ipak, nešto je otkrio. Prije svega, otkrio je da je Malacandra prekrasna; čak je pomislio kako je vrlo neobično što tu mogućnost nije nikad ni uzeo u obzir kad je razmišljao o tom planetu. Ista ona neobična sklonost mašte koja ga je navela da napuči svemir čudovištima na određen mu je način sugerirala da na nepoznatom planetu ne treba očekivati ništa osim kamene pustoši ili mreže čudovišnih strojeva iz noćnih mora. Nije znao reći zašto, sada kad je počeo razmišljati o tome. Otkrio je i da su s bar tri strane okruženi plavom vodom: pogled na četvrtu stranu priječila mu je čelična nogometna lopta u kojoj su doputovali. Koliba je po svemu sudeći bila podignuta na rtu poluotoka ili na kraju otoka. Uz to je postupno došao do zaključka da voda nije plava samo pod određenom svjetlošću, kao što je to slučaj na Zemlji, već da je „doista” plava. U njenu ponašanje pri blagu povjetarcu bilo je nečega što je zbunjivalo – nečega pogrešna i neprirodna u njezinim valovima. Kao prvo, valovi su bili preveliki za takav vjetar, ali to nije bilo sve. Podsjećali su ga, začudo, na vodene gejzire koji nastanu uslijed eksplozije granate, a koje je vidio na slikama pomorskih bitaka. Iznenada mu je sinulo: bili su pogrešna oblika, krivo crtani,

previsoki za svoju dužinu, preuski u osnovici, prestrmi na rubovima. Podsjećali su ga na stih koji je pročitao u jednoga od onih modernih pjesnika koji je napisao da se more propinje poput „zidova s tornjićima”.

„Hvataj!” uzviknuo je Devine. Ransom je uhvatio paket i dobacio ga Westonu, koji je stajao pored vrata kolibe.

Voda se s jedne strane protezala daleko, otprilike četvrt milje, činilo se Ransomu, ali perspektiva je u ovom nepoznatom svijetu i dalje bila teška. Na drugoj je strani bila znatno uža, u pojasu ne širom od četiri i pol metra, i otjecala je preko pličine – voda, koja se dotad kretala u virovima i proizvodila ugodniji i pištaviji zvuk nego voda na zemlji, na tom mjestu se povlačila; ondje, pak, gdje je oplakivala obalu – ružičasto-bijela vegetacija spuštala se do sama ruba vode – izbijali su mjehurići i voda se iskrila, kao da kipi. Pokušavao je, koliko je mogao od posla, razaznati što se nalazi na udaljenoj obali, pogledavajući kradomice prema njoj s vremena na vrijeme. Isprva mu se činilo da vidi nekakvu divovsku grimiznu masu, toliko veliku da je pomislio da je to planina pokrivena vrijeskom: i na drugoj strani, iza prostrane vodene površine, nalazilo se nešto veoma slično. Ali ondje je mogao vidjeti prijeko. Vidio je neobične vertikalne forme nekakva bjelkasta zelenila; previše zupčaste i odveć nepravilna oblika da bi bile građevine, pretanke i prestrme da bi bile planine. Iza i iznad njih nastavljala se ružičasta masa nalik oblacima. Možda je to doista bio oblak, ali masa se doimala vrlo čvrstom i nije se pomicala otkad ju je prvi put ugledao kroz provlaku u svemirskome brodu. Bila je nalik vrhu divovskoga crvenog karfiola – ili golemoj zdjeli sapunice prekrasne boje i oblika.

Zbunjen ovim, usmjerio je pažnju prema bližoj obali, onoj iza pličine. Grimizna masa na trenutak je nalikovala grozdu orguljaških cijevi, potom hrpi vertikalno postavljenih bala tkanine, zatim šumi otvorenih divovskih kišobrana okrenutih naopačke. Lagano se gibala. Iznenada, oči su mu ovladale promatranim objektom. Grimizna tvar bila je vegetacija: preciznije, bilo je to povrće, povrće dvaput više od engleskoga brijesta, ali očito mekano i krhko. Stabljike – bilo bi ih teško nazvati deblima – glatke, okrugle i zapanjujuće tanke, propinjale su se dvanaest metara u zrak: iznad te visine goleme biljke širile su se u strukture slične snopovima, ne grana nego listova, listova velikih poput čamaca za spašavanje, gotovo prozirnih. Tako je nekako on zamišljao podmorsku šumu: tim biljkama, u isti mah tako velikima i tako nježnima, očito je bila potrebna voda da ih podržava i on se nije mogao načuditi tome što vise u zraku. Malo niže, među stabljikama, vidio je

živopisan grimizni suton, prošaran blijedom sunčevom svjetlošću, koji je nadopunjavao internu vizuru šume.

„Vrijeme je ručku”, rekao je iznenada Devine. Ransom je ispravio leđa; premda je zrak bio rijedak i hladan, čelo mu se orosilo. Radili su naporno i teško je disao. Weston se pojavio na vratima kolibe i promrsio nešto o tome da treba „najprije završiti s poslom”. Devine se, međutim, nije složio. Našla se nekakva konzerva s govedinom i nešto dvopeka pa su sjeli na kutije razbacane u veliku broju po podu između svemirskoga broda i kolibe. Nešto viskija – i opet na Devineov prijedlog i usprkos Westonovu protivljenju – bijaše uliveno u limene šalice i pomiješano s vodom: vodu su uzeli iz njihovih vlastitih limenki s vodom, ne iz plavih jezera.

Kao što to često biva, prestanak tjelesne aktivnosti usmjerio je Ransomovu pozornost na uzbuđenje pod kojim je radio otkad su se iskrcali. Jedenje gotovo da nije dolazilo u obzir. Bio je, međutim, svjestan da mu se može pružiti prilika da se dokopa slobode pa se prisiljavao jesti puno više nego obično, i što je više jeo, to mu se više vraćao apetit. Gutao je sve čega se dočepao, i hrane i pića: okus toga prvog obroka otada je uvijek vezivao uz prvu nadnaravnu neobičnost (koju poslije nikad više nije mogao osjetiti kao tada) blještava, mirna, iskričava nerazumljiva krajolika – sa šiljastim formama blijeda zelenila, stotine metara visoka, s plohama blistave plave pjenušave vode i ralima ružičasto crvene sapunice. Malko se plašio da će njegovi suputnici primijetiti da je neobično proždrljiv i da će postati sumnjičavi; njihovu je pažnju, međutim, privlačilo nešto drugo. Pogledom su bez prestanka pretraživali krajolik. Govorili su rastreseno i često su mijenjali položaj, pogledavajući neprekidno preko ramena. Ransom je bio upravo završavao svoj dugotrajni obrok kad je vidio da se Devine ukočio poput psa i nijemo spustio ruku na Westonovo rame. Obojica su kimnula glavama. Ustali su. Ustao je i Ransom, progutavši posljednji gutljaj viskija. Našao se između dvojice svojih otimača. Oba revolvera bijahu izvađena. Vodili su ga prema rubu uskoga pojasa vode i gledali i pokazivali nekamo prijeko.

Isprva nije mogao jasno vidjeti u što upiru prstom. Činilo se da među grimiznim biljkama ima i drugih, blijedih i tanjih, što ranije nije bio primijetio; jedva je obraćao pažnju na njih, jer su mu oči bile zauzete pretraživanjem tla – toliko je bio opsjednut strahom od gmazova i insekata, tako tipičnim za suvremenu uobrazilju. Odras ovih novih bijelih prilika u vodi prisili ga da obrati pozornost. Bijahu to dugački, prugasti, bijeli odrazi, nepokretni u tekućoj vodi – četiri ili pet, ne, točno šest njih. Digao je pogled. Ondje je stajalo šest bijelih bića. Šest tankih i

krhkih bića, dvaput ili triput viših od čovjeka. U prvi je mah pomislio da su to prikazi ljudi, djelo divljih umjetnika; bića slična njima vidio je u arheološkim priručnicima. Ali od čega bi mogli biti napravljeni, i kako mogu stajati uspravno? – tako suludo mršavi i tako dugih nogu, tako nestabilni, nadutih prsiju, tako vitka i fleksibilna iskrivljenja zemaljskih dvonožaca... tako slična odrazima u onim smiješnim ogledalima. Posve sigurno nisu bili ni od kamena ni od metala jer se sada, kad ih je pogledao, činilo da se malo njišu, a onda je sa zaprepaštenjem koje mu je otjeralo svu krv iz lica vidio da su živi, da se kreću, da mu se približavaju. Prestravljen, načas je pogledao njihova lica, mršava i neprirodno dugačka, s dugačkim obješenim nosovima i obješenim ustima, napola sablasna, napola idiotskoga ukočena držanja. Divlje se okrenuo s namjerom da pobjegne i našao se u Devineovim rukama.

„Pusti me!” viknuo je.

„Ne budi budala”, prosiktao je Devine, uperivši u njega cijev pištolja. Iznenada, dok su se njih dvojica hrvali, jedno od onih bića oglasi se preko površine vode snažnim glasom, nalik zvuku roga, koji odjekne daleko iznad njihovih glava.

„Žele da prijedemo na drugu stranu”, reče Weston.

Obojica su ga gurala prema vodi. Ransom je ukopao stopala u zemlju, savio leđa i opirao se iz sve snage, onako kako to rade magarci. Druga dvojica sada su bili u vodi i vukli ga, a on je još uvijek bio na suhu. Shvatio je da vrišti. Iznenada, bića s druge obale ponovno se oglasiše, ovoga puta još glasnije i manje artikulirano nego prvi put. Weston je također povikao, olabavio stisak kojim je držao Ransoma i ispalio hitac iz revolvera, ne preko vode nego uvis. Ransom je odmah vidio zašto je to učinio.

Brazda pjene slična tragu torpeda jurila je prema njima, a nasred nje bila je neka golema sjajna životinja. Devine je žestoko opsovao, okliznuo se i pao u vodu. Ransom je između sebe i Devinea vidio razjapljene ralje i pokraj sebe čuo zaglušujuć niz prasaka Westonova revolvera te gotovo jednako glasnu viku čudovišta na drugoj obali koja su, kako se činilo, također ulazila u vodu. Nije trebao donositi odluku. Čim se oslobodio Westonova stiska, otrčao je, što ga noge nose, iza leđa svojih otmičara, zatim iza svemirskoga broda i dalje, u nepoznato. Ostavivši iza sebe metalnu kuglu, pred sobom je vidio divlju zbrku plave, grimizne i crvene boje. Nije usporio korak ni na čas da pogleda o čemu se radi. Bjesomučno je trčao kroz vodu, prskajući na sve strane i urlajući, ne od boli nego od iznenađenja, jer je voda bila topla. Za manje od minute ponovno se našao na suhu.

Grabio je uz strmu kosinu. Trčao je kroz grimizni hlad između stabljika još jedne šume golemih biljaka.

VIII.

Mjesec dana fizičke neaktivnosti, obilan obrok i nepoznat svijet ne pomažu čovjeku u trčanju. Pola sata kasnije Ransom je hodao – nije više trčao – kroz šumu, pritišćući rukom bolna slezena i napeto osluškujući hoće li čuti korake svojih progonitelja. Nakon praska revolverskih hitaca i glasova iza njega (nisu svi glasovi bili ljudski) čuo je najprije pucnjeve pušaka i povike u dugačkim razmacima, a zatim je nastupila potpuna tišina. Dokle god mu je pogled sezaao, nije oko sebe vidio ništa drugo osim stabljika velikih biljaka koje su se gubile u daljini u ljubičastoj sjeni i, visoko gore, goleme prozirne listove kroz koje su se probijale posljednje sunčeve zrake, doprinoseći uzvišenoj krasoti sutona kroz koju je koračao. Kad god mu se činilo da može, dao bi se ponovno u trk; tlo je i dalje bilo mekano i elastično, pokriveno istim onim žilavim korovom koji je bio prvo što je dodirnuo na Malacandri. Jednom ili dvaput maleno crveno biće pretrčalo je put kojim je išao, no inače se činilo da u šumi nema života; nije bilo ničega čega bi se trebao bojati – osim što je sam i bez hrane tumačio šumom s nepoznatom vegetacijom, tisućama ili milijunima kilometara izvan dosega i znanja čovjeka.

Ransom je razmišljao o *sornima* – jer ono su nesumnjivo bili *sorni*, ona bića kojima su ga pokušali izručiti. Bili su potpuno različiti od svih grozota koje je njegova mašta dotad skrojila i to je bio razlog njegovu neoprezu. Nisu prizivali u svijest Wellsove prikaze, već su budili strahove koji su sezali dublje, u doba ranoga djetinjstva. Divovi ljudožderi – duhovi – kosturi: to su bile ključne riječi djetinjega doba. Prikaze na štulama, reče sebi; nadrealni bauci dugačkih lica. Istodobno, panika, koja ga je u prvi mah onesposobila, sada se povlačila. Pomisao na samoubojstvo u međuvremenu ga je potpuno napustila; umjesto toga, bio je odlučan zauzimati se za svoju sreću do samoga kraja. Pomolio se i opipao svoj nož. Preplavilo ga je neobično osjećanje povjerenja i ljubavi prema sebi – malo je nedostajalo da si kaže: „Moramo se držati zajedno.”

Teren je postajao sve gori i ometao ga u razmišljanju. Nekoliko se sati blago uspinjao, ostavljajući strmiji teren s desne strane, napola se penjući, napola zaobilazeći brdo. Put kojim je hodao sada je prelazio preko cijeloga niza grebena,

ostavljajući izdanke brda višega terena s desne strane. Nije znao zašto ih treba prelaziti, ali iz nekoga ih je razloga prelazio; možda mu je maglovito sjećanje na Zemljinu geografiju sugeriralo da će se niži teren otvoriti prema goletima između šume i vode na kojima ga *sorni* mogu lakše ščepati. I dok je nastavljao preskakivati grebene i gudure, pažnju mu je privlačila njihova ekstremna strmost, ali iz nekoga razloga nije ih bilo teško prelaziti. Primijetio je da su čak i najniži humci sasvim nezemaljskoga oblika – bili su preuski, previše šiljasti pri vrhu i premaleni u dnu. Sjetio se da je sličnu neobičnost primijetio i na valovima plavih jezera. Bacivši pogled na grimizne listove, uočio je da se ista okomitost isto stremljenje prema nebu – ponavlja i ondje. Nisu bili svinuti na rubovima; onako goleme, zrak ih je podupirao tako da su dugački prolazi u šumi, nalik crkvenim lađama, tvorili svojevrsnu mrežu lepeza. Isto je bilo i sa *sornima*; i oni su – protrnuo je sjetivši se – bili ludački izduljeni.

Znanje koje je posjedovao govorilo mu je da se nalazi na planetu lakšem od Zemlje, gdje je potrebna manja snaga i gdje priroda može nesputano slijediti svoj nagon koji je tjera uvis. To ga je natjeralo da se upita gdje se zapravo nalazi. Nije se mogao sjetiti je li Venera veća ili manja od Zemlje i mislio je da je na njoj vruće nego ovdje. Možda je na Marsu ili čak na Mjesecu. Potonju je ideju isprva odbacio jer je pomislio da bi, u slučaju da su doista na Mjesecu, pri slijetanju na nebu vidio Zemlju; kasnije se, međutim, sjetio da su mu govorili da je jedna strana Mjeseca uvijek okrenuta od Zemlje. Možda upravo tumara vanjskom stranom Mjeseca; i premda je taj osjećaj bio krajnje iracionalan, pri pomisli na to obuze ga očajanje kakvo dotad još nije osjetio.

Većim brojem gudura koje je sada prelazio tekli su potoci, plavi žuboreći potoci koji su hitali prema nižem terenu s njegove lijeve strane. Voda u njima je, kao i u jezeru, bila topla, a topao je bio i zrak iznad njih tako da je, silazeći u gudure i uspinjući se izvan njih, svaki put osjećao velike promjene u temperaturi. Kontrast koji je osjetio popevši se na vrh jedne takve male gudure usmjerio mu je pažnju na činjenicu da u šumi postaje sve hladnije; osvrnuvši se oko sebe, primijetio je da i svjetlost postaje sve slabija. Ni u jednom trenutku nije mu palo na pamet razmišljati što će kad nastupi noć. Nije imao predodžbe o tome kakva je noć na Malacandri. Dok je stajao i zurio u sve dublju tamu, dašak hladna vjetra pirnu između grimiznih stabljika i zanjše ih, otkrivajući još jednom kontrast između njihove visine i očite fleksibilnosti i lakoće. Obuzeše ga iscrpljenost i glad, koje dotad nije osjećao od silna straha i čuđenja nad situacijom u kojoj se našao. Drhtao

je i prisiljavao se da pođe dalje. Vjetar je jačao. Golemi listovi plesali su i prigibali se iznad njegove glave, dopuštajući mu da načas ugleda blijedo, a potom još bljeđe nebo i na njemu, uskoro – s nelagodom je to zapazio – jednu ili dvije zvijezde. Šuma više nije bila tiha. Oči su mu zvjerale amo-tamo u potrazi za neprijateljem koji se približava, no jedino što je vidio bio je sve gušći mrak. Veselio se potocima jer su sa sobom donosili toplinu.

Bilo je to prvo što mu je poslužilo kao nagovještaj moguće zaštite od sve veće hladnoće. Nije bilo nikakve koristi od daljnjega hodanja; nastavi li, pomislio je, to bi ga moglo udaljiti od opasnosti jednako koliko i uputiti ga ususret njoj. Opasnost je vrebala u svemu; nije bio nimalo sigurniji putujući nego mirujući. Uz neki potok moglo bi biti dovoljno toplo da može leći i odmoriti se. Vukao je noge za sobom pokušavajući pronaći još jednu guduru i morao je hodati toliko daleko da je već pomislio kako je izišao iz područja u kojem su bile gudure. Gotovo je bio odlučio vratiti se kad se teren počeo naglo spuštati; okliznuo se, osovio se na noge i našao se na obali potoka. Drveće se – nije mogao, a da ga ne smatra „drvećem” – nije spajalo nad njegovom glavom, a voda se doimala fosforescentnom, zbog čega je ovdje bilo više svjetla. Nagib terena s desne na lijevu stranu bio je vrlo strm. Potaknut neodređenim izletničkim čeznućem za „boljim” logorištem, zaputio se nekoliko metara uzvodno. Dolina je bila sve strmija i došao je do malena slapa. Rastreseno je primijetio da voda pada presporo s obzirom na nagib terena, ali bio je preumoran da bi time razbijao glavu. Voda je očito bila toplija nego u jezeru – možda je bila bliže podzemnom izvoru topline. Najviše ga je mučilo pitanje smije li piti tu vodu. Bio je jako žedan, no činilo mu se da je otrovna jer nije izgledala kao voda za piće na koju je navikao. Pokušat će je ne piti; možda je toliko umoran da će odmah zaspati, unatoč žeđi. Kleknuo je i oprao ruke u vodenoj struji, zatim se otkotrljao u nekakvu udubinu kraj vodopada i zijevnuo.

Zvuk vlastitoga zijevanja – prastari zvuk koji čujemo noću u dječjim sobama, školskim i tolikim drugim spavaonicama – oslobodio je pravu bujicu samosažaljenja. Privukao je koljena k sebi i obujmio ih; osjećao je fizičku, gotovo sinovsku ljubav prema vlastitom tijelu. Prislonio je ručni sat na uho i uvidio da je stao. Navio ga je. Mrmljajući, napola cvileći u sebi, pomislio je na sve one ljude koji odlaze na počinak na dalekom planetu Zemlji – na ljude u klubovima, na velikim putničkim brodovima i u hotelima, na oženjene ljude i malu djecu koja spavaju s dadiljama u sobi, na mornare što smrde na duhan i tiskaju se u svojim tijesnim sobicama, na vojnike u rovovima. Nije mogao odoljeti porivu da razgovara

sa samim sobom... „Ne brini se, Ransome... nisi sam, držat ćemo se zajedno, stari moj.” Pade mu na pamet da jedno od onih bića sa škljocavim čeljustima možda živi u potoku. „U pravu si, Ransome”, odgovorio je, mumljajući. „Mjesto je nesigurno i nije prikladno za noćenje. Malo ćemo se samo odmoriti dok ti ne bude bolje, a onda ćemo krenuti dalje. Ne sada. Uskoro.”

IX.

Probudila ga je žeđ. U snu mu je bilo toplo, iako mu je odjeća bila vlažna; kad se probudio, vidio je da leži na suncu. Plavi vodopad pokraj njega poigravao je i blistao u svim prozirnim nijansama plave, bacajući neobično svjetlo na donju stranu šumskoga lišća u visini. Svijest o položaju u kojem se nalazio bila mu je nepodnošljiva. Da nije onako izgubio hrabrost, *sorni* bi ga dosad bili ubili. A onda se s neizrecivim olakšanjem sjetio da jedan čovjek tumara šumom – baš bi mu bilo drago vidjeti toga jadnička. Prišao bi mu i rekao: „Zdravo, Ransome...” Zastao je, zbunjen. Ne, čekaj, pa to nije nitko drugi nego on: on je Ransom. Je li to zbilja on? Tko je bio čovjek kojega je odveo do vrućega potoka i ušuškao ga u ležaj, rekavši mu da ne pije tu neobičnu vodu? Očito neki došljak koji ne poznaje mjesto tako dobro kao on. No što god da mu je Ransom rekao, napit će se te vode. Legao je na obalu i uronio lice u toplu tekućinu koja je brzo otjecala. Bila je jako ukusna. Imala je jak mineralni okus, no bila je vrlo prijatna. Popio je još nekoliko gutljaja i to ga je osvježilo i umirilo. Sve ono o drugom Ransomu bila je čista glupost. Bio je bolno svjestan da mu prijeti ludilo i posvetio se usrdnoj molitvi i jutarnjoj toaleti. Pa što ako poludi! Možda je već lud, možda on uopće nije na Malacandri nego na sigurnom, u postelji u nekom engleskom utočištu za psihički oboljele. Da je bar tako! Pitat će Ransoma... dobijesa! Um se ponovno poigrava njim. Ustao je i brzo se udaljio.

Deluzije su se vraćale svakih nekoliko minuta u ovoj fazi njegova putovanja. Naučio je mentalno zastati, nepokretno stajati, da se tako izrazimo, i pustiti te deluzije da se otkotrljaju iz njegova uma. Nije bilo nikakve koristi od toga da se zamara njima. Tek kad bi otišle, mogao je opet povratiti zdrav razum. Puno je ozbiljniji bio problem hrane. Zarezao je nožem jedno „stablo” i kušao. Kao što je i očekivao, bio je mekan kao povrće, ne tvrd kao drvo. Odrezao je komad, našto je cijeli divovski organizam zadržtao od podnožja sve do vrha – kao da može jednom rukom zatresti jarbol velikoga jedrenjaka. Kad ga je stavio u usta, činilo mu se da nema gotovo nikakva okusa, no nije bio ni najmanje neprijatan i nekoliko trenutaka zadovoljno je žvakao. Ali dalje nije išlo. Tvar nije bilo moguće progutati

– mogla se koristiti samo kao žvakaća guma. Tako ju je i koristio i potom odrezao još puno komada, ne bez stanovita osjećaja olakšanja.

Nije bilo moguće nastaviti jučerašnji bijeg – „bijeg” je neizbježno degenerirao u beskrajno tumananje, neodređeno motivirano potragom za hranom. Ta je potraga bila nužno neodređena jer nije znao ima li na Malacandri uopće hrane za njega niti je znao kako će je prepoznati ako je ima. Tijekom jutra silno se uplašio. Dogodilo se to dok je prelazio preko otvorena proplanka: u jednom trenutku primijetio je divovsku žutu kreaturu, zatim dvije i na kraju beskrajno mnoštvo bića koje je išlo prema njemu. Prije nego što je stigao pobjeći, našao se usred krda divovskih blijedih krznenih bića, više nalik žirafama nego bilo čemu drugom čega se mogao sjetiti, osim što su se mogle propinjati – a to su i činile – na stražnje noge te čak učiniti nekoliko koraka u tom položaju. Bile su vitkije od žirafa i mnogo više, a hranile su se lišćem s vrhova grimiznih biljaka. Vidjele su ga i zurile u njega krupnim vodnjikavim očima, frkćući *basso profondissimo*, ali bilo je očito da nemaju neprijateljskih namjera. Imale su vučji apetit. Za pet minuta osakatile su vrhove nekoliko stotina „stabala” zbog čega je sada u šumi bilo puno više sunčana svjetla. Zatim su pošle dalje.

Ova zgoda neizmjereno je utješila Ransoma. Planet nije bio, kako se isprva pribojavao, beživotan, zanemarimo li *sorne*. Bila je tu, dakle, i životinja vrlo ugodne vanjštine, životinja koju čovjek vjerojatno može pripitomiti i s kojom može dijeliti hranu. Kad bi se samo mogao popeti na „drveće”! Osvrnuo se oko sebe, razmišljajući kako bi najlakše izveo taj podvig, kad je primijetio da se kroz rupe u krošnjama, prouzročene nedavnom biljojednom gozbom, vidi mnoštvo onih istih zelenkasto-bijelih objekata koje je vidio s druge strane jezera kad su tek sletjeli.

Ovoga su puta bili puno bliži. Bili su nevjerojatno visoki, toliko da je morao zabaciti glavu da im vidi vrh. Oblikom su bili slični stupovima, ali bili su čvrsti; naizgled nasumično, neuredno razbacani, svi različite veličine i oblika. Neki su završavali šiljcima koji su se, s mjesta na kojem je stajao, doimali šiljastima poput igle dok su se drugi, sužavajući se najprije prema vrhu, ponovno širili u oble izbočine ili svojevrzne platforme koje su se, kako se njegovim zemaljskim očima činilo, mogle svaki čas raspasti. Primijetio je da im je površina puno neravnija i da imaju više raspuklina nego što mu se u prvi mah bilo činilo i sada je između dva obrisa ugledao nepomičnu, vijugavu blistavu plavu liniju – vodopad u daljini. To ga je na kraju uvjerilo da su, unatoč nevjerojatnu obliku, posrijedi planine; s tim otkrićem prvotni osjećaj puke neobičnosti obzora u njegovu je duhu zamijenio

osjećaj fantastične uzvišenosti. Ovdje se, tako mu se činilo, u svoj svojoj punini očitovala tema *okomitosti* koju je sve, svaka životinja, svaka biljka, čak i samo tlo na Malacandri pratilo – ovdje, u ovoj buni kamenja koje je skakalo i propinjalo se uvis poput masivnih mlazova iz kamenoga vodoskoka što su zahvaljujući svojoj lakoći lebdjeli u zraku, tako oblikovani i tako izduženi da se u usporedbi s tim sve zemaljske planine čine polegnute na bok. Preplavio ga je osjećaj uzvišenosti i olakšanja.

No već sljedećega trenutka srce mu se sledilo. Na bezbojnoj pozadini planina i sasvim blizu njega – jer činilo se da su planine samo četvrt milje daleko – ugledao je obrise nečega što se kretalo. Odmah je shvatio o čemu je riječ jer se obris kretao sporo (i, kako mu se činilo, kradom) između dvaju ogoljelih vrhova biljaka – bio je divovskoga rasta, mršav, nalik lešu i dugačak, svinut, s profilom kao u vješca: bio je to *sorn*. Glava mu je bila uska i čunjasta oblika; ruke, ili šape, kojima je u hodu razmicao stabljike ispred sebe bile su tanke, gipke, slične onima u pauka i gotovo prozirne. Bio je siguran da traži baš njega. Sve ovo vidio je u beskrajno sićušnu djeliću vremena. Neizbrisiva slika nije mu se još bila ni utisnula u mozak, a on je već grabio prema najgušćem dijelu šume.

Nije imao drugoga plana osim da što više milja bude između njega i *sorna*. Usrdno se molio da je samo jedan, no možda šuma vrvi njima – možda su dovoljno inteligentni da će nastojati stegnuti обруč oko njega. Nije važno – tu se više ništa nije dalo učiniti; mogao je samo trčati, trčati, s nožem u ruci. Strah se prometnuo u akciju; emocionalno je bio hladan, budnih refleksa i spreman – spremniji no što će ikad biti – za posljednju kušnju. Noge su ga nosile sve brže nizbrdo; nagib je ubrzo postao tako strm da bi, da mu je tijelo imalo zemaljsku težinu, bio prisiljen spuštati se četveronoške. A onda je ispred sebe spazio nešto svjetlucavo. Minutu kasnije bio je potpuno izvan šume; stajao je, trepćući očima, na svjetlu sunca i odbljescima vode, na obali široke rijeke i gledao ravničarski krajobraz s rijekom, jezerom, otokom i rtom – isti prizor koji je ugledao kad je prvi put kročio na Malacandru.

Nije čuo nikakav zvuk koji bi mu govorio da ga netko progoni. Ransom je legao potrbuške i pio, proklinjući svijet u kojem nema *hladne* vode. Neko je vrijeme nepokretno ležao i napeto osluškivao, pokušavajući povratiti dah. Pogled mu je počivao na plavoj vodi. Bila je uzburkana. Krugovi na površini drhturili su, a mjehurići prskali i opet se stvarali desetak metara daleko od njegova lica. Iznenada, voda se podigla i iz nje je izronilo nešto okruglo, sjajno i crno, nalik topovskoj kugli. Zatim je vidio oči i usta – zadahtana usta okružena mjehurićima. Domalo, iz

vode se pomoli još veći dio toga stvorenja. Bilo je sjajno i crno. Konačno, stvorenje se uz prskanje dovalja do obale i, pušeći se, osovi se na stražnje noge – bilo je gotovo dva metra visoko i odveć tanko za svoju visinu, kao i sve drugo na Malacandri. Bilo je pokriveno gustom crnom dlakom, sjajnom i glatkom poput tuljanove kože, noge mu bijahu vrlo kratke, s plivaćim opnama, rep širok kao u dabra ili ribe, prednji udovi snažni s pandžama ili prstima s plivaćom opnom i, napol puta do trbuha, nešto neobično i složeno za što je Ransom pretpostavio da su genitalije. Podsjećalo je to stvorenje istodobno na pingvina, vidru i tuljana. Vitkost i gipkost njegova tijela podsjećala je na divovskoga hermelina. Krupna i okrugla glava s gustim brkovima davala je naslutiti da je riječ o tuljanu, ali čelo mu je bilo više nego u tuljana, a usta manja.

Dođe trenutak kada postupci motivirani strahom i oprezom postanu čista konvencija, kada bjegunac više ne osjeća posebno ni strah ni nadu. Ransom je ležao potpuno nepokretno, priljubivši tijelo što je više mogao uz nisko raslinje, priklanjajući se teoretskoj pretpostavci da će tako ostati neprimijećen. Nije imao gotovo nikakvih emocija. Konstatirao je, suho i objektivno, da je očito došao kraj njegova života – ukliješten je, u zamci između *sorna* na kopnu i velike crne životinje u vodi. Imao je, istina, neodređen osjećaj da čeljust i usta te zvijeri ne pripadaju mesožderu, ali bio je svjestan da je njegovo poznavanje zoologije previše manjkavo da bi njegovi zaključci bili išta više od puka nagađanja.

A onda se zbilo nešto što je potpuno promijenilo njegovo gledanje. Stvorenje, koje se i dalje pušilo i treslo na obali i koje ga očito nije ni vidjelo, otvorilo je usta i počelo ispuštati zvukove. Samo po sebi to nije bilo ni najmanje neobično, međutim, Ransom se čitav život bavio lingvistikom i smjesta je uočio da su zvukovi artikulirani. Biće je *govorilo*. Koristilo se jezikom. Ako i sami niste filolog, bojim se da ćete morati vjerovati na riječ kako je goleme emocionalne posljedice ta spoznaja imala na Ransomov um. Novi je svijet već bio vidio, ali novi, ne-zemaljski, ne-ljudski jezik bio je nešto sasvim drugo. Iz nekoga razloga o tome nije razmišljao kad je razmišljao o *sornima*; sada su mu se otvorile oči i vidio je jasno kao na dlanu: ljubav prema znanju neka je vrsta luđaštva. U djeliću sekunde, koliko je Ransomu trebalo da zaključi da biće zbilja govori, i premda je znao da je i dalje u smrtnoj opasnosti, njegova mašta preskočila je svaki strah i nadu i on se, zanemarivši svaku strašnu mogućnost koju je u svom položaju mogao očekivati, zanio projektom stvaranja malakandrijske gramatike. *Uvod u malakandrijski jezik – Mjesečev glagol – Mali marsovsko-engleski rječnik...* naslovi su mu se samo rojili u glavi. I što se sve

može otkriti u govoru ne-ljudske rase? Sama forma jezika kao takva, načelo na kojem počivaju svi jezici, možda mu se nalaze nadohvat ruke. Nesvjesno se pridigao na lakat i zapiljio se u crnu zvijer. Zašutjela je. Golema glava slična topovskoj kugli okretala se na sve strane, a blistave oči boje jantara zabuljile su se u njega. Na jezeru nije bilo vjetra kao, uostalom, ni u šumi. Iz minute u minutu, u potpunoj tišini, predstavnici dviju krajnje udaljenih vrsta zurili su jedan u drugoga.

Ransom se digao na koljena. Biće je odskočilo unatrag i napeto zurilo u njega, a zatim su se oboje umirili. Domalo, biće je zakoračilo prema njemu, našto je Ransom poskočio i uzmaknuo, ali ne previše daleko; zadržala ga je znatiželja. Skupio je hrabrost i krenuo naprijed, ispruživši ruku; zvijer je pogrešno razumjela gestu. Povukla se u plićak jezera i vidio je kako joj se mišići napinju ispod sjajne kože, spremajući se za nagli pokret. Životinja je ostala stajati ondje – njom je također ovladala radoznalost. Ni jedno ni drugo nije se usuđivalo pustiti onoga drugog da mu se približi, a opet, i jedno i drugo osjećalo je poriv da učini baš to, i željelo je udovoljiti tom porivu. Bilo je to nerazborito, zastrašujuće, ekstatično i nepodnošljivo – sve to istodobno. Bilo je to više od znatiželje. Nalikovalo je udvaranju – susretu prvoga muškarca i prve žene na svijetu; nalik nečem onkraj toga; toliko je prirodan kontakt suprotnih spolova, toliko ograničena njihova uzajamna neobičnost, toliko površna uzdržljivost, toliko blaga oprečnost koju je potrebno nadvladati, u usporedbi s prvim susretom pripadnika dviju različitih, ali inteligentnih vrsta.

Biće se iznenada okrenulo i počelo se udaljavati. Razočaranje, gotovo očajanje spopade Ransoma.

„Vrati se!” povikao je na engleskom. Biće se okrenulo, raširilo ruke i opet progovorilo na nerazumljivu jeziku; zatim se nastavilo udaljavati. Nije odmaklo više od dvadesetak metara kad je Ransom vidio da se prignulo i uzelo nešto sa zemlje. Vratilo se. U ruci je (dotad se već bio navikao njegovu prednju šapu s plivačom opnom nazivati rukom) držalo svojevrсну školjku – školjku stvorenja nalik ostrigi, samo oblijeaga i više nalik kupoli. Uronilo je školjku u jezero, napunilo je vodom i podignulo je. Zatim ju je prinijelo sredini svoga tijela te se činilo da nešto izliva iz sebe u školjku. Ransom je s gađenjem pomislio da mokri u školjku. Ali onda je primijetio da izbočine na trbuhu stvorenja nisu genitalni organi, dapače, da nisu nikakvi organi. Bio je to svojevrсни pojas o kojem je visjelo nešto nalik vrećicama i sada je iz jedne od tih vrećica biće izlivalo nekoliko kapi tekućine u školjku. Zatim je školjku prinijelo svojim crnim ustima i pilo – ne

zabacujući glavu kao čovjek, već ju je prignulo i pilo kao što rade konji. Ispivši sadržaj školjke, ponovno ju je napunilo i ponovno dodalo nekoliko kapi iz spremnice – činilo se da je riječ o nekoj vrsti izrasline na koži slične boci – u visini struka. Obujmivši školjku objema rukama, ispružilo ih je prema Ransomu. Nije moglo biti nikakve sumnje u pogledu značenja te kretnje. Oklijevajući, gotovo stidljivo, Ransom uze šalicu iz njegovih ruku. Pritom je vršcima prstiju slučajno dodirnuo plivaću opnu njegove šape, našto mu je cijelim tijelom prostrujio osjećaj istodobna privlačenja i odvratnosti, a onda je otpio. Što god da je biće dodalo vodi, bilo je jasno kao dan da sadrži alkohol; nikad nije toliko uživao u piću.

„Hvala”, rekao je na engleskom. „Velika hvala.”

Biće se nekoliko puta udarilo po prsima i počelo ispuštati zvukove. Ransom u prvi mah nije razumio što bi to moglo značiti. Zatim je shvatio da mu pokušava reći svoje ime – možda naziv svoje vrste.

„*Hros*,” reče, „*hros*“, i ponovno se udari po prsima.

„*Hros*”, ponovio je Ransom i pokazao prstom na biće; zatim je rekao „čovjek” i udario se po prsima.

„*Hjov – ho – hoj... hojovek*”, ponovio je za njim *hros*. Zgrabio je šaku zemlje na mjestu gdje je, na samoj obali jezera, bilo nešto zemlje.

„*Handra*”, rekao je. Ransom je ponovio riječ. Zatim mu je nešto palo na pamet.

„*Malacandra?*” reče upitnim tonom. *Hros* je prevrnuo očima i počeo mahati rukama, očito u nastojanju da obuhvati cijeli krajolik. Ransom je lijepo napredovao. *Handra* je bila zemlja kao element; *Malacandra* je bila „Zemlja” odnosno planet kao cjelina. Ubrzo će saznati što znači prvi dio riječi, *Malac*. U međuvremenu „H se gubi iza C”, primijetio je i učinio prvi korak u malakandrijskoj fonetici. *Hros* ga je pokušavao upoznati sa značenjem izraza *handramit*. Opet je prepoznao korijen *handra* (i primijetio: „Imaju prefikse i sufikse”), ali ovoga puta nije razumio *hrosine* geste i nije znao što bi *handramit* mogao značiti. Preuzeo je inicijativu i otvorio usta, pokazao na njih i pantomimom oponašao proces jedenja. Malakandrijska riječ za *hranu* ili *jesti*, koju je dobio zauzvrat, sadržavala je suglasnike koje ljudski govorni organi nisu u stanju proizvesti i Ransom, koristeći se i dalje pantomimom, pokuša objasniti da je njegovo zanimanje za taj pojam podjednako praktična koliko i filološkoga karaktera. *Hros* ga je razumio, iako je Ransomu trebalo neko vrijeme da iz njegovih pokreta razabere da ga poziva da pođe za njim. To je na kraju i učinio.

Hros ga je odveo do mjesta na kojem je ono bio podigao školjku sa zemlje i ondje, na svoje ne sasvim opravdano iznenađenje, Ransom vidje neku vrstu usidrena čamca. Kao što bi i svaki čovjek zaključio, kad je vidio ovu rukotvorinu, bio je još sigurniji da je *hros* razumno biće. Dapače, sada ga je još više cijenio jer je čamac, uza svu svoju malakandrijsku visinu i krhkost, doista jako nalikovao čamcima na Zemlji; tek je puno kasnije postavio sebi pitanje: „Ta kako bi čamac uopće trebao izgledati ako ne tako?” *Hros* je iz čamca izvadio ovalni pladanj od čvrsta, ali elastična materijala, napunio ga je trakama neke spužvaste tvari narančaste boje i dao Ransomu. Ransom je nožem odrezao komad i počeo jesti, isprva sumnjičavo, a zatim proždrljivo. Jelo je imalo okus graha, samo što je bilo slađe, sasvim dobro za onoga tko umire od gladi. Uto mu se, nakon što je kolikotoliko utolio glad, ponovno i sa zastrašujućom snagom vratila svijest o vlastitom položaju. Golemo biće slično tuljanu koje je sjedilo pored njega odjednom je djelovalo nepodnošljivo zlokobno. Istina, doimalo se prijateljski raspoloženim, ali bilo je tako veliko, tako crno i, na kraju krajeva, o njemu nije znao ništa. U kakvim je ono odnosima sa *sornima*? I je li doista razumno kakvim se čini?

Tek je mnogo dana kasnije Ransom otkrio kako se treba nositi s tim iznenadnim gubicima povjerenja. Do njih je dolazilo kad bi ga *hrosina* racionalnost dovodila u iskušenje da o njemu misli kao o čovjeku. Tada mu je postajao odvratn – čovjek viši od dva metra, zmijolika tijela, s gustim životinjskim krznom na licu i po cijelom tijelu te s brkovima kao u mačke. S druge strane, bila je to životinja sa svim što jedna životinja treba imati – sjajno krzno, bistre oči, ugodan dah i nevjerojatno bijele zube – a povrh svega toga, kao da raj nikad nije bio izgubljen i kao da su najraniji snovi postali stvarnost, uza sve to imala je draž vladanja govorom i posjedovanja razuma. Ništa nije moglo biti odvratnije od prve impresije; ništa ljepše od druge. Sve je ovisilo o stajalištu s kojega čovjek polazi.

X.

Kad je Ransom završio s jelom i popio još nekoliko gutljaja krepke malakandrijske vode, njegov je domaćin ustao i ušao u čamac. Ušao je naglavce, kao što to rade životinje, pri čemu mu je vijugavo tijelo omogućavalo da mu ruke počivaju na dnu čamca dok su mu noge još bile na obali. Postupak je zaključio tako što je stražnjim dijelom tijela, repom i stražnjim nogama odskočio metar i pol uvis i zatim se, okretnošću kakvom se ne bi mogla podičiti nijedna životinja njegove veličine na Zemlji, uredno smjestio u čamac.

Našavši se u čamcu, ponovno je iskočio iz njega i zatim pokazao na nj. Ransom je to protumačio kao poziv da slijedi *hrosin* primjer. Pitanje koje je želio postaviti više od bilo kojega drugog nije mu, naravno, bilo moguće postaviti. Jesu li *hrose* (kasnije je otkrio da je to množina od *hros*) dominantna vrsta na Malacandri, a *sorni*, unatoč tome što više nalikuju ljudima, samo neka poluinteligentna vrsta stoke? Usrdno se nadao da je tako. S druge strane, *hrose* bi mogli biti kao domaće životinje *sornima* i u tom slučaju potonji bi bili superinteligentna bića. Sav njegov imaginativni aparat bio je ustrojen tako da nadljudsku inteligenciju povezuje s čudovišnošću forme i nemilosrdnošću volje. Ulazak u *hrosin* čamac mogao je značiti da se predaje *sornima* na kraju putovanja. S druge strane, *hrosin* poziv mogao je biti izvanredna prilika da jednom zauvijek napusti šume koje su *sorni* obilazili poput duhova. Oklijevao je i *hrosa* je smela njegova očita nesposobnost da razumije značenje poziva. *Hros* se žustro razmahao i tako ga primorao da donese odluku. O rastanku od *hrosa* nije bilo moguće ozbiljno razmišljati; njegov životinjski izgled užasavao ga je na mnoštvo načina, ali žarka želja da nauči njegov jezik i, još dublje, plaha, neizbježna fascinacija nepoznatim, osjećaj da mu se u rukama nalazi ključ zapanjujuće avanture – sve to vezivalo ga je uz njega sponama jačim no što je toga bio svjestan. Ušao je u čamac.

Čamac je bio bez sjedala. Imao je vrlo visok pramac, bokovi iznad vode bili su mu iznenađujuće veliki, a gaz, kako se Ransomu činilo, nevjerojatno plitak. Dapače, čamac je samo malim dijelom dodirivao vodu, podsjećajući ga na europske brze motorne čamce. Bio je privezan nečim što je u prvi mah izgledalo kao konop,

ali *hros* se nije otisnuo od obale tako što ga je odvezao, već ga je jednostavno potegnuo i tako prekinuo, kao da se radi o gumenu bombonu ili komadu plastelina. Potom je čučnuo u krmenom dijelu čamca i dohvatio veslo – veslo s tako velikom lopatom da se Ransom pitao kako to biće može uopće rukovati njime, sve dok se nije sjetio koliko je lagan planet na kojem se nalaze. *Hrosina* visina omogućavala mu je da može slobodno rukovati veslom u čučjećem položaju, unatoč visoku rubu čamca. Veslao je brzim zamasima.

Prvih nekoliko minuta prolazili su između obala na kojima je raslo grimizno drveće, vodenim putem ne širim od stotinu metara. Zatim su oplovili rt i Ransom je vidio da izlaze na puno širu vodenu površinu nalik jezeru, gotovo moru. *Hros*, koji je sada veslao s velikim oprezom i često mijenjao smjer, upravljao je čamac prilično daleko od obale. Blistavo plavo prostranstvo oko njih postajalo je iz trenutka u trenutak sve prostranije; Ransom nije mogao stalno gledati u vodenu površinu. Vrućina koja je dopirala od vode bila je nesnosna; skinuo je kapu i kožuh, veoma iznenadivši *hrosa*.

Oprezno je ustao i pogledom pretraživao malakandrijski krajobraz koji se otvarao na sve strane. Ispred i iza njih protezalo se svjetlucavo jezero ovdje prošarano otocima, ondje neometano otvoreno blijedo plavom nebu; sunce im je, opazio je, bilo gotovo iznad glave – nalazili su se u malakandrijskim tropima. Na koju god stranu pogledao, jezero se gubilo u sve složenijim spletovima kopna i vode, blago, nalik perju utaknutu u divovski grimizni korov. Ali ovo močvarno tlo, ili lanac arhipelaga, kako mu se sada činilo, bilo je sa svih strana obrubljeno zupčastim zidom blijedo-zelenih planina koje je i dalje jedva mogao nazvati planinama – toliko su, naime, bile visoke, puste, šiljaste, uske i naočigled izbačene iz ravnoteže. S desne strane čamca nisu bile udaljene više od milje i činilo se da ih od vode dijeli tek uzan pojas šume; s lijeve strane, premda jednako impresivne, doimale su se mnogo dalje – kojih sedam milja udaljene od čamca. Protezale su se sa svih strana ovoga vodenog kraja dokle mu je sezao pogled, kako ispred, tako i iza njih; plovio je, zapravo, veličanstvenim poplavljenim kanjonom širokim gotovo deset milja i nepoznate dužine. Iza, a katkad i iznad planinskih vrhunaca, mogao je na mnogo mjesta razabrati velike nakupine ružičasto-crvene tvari koju je jučer zamijenio za oblak. Činilo se da planine iza njih nemaju padina; bio je to, u stvari, nazupčani bastion neizmjernih visoravni, na mnogo mjesta viši i od sebe sama: takav je, i s lijeve i desne strane, bio krajobraz dokle mu je pogled sezao. Samo je

ravno sprijeda i otraga planet bio presječen golemom guduricom koja mu se sada činila tek kolotečinom ili raspuklinom na visoravni.

Zanimalo ga je što bi masa slična oblacima mogla biti i on, koristeći se znakovima, upita *hrosa*. Pokaza se, međutim, da je pitanje odveć konkretno za znakovni jezik. *Hros* mu, koristeći se obilno gestikuliranjem – ruke ili prednji udovi bili su mu fleksibilniji od njegovih i pomicali su se brzo poput biča – dade do znanja da je Ransomovo pitanje shvatio općenitije, kao da ga pita za uzvisine općenito. Rekao je *harandra*. Nisko, poplavljeno područje, guduru ili kanjon nazivao je *handramit*. Ransom je shvatio smisao njegovih gesta: *handra* je značilo zemlja, *harandra* visočje, *handramit* nisko područje, dolinu. Brdovit kraj i nizinski kraj, zapravo. Osebujuću važnost ove distinkcije u malakandrijskoj geografiji shvatio je kasnije.

Dotad je *hros* već bio stigao do kraja svoje oprezne navigacije. Bili su nekoliko milja daleko od kopna kad je iznenada prestao veslati i ostao napeto sjediti, s veslom podignutim u zrak; u istom trenutku čamac se potrese i poleti naprijed kao da je izbačen iz katapulte. Bilo je očito da ih je dograbila struja. Nekoliko trenutaka kasnije jurili su brzinom od petnaest milja na sat, propinjući se i propadajući na neobičnim, šiljastim i vertikalnim malakandrijskim valovima, poskakujući i drmusajući se kako se Ransom nikad nije drmao ni na najuzburkanijem moru na Zemlji. To ga je podsjetilo na strašno iskustvo jahanja konja u kasu dok je bio u vojsci; jedva je mogao zamisliti nešto neugodnije od toga. Lijevom je rukom čvrsto stezao rub čamca, a desnom je brisao čelo – vlažna toplina koja je dopirala od vode postala mu je nepodnošljiva. Pitao se je li čovjekov želudac uopće sposoban probaviti malakandrijsku hranu, o piću da se i ne govori. Hvala nebesima – bar podnosi more! Prilično ga dobro podnosi. Barem...

Brže-bolje se nagnuo preko ruba čamca. Vrućina što je isparavala iz plave vode ošinula ga je po licu; učinilo mu se da u dubini vidi jegulje u igri: dugačke srebrne jegulje. Ono najgore dogodilo mu se ne jednom, već mnogo puta. U svojoj nevolji sjetio se stida koji ga je obuzeo kad mu je pozlilo na nekoj dječjoj zabavi... bilo je to davno, na zvijezdi na kojoj se rodio. Sličan stid osjetio je i sada. Prvi predstavnik čovječanstva ne pojavljuje se takav pred novom vrstom. Povraćaju li i *hrose*? Hoće li *hros* uopće znati što mu se događa? Dršćući i stenjući, okrenuo se prema njemu. Biće ga je neprekidno držalo na oku, ali činilo mu se da mu je lice bezizražajno; tek će puno kasnije naučiti čitati malakandrijska lica.

U međuvremenu struja je postajala sve jača. Sada su jurili u golemoj krivulji, približivši se obali na dvjestotinjak metara, zatim opet natrag, pa opet još jednom naprijed, u vrtoglavim spiralama i osmicama, dok su se grimizna šuma i nazupčana planina strahovitom brzinom udaljavale od njih, a Ransom s gađenjem povezivao njihovo vijuganje s gadjljivim izvijanjem srebrnih jegulja. Brzo je gubio svako zanimanje za Malacandru: razlika između Zemlje i ostalih planeta činila se nevažnom u usporedbi sa strašnom razlikom između čvrsta tla i vode. U očaju se pitao živi li *hros* obično na vodi. Možda će morati cijelu noć provesti u ovom gnusnom čamcu...

Ransomove patnje zapravo i nisu dugo trajale. Napokon dođe blažen kraj mučnu poskakivanju na uzburkanoj vodi, čamac uspori i on vidje da ih *hros* brzo usmjerava natraške. Još uvijek su bili na jezeru – obale su im bile vrlo blizu s obje strane; između njih uzak kanal u kojem je voda glasno grgoljala – po svemu sudeći plićak. *Hros* je iskočio iz čamca i pritom zapljusnuo čamac velikim valom tople vode; za njim se, puno opreznije i drhtureći, na rub čamca uspenrao i zatim iskočio Ransom. Voda mu je bila do koljena. Na njegovo iznenađenje, *hros* bez ikakva uočljiva napora podiže čamac na glavu, namjesti ga prednjom šapom i zaputi se, uspravan kao grčka karijatida, prema kopnu. Hodali su – ako se žustri zamasi *hrosinih* kratkih nogu iz gipkih kukova može nazvati hodanjem – uz kanal. Za nekoliko časaka Ransom je pred sobom ugledao sasvim nov krajobraz.

Kanal nije bio samo plićina, nego brzac – dapače prvi u nizu brzaca kojima je voda strmo otjecala sljedećih pola milje. Tlo se strmo rušilo pred njima i kanjon – ili *handramit* – nastavljao se na mnogo nižoj razini. Bočne stijene koje su činile usjek kanjona nisu se spuštale s njim i Ransom je s mjesta na kojem se nalazio dobio jasniju predodžbu o krajobrazu. Slijeva i zdesna vidio se puno veći dio visočja, pokriven mjestimice crvenim nakupinama nečega slična oblacima, no većim dijelom ogoljen, blijed i pust sve do dijela na kojem se ravna linija horizonta stopila s linijom neba. Planinski su se vrhunci činili tek rubom ili granicom istinskoga visočja, okružujući ga, kao što donji zubi okružuju jezik. Ransoma se snažno dojmio kontrast između *harandre* i *handramita*. Ispod njega se, nalik niski dragulja, protezala gudura čas grimizne, čas safirnoplave, čas žute, čas blijedoružičaste boje, bogat i šarolik umetak šumovite zemlje i posvudašnje vode koja je neprestano iščezavala i stalno se iznova pojavljivala. Malacandra je manje nalikovala Zemlji nego što je pretpostavljao. *Handramit* nije bio prava dolina koja bi se dizala i spuštala s planinskim lancem kojem pripada. Dapače, nije uopće

pripadala planinskom lancu. Bila je to samo golema raspuklina ili graba, različite dubine, koja se protezala uzduž visoke i ravne *harandre*; ova potonja, počeo je uviđati, bila je prava „površina” planeta – takvom bi se nesumnjivo učinila astronomu sa Zemlje. Samom *handramitu*, pak, kao da nije bilo kraja; neprekinut i gotovo sasvim ravan, pružao se pred njim, nalik sve užoj liniji boje, sve do mjesta gdje je cijepao horizont urezom u obliku slova V. Dugačak je barem stotinu milja, pomislio je; procijenio je da je od jučer prešao trideset ili četrdeset milja.

Cijelo to vrijeme spuštali su se niz brzace do mjesta na kojima je vođeni tok opet postajao ravan i na kojima je *hros* mogao vratiti čamac u vodu. Dok su ovako hodali, Ransom je naučio kako se na malakandrijskom kaže čamac, brzac, voda, sunce i nositi; zadnja riječ, kao prvi glagol s kojim se dotad susreo, posebno ga je zanimala. *Hros* se trudio objasniti mu odnose između pojedinih riječi čije mu je značenje pokušavao prenijeti ponavljajući kontrastirane parove riječi *hrosa-handramit* i *séroni-harandra*. Iz onoga što mu je govorio Ransom je zaključio da *hrose* žive dolje, u *handramitu*, a *séroni* gore, na *harandri*. Tko su, zaboga, *séroni*, pitao se. Otvorena prostranstva *harandre* nisu se doimala područjem na kojem bi bio moguć život. Možda *hrose* imaju mitologiju – pretpostavljao je da su oni na niskoj kulturnoj razini – a *séroni* su možda bogovi ili zlodusi.

Putovanje se nastavilo, s tim da se Ransomu često, premda sve rjeđe, vraćala mučnina. Tek je satima kasnije pomislio na to da su *séroni* vjerojatno množina od *sorn*.

Sunce je zapadalo njima zdesna. Tonulo je brže nego na Zemlji, ili bar na onim dijelovima Zemlje koje je Ransom poznao, i na nebu bez ijednoga oblaka nije zračilo ni izdaleka onako raskošnom ljepotom kakvu zalasci sunca imaju na Zemlji. Na neki drugi, neobičan način, koji nije umio pobliže odrediti, razlikovalo se od sunca koje je poznao, no dok je još razmišljao o tome, šiljasti planinski vrhunci postali su crni obrisi naspram sjajna sunčeva diska, a *handramit* je potamnio, premda je visočje *harandre* prema istoku (s njihove lijeve strane), onako udaljeno, ravno i spokojno, i dalje blistalo blijedoružičastom bojom, poput nekoga drugog, duhovnijeg svijeta.

Ubrzo je shvatio da ponovno prelaze na kopno, da hodaju po čvrstu tlu i zalaze sve dublje u grimiznu šumu. Gibanje čamca i dalje je djelovalo u njegovoj mašti i činilo mu se da se zemlja ljulja pod njim; dijelom zbog toga, a dijelom zbog umora te mraka koji se počeo spuštati ostatak putovanja prošao mu je kao u snu. Svjetlost mu je počela blještati u očima. Gorjela je vatra. Obasjavala je golemo lišće nad

njihovim glavama, a iznad je vidio zvijezde. Činilo mu se da ga je okružilo nekoliko desetaka *hrosa*. Onako mnogobrojni, stojeći mu tako blizu, doimali su se puno animalnijima i s puno manje ljudskih obilježja od njegova samotna vodiča. Donekle je osjećao strah, no više je to bio osjećaj neke sablasne neprikladnosti. Nedostajali su mu ljudi – bilo kakvi ljudi, pa makar Weston i Devine. Bio je preumoran da bi se bavio tim glavama nalik topovskoj tanadi i dlakavim licima bez ikakva značenja – nije uopće mogao reagirati na njih. A onda, nešto niže, bliže njemu, puno pokretljivije, počeo mu prilaziti mnoštvo štenadi, mladunčadi – nazovite ih kako hoćete. Raspoloženje mu se naglo promijenilo. Bili su preslatki. Spustio je ruku na jednu crnu glavicu i nasmiješio se; biće je odjurilo sitnim koracima.

Kasnije se malo čega sjećao od svega što se događalo te večeri. Jelo se i pilo u više navrata, crni obrisi neprekidno su dolazili i odlazili, neobične oči sjale su pri svjetlu vatre; na kraju je usnuo na nekom mračnu i natkrivenu mjestu.

XI.

Sve otkako se probudio u svemirskom brodu Ransom je razmišljao o izvanrednoj pustolovini putovanja na drugi planet i o izgledima da će se vratiti odanle. Ono o čemu nije razmišljao bilo je da će *boraviti* na drugom planetu. Svakoga je jutro bio malko preneražen spoznajom da niti stiže na Malacandru niti s nje bježi, već naprosto na njoj živi: hoda, spava, jede, pliva, čak, kako su dani prolazili, vodi razgovore. Začudnost svega toga najviše ga se dojmila kad je, otprilike tri tjedna nakon dolaska, shvatio da odlazi u šetnju. Nekoliko tjedana kasnije već je imao omiljene rute i omiljena jela; počeo je stjecati navike. Već na prvi pogled znao je razlikovati muškoga od ženskog *hrosa* i ubrzo je počeo razaznavati individualne razlike među njima. Hyoi, koji ga je prvi pronašao – miljama daleko odatle, na sjeveru – kao osoba se veoma razlikovao od uvaženoga Hnohre, koji je imao sivu gubicu i svakodnevno ga poučavao jeziku; a onda, mladi pripadnici njihove vrste bili su sasvim druga priča. Bili su jednostavno divni. U susretu s njima mogli ste slobodno zaboraviti sve o razumnosti *hrosâ*. Previše mladi da bi ga zamarali zakučastom zagonetkom kako je moguće da razum prebiva u neljudskom biću, bili su utjeha njegovoj samoći, baš kao da mu je bilo dopušteno da sa sobom povede nekoliko pasa sa Zemlje. Mladunčad je, sa svoje strane, pokazivala živo zanimanje za toga vilenjaka bez dlake koji se pojavio među njima. Kod njih je, dakle neizravno i kod njihovih majki, nailazio na sjajan prijem.

Kad je o stanovnicima Malacandre riječ, njegovi prvi dojmovi tijekom vremena su se mijenjali. Prva dijagnoza njihove kulture glasila je, kako je znao reći, „staro kameno doba”. Nekoliko komada oruđa za sječenje koja su posjedovali bilo je izrađeno od kamena. Grnčariju, po svemu sudeći, nisu poznavali: imali su samo nekoliko nezgrapnih posuda koje su koristili za kuhanje; kuhanje u vodi bilo je jedina kuharska vještina koju su poznavali. Najčešće su pili iz školjke slične ostrigi koja im je služila kao zdjela i kutlača, a iz koje je ono prvi put okusio *hrosinu* gostoljubivost; meso te školjke bilo im je jedina hrana životinjskoga porijekla. Biljne hrane imali su u izobilju i bila je vrlo raznolika; neka jela bila su izvrsna. Za nuždu je bio jestiv čak i ružičastobijeli korov koji je rastao posvuda na *handramitu*

pa bi, da je Ransom kojim slučajem umro od gladi prije no što ga je pronašao Hyoi, to značilo da je umro usred obilja hrane. Nijedan *hros*, međutim, nije rado jeo korov (*honodraskrud*), premda ga se, *faute de mieux*, moglo koristiti na putovanju. Nastambe u kojima su živjeli nalikovale su košnicama od tvrda lišća, a sela – bilo ih je nekoliko na tom području – redovito su bila smještena uz rijeke zbog topline i usto dobrano uzvodno, prema zidovima *handramita*, gdje je voda najvruća. Spavali su na zemlji.

Umjetnost po svemu sudeći nisu poznavali, osim što su imali neku vrstu pjesništva i glazbe koju je gotovo svake večeri prakticirala družina sastavljena od četiri *hrosa*. Jedan je od njih natenane recitirao stihove napola pjevajući dok su ga ostala trojica, katkad pojedinačno, katkad naizmjenično, prekidala pjesmom. Ransom nije mogao dokučiti jesu li ti prekidi samo lirski interludiji ili dramatičan dijalog koji je proizlazio iz narativa glavnoga izvođača. Nije razumio njihovu glazbu. Glasovi nisu bili neugodni i glazbena ljestvica doimala se prilagođenom ljudskom uhu, ali njezina vremenska struktura nije imala nikakvo značenje za njegov osjećaj za ritam. Isprva je bilo potpuno nejasno čime se određeno pleme ili obitelj bavi. *Hrose* su stalno nestajali i za nekoliko se dana ponovno vraćali. Bilo je nešto malo ribarenja i puno putovanja čamcima, ali on nikad nije shvatio svrhu tih putovanja. Jednoga je dana vidio karavanu *hrosa* koja je nekamo krenula na put kopnom, s tim što je svaki od njih nosio teret povrća na glavi. Bilo je očito da na Malacandri postoji neka vrsta trgovine.

Već se prvoga tjedna upoznao s njihovom poljoprivredom. Otprilike milju duboko u *handramitu* nalazio se širok pojas zemlje bez šume na kojem je rasla niska mekana vegetacija pretežno žute, narančaste i plave boje. Malo dalje rasle su biljke izgledom nalik zelenoj salati, a visine zemaljske breze. Na mjestu gdje je jedna od njih visjela nad toplom vodom mogli ste se provući između niska lišća i ugodno ležkariti kao u nekoj mirisavoj mreži za ležanje koja se blago ljulja. Na drugim mjestima nije bilo dovoljno toplo da bi se dugo sjedilo na otvorenom; temperatura na *handramitu* bila je najčešće slična onoj za lijepa zimskoga jutra na Zemlji. U područjima u kojima se proizvodila hrana zemlju su obrađivali stanovnici okolnih sela i Ransom je primijetio da je podjela rada na višem stupnju no što je očekivao. Obrezivanje, sušenje, skladištenje, transport i nešto nalik gnojenju – sve se to obavljalo i Ransom bi se bio okladio da su bar neki od vodenih kanala koje je vidio umjetni.

No pravi obrat u njegovu razumijevanju *hrosa* dogodio se kad je njihov jezik naučio dovoljno dobro da pokuša zadovoljiti njihovu znatiželju o sebi. Odgovarajući na njihova pitanja, počeo bi tako što bi im rekao da je došao s neba. Hnohra ga je smjesta upitao s kojega planeta ili zemlje (*handra*). Ransomu, koji je namjerno iznosio djetinjastu verziju istine kako bi je prilagodio pretpostavljenoj neukosti svojih slušatelja, išlo je pomalo na živce što mu je Hnohra s mukom uzeo objašnjavati da on nikako ne može živjeti na nebu jer ondje nema zraka; možda jest došao kroz nebo, rekao je, ali morao je doći s neke *handre*. Nije im znao pokazati Zemlju na noćnom nebu. Doimali su se iznenađeni ovom njegovom nesposobnošću i više su mu puta pokazali blistavi planet nisko na zapadnom obzoru – južno od mjesta gdje je zalazilo sunce. Njega je čudilo što su izabrali planet umjesto neke zvijezde i što su ustrajavali u svom izboru; je li moguće da se razumiju u astronomiju? Nažalost, još uvijek nije poznao njihov jezik dovoljno dobro da bi mogao istražiti dokle seže njihovo znanje. Svrnuo je razgovor na drugu temu i pitao ih kako se zove sjajni planet prema jugu, na što su mu oni odgovarali da je to Thulcandra – tihi svijet ili planet.

„Zašto ga zovete *Thulc*?” upita. „Zašto tihi?” Nitko nije znao.

„*Séroni* znaju”, odvratio je Hnohra. „Oni znaju takve stvari.”

Zatim su ga pitali kako je došao na Malacandru, na što im je on vrlo nespretno i neuspjelo pokušao opisati svemirski brod, ali opet:

„*Séroni* će znati.”

Je li došao sam? Ne, došao je s još dvojicom pripadnika svoje vrste – zlim ljudima (najbliži ekvivalent za „zao” na jeziku *hrosa* bio je „iskrivljen”) koji su ga pokušali ubiti, no on im je pobjegao. *Hrosama* je to bilo teško shvatiti, no na kraju su se svi složili da ga treba odvesti Oyarsi. Oyarsa će ga zaštititi. Ransom ih je pitao tko je Oyarsa. Polako i s mnogo nesporazuma Ransom je uspio izvući iz njih da Oyarsa (1) živi u Meldilornu; (2) zna sve i vlada svima; (3) ondje je oduvijek te (4) nije *hros* niti je jedan od *sérona*. Zatim ih Ransom, vodeći se nadahnućem, upita je li Oyarsa stvorio svijet. *Hrose* je to toliko uzrujalo da su, nadglasavajući jedan drugoga u želji da što žešće to zaniječū, gotovo počeli lajati. Zar *hojoveki* na Thulcandri ne znaju da je Maleldil Mladi stvorio svijet i da i dalje vlada njim? To znaju čak i djeca! Gdje Maleldil živi, pitao je Ransom.

„S Drevnim.”

A tko je Drevni? Ransom nije razumio odgovor. Pokušao je opet.

„Gdje je Drevni?”

„On nije takav”, rekao je Hnohra, „da mora živjeti bilo gdje”, i potom je rekao još puno toga što Ransom nije razumio. Ipak, nešto je uspio razumjeti, a to što je razumio bilo je dovoljno da se opet uzruja. Sve od trenutka kad je otkrio da su *hrose* razumna bića pitao se nije li možda njegova dužnost opismeniti ih u religioznosti; sada je shvatio da se rezultat tih njegovih nastojanja ogleda u tome da oni *njega* smatraju divljakom i da ga pokušavaju upoznati s osnovama civilizirane religije – *hrosanski* ekvivalent kratke verzije katekizma. Bilo je očito da je Maleldil duh bez tijela, bez pojedinih dijelova i bez strasti.

„On nije *hnau*”, rekli su *hrose*.

„Što je *hnau*?” upita Ransom.

„Ti si *hnau*. Ja sam *hnau*. Séroni su *hnau*. *Pfifltriggi* su *hnau*.”

„*Pfifltriggi*?” začudi se Ransom.

„Više od deset dana puta prema zapadu” rekao je Hnohra. „*Harandra* se ne spušta u *handramit*, nego u veliko mjesto, otvoreno mjesto koje se širi na sve strane. Pet dana puta od sjevera do juga; deset dana puta od istoka do zapada. Šume su ondje druge boje nego ovdje, plave su i zelene. Ondje je vrlo duboko, seže sve do korijenja svijeta. Ondje su najbolje stvari koje se mogu iskopati iz zemlje. *Pfifltriggi* žive ondje. Uživaju u kopanju. Ono što iskopaju smekšaju vatrom i od toga izrađuju predmete. To su mali *hnau*, manji od tebe, imaju dugačku njušku, blijedi su, marljivi. Sprijeda imaju dugačke udove. Nijedan se *hnau* ne može mjeriti s njima u izradi i oblikovanju predmeta, kao što se nijedan *hnau* ne može mjeriti s nama u pjevanju. Ali neka *hojovek* vidi.”

Okrenuo se i rekao nešto jednom od mlađih *hrosa*; nedugo zatim do njega dođe malena zdjela koju su *hrose* dodavali jedan drugom. Ransom ju je podigao prema svjetlu vatre i pomno je razgledao. Bila je nesumnjivo od zlata i Ransom je u tom trenu shvatio zašto se Devine toliko zanima za Malacandru.

„Ima li puno ovoga?” upitao je.

Da, odgovorili su, ispiru ga u većini rijeka. Najviše ga ima i najkvalitetnije je među *pfifltriggima* i oni su najvještiji u izradi predmeta od toga. *Arbol hru*, tako su ga nazivali – sunčeva krv. Ponovno je pogledao posudu. Bila je pokrivena radirungom. Među likovima u radirungu vidio je prikaze *hrosa* i manjih životinja sličnih žabama, kao i *sorne*. Upitno je pokazao prstom na potonje.

„*Séroni*”, rekli su *hrose*, potvrđujući njegove slutnje. „Žive gore, gotovo sasvim gore na *harandri*. U velikim špiljama.” Životinje slične žabama – točnije rečeno s tijelom sličnim žabljem i glavom kao u tapira – bile su *pfifltriggi*. Ransom je

razmišljao o svemu što je čuo. Bilo je očito da su se na Malacandri razvile tri različite vrste koje su posjedovale razum i da dotad nijedna od njih nije istrijebila druge dvije. Ransom je silno zanimalo tko je pravi gospodar planeta.

„Tko od *hnau* vlada?” upitao je.

„Oyarsa vlada”, glasio je odgovor.

„Je li on *hnau*?”

To ih je pitanje malo zbunilo. *Séroni* bi, mislili su, znali bolje odgovoriti na to pitanje. Oyarsa je možda *hnau*, ali vrlo različit *hnau*. On nema smrti i nema mladih.

„Ti *séroni*, oni znaju više od *hrosa*?” pitao je Ransom.

Ovo Ransomovo pitanje izazvalo je više raspravu nego odgovor. Na kraju se utvrdilo da su *séroni* ili *sorni* potpuno bespomoćni u čamcu i da ne bi znali uloviti ribu ni da im život o tome ovisi, da su loši plivači, da ne znaju stvarati poeziju i čak i kad *hrose* stvore poeziju posebno za njih, oni su u stanju razumjeti uratke samo lošije kvalitete; s druge strane, više se razumiju u zvijezde, bolje razumiju zakučaste Oyarsine iskaze i više znaju o tome što se događalo na Malacandri u davnim vremenima – davno prije nego što itko pamti.

„Ah, to je dakle inteligencija”, pomislio je Ransom. „To su njihovi pravi vladari, koliko god se to pokušavalo prikriti.”

Pokušao je pitati što bi se dogodilo kad bi *sorni* iskoristili svoju mudrost i natjerali *hrose* da rade za njih – tako je formulirao pitanje na svom šepavom malakandrijskom. Postavljeno na ovaj način, pitanje se nije činilo ni izdaleka toliko važnim kao što bi se činilo da je mogao pitati: „Što bi bilo kad bi *sorni* iskoristili svoje znanstvene potencijale za eksploataciju svojih neciviliziranih susjeda?” Ali nije se trebao truditi oko toga. Nakon što je spomenuto da *sorni* nisu u stanju dovoljno cijiniti poeziju, razgovor je otišao u književne vode. Od žestoke, očito stručne rasprave koja je uslijedila nije razumio ni riječi.

Razumije se, s *hrosama* nije razgovarao samo o Malacandri. Zauzvrat, morao im je reći nešto o Zemlji. U tome ga je, međutim, ometala ponižavajuća svijest o nepoznavanju planeta na kojem je rođen, a djelomice i odlučnost da ne kaže svu istinu. Nije im htio previše govoriti o našim ljudskim ratovima i industrijalizmima. Sjećao se kako je Wellsov Cavor skončao na Mjesecu; osim toga, osjećao je stid. Kad god bi ga pobliže pitali o ljudima – *hojovekima*, kako su ih nazivali – osjećao se doslovce golim. K tomu, nipošto im nije htio reći da je doveden na Malacandru da bi bio predan *sornima*; svakoga je dana bio sve sigurniji da su oni dominantna

vrsta. Ono što im je ipak rekao raspalilo je maštu *hrosama* i svi su počeli pisati pjesme o neobičnoj *handri* gdje su biljke tvrde kao kamen, korov zelen kao stijena, a voda hladna i slana dok *hojoveki* žive na vrhu, na *harandri*.

Još više ih je zanimalo što im ima reći o životinji koja živi u vodi i škljoca raljama, a kojoj je uspio umaknuti u njihovu vlastitom svijetu, dapače u njihovu *handramitu*. Svi su se složili da je to bila *hnakra*. Bili su jako uzbuđeni. *Hnakru* nisu vidjeli godinama u svojoj dolini. Mladež je izvadila svoje oružje – primitivne harpune sa šiljcima od kosti – čak se i mladunčad počela igrati lova na *hnakru* u plićacima. Neke majke doimale su se uznemirene i branile su mladuncima da ulaze u vodu, no općenito govoreći, vijest o *hnakri* izazvala je veliku pozornost. Hyoi je odmah počeo nešto prtljati oko svoga čamca, a Ransom mu je pravio društvo. Želio se pokazati korisnim i već je bio donekle ovladao umijećem rukovanja primitivnim *hrosanskim* oruđima. Zaputili su se zajedno prema Hyoijevom potoku, na početku šume.

Na putu do potoka, na mjestu gdje je puteljak bio uzak i gdje je Ransom išao za Hyoijem, mimoišli su se s malom *hrosom*, gotovo još mladunčetom. Govorila je dok su se mimoilazili, ali ne njima: pogled joj je počivao na mjestu otprilike pet metara udaljenu od njih.

„S kim razgovaraš, Hrikki?” upita je Ransom.

„S *eldilom*.”

„Gdje je?”

„Zar ga nisi vidio?”

„Ništa nisam vidio.”

„Ondje! Ondje!” iznenada je poviknula. „Ah! Otišao je. Nisi ga vidio?”

„Nikog nisam vidio.”

„Hyoi,” reče malena, „*hojovek* ne može vidjeti *eldila*!”

No Hyoi je čvrsto koračao naprijed: već je bio izvan dosega sluha i očito ništa nije primijetio. Ransom je zaključio da se Hrikki pretvara za igru, baš kao i ljudska djeca. Nekoliko trenutaka kasnije ponovno se pridružio svom suputniku.

XII.

Radili su naporno na Hyoijevu čamcu do podneva, a zatim su polijegali na korov pokraj potoka gdje je bilo toplo i prionuli uz podnevni obrok. Ratnička priroda njihovih priprema stavila je Ransoma pred mnoštvo pitanja. Nije znao riječ za rat, no Hyoi je, unatoč tome, shvatio što ga zapravo pita. Kreću li ikad *séroni*, *hrose* i *pfifltriggi* jedni na druge s oružjem?

„Zašto bi to činili?” upitao je Hyoi.

Bilo je teško objasniti. „Ako jedni i drugi žele istu stvar, a ni jedni ni drugi ne žele prepustiti tu stvar,” pokušao je Ransom, „hoće li oni drugi na kraju pokušati silom doći do željene stvari? Hoće li reći: ‘Dajte nam to ili ćemo vas pobiti?’”

„Koju stvar?”

„Pa, recimo hranu.”

„Ako drugi *hnau* žele hranu, zašto im je ne bismo dali? Često im je dajemo.”

„A što ako ne biste imali dovoljno za sebe?”

„Maleldil neće dati da biljke prestanu rasti.”

„Hyoi, kad biste imali sve više mladih, bi li Maleldil proširio *handramit* i stvorio dovoljno biljaka za sve njih?”

„*Séroni* bi znali na to odgovoriti. Zašto bismo imali više mladih?”

Ransom se tada našao u neprilici. Na kraju reče:

„Ne donosi li rađanje djece užitak *hrosama*?”

„Donosi, itekako, *hojovek*. Mi to nazivamo ljubavlju.”

„Ako mu nešto donosi užitak, *hojovek* to želi uvijek iznova. Događa se da mu je više stalo do užitka nego do broja djece koju može prehraniti.”

Hyoiju je dugo trebalo da shvati.

„Želiš reći”, započe polako, „da bi to mogao činiti ne samo u jednoj ili dvije godine svog života nego opet?”

„Da.”

„Zašto? Bi li on želio ručati po cijeli dan ili spavati nakon što se naspavao? Ne razumijem.”

„Ručak dolazi svaki dan. Ova ljubav, kako kažeš, dolazi samo jednom dok *hrosa* živi?”

„I ispuni mu cijeli život. Kad je mlad, mora tražiti družicu; zatim joj se mora udvarati; zatim začinje mlade; zatim ih podiže; zatim se svega toga prisjeća i kuha u sebi kao u loncu i pretvara u pjesme i mudrost.”

„Znači, moraš biti zadovoljan samo sjećanjem na užitak i zadovoljstvo?”

„To je kao da kažeš: ‘Što se jela tiče, moram biti zadovoljan samo tim da jedem.’”

„Ne razumijem.”

„Punina zadovoljstva je u sjećanju na njega. Ti govoriš, *hojovek*, kao da je užitak jedno, a sjećanje na njega nešto sasvim drugo. Sve je to jedno. *Séroni* bi to izrekli bolje nego što ja sada govorim, ali ne bolje nego što bih mogao reći u pjesmi. Ono što ti nazivaš sjećanjem posljednji je dio užitka, kao što je *crah* posljednji dio pjesme. Kad smo se ti i ja upoznali, upoznavanje je završilo jako brzo, nije bilo ništa. Sada, kad ga se sjećamo, ono je nešto što raste. Ali o njemu još uvijek znamo vrlo malo. Kakvo će ono biti kad ga se budem sjećao na dan kad legnem umrijeti, što će stvarati u meni sve dane dok sam živ – to je pravo upoznavanje. Sve drugo samo je njegov početak. Kažeš da imate pjesnike u vašem svijetu. Zar vas ne poučavaju tome?”

„Neki možda i jesu”, reče Ransom. „Ali zar *hrose* nikad, čak ni u pjesmi, ne čeznu za tim da uvijek iznova čuju neki prekrasan stih?”

Na nesreću, Hyoi je u svoj odgovor umetnuo nekoliko riječi čije značenje Ransom nije poznao. Rekao je dva glagola i oba su, koliko je uspio razabrati, značila *žudjeti* ili *čeznuti*; ali *hros* ih je jasno razlikovao, čak im je suprotstavio značenja. Ransomu se činilo da Hyoi želi reći da bi svatko žudio za tim (*ivondelone*), ali da nitko tko je pri zdravom razumu ne može žudjeti za tim (*hluntheline*).

„I doista,” nastavio je Hyoi, „pjesma je dobar primjer. Jer, najveličanstveniji stih postaje uistinu i u pravom smislu veličanstven samo zahvaljujući stihovima koji dolaze poslije; kad bi se vratio unatrag da dođeš do njega, vidio bi da nije onako veličanstven kako si mislio. Uništio bi ga. U dobroj pjesmi, mislim.”

„A u iskrivljenoj pjesmi, Hyoi?”

„Iskrivljenu pjesmu nitko ne sluša, *hojovek*.”

„A što je s ljubavi u iskrivljenom životu?”

„Kako život *hnaua* može biti iskrivljen?”

„Znači li to, Hyoi, da iskrivljeni *hrose* ne postoje?”

Hyoi se zamislio. „Čuo sam” reče napokon, „da postoji nešto slično tome. Govori se da katkad, tu i tamo, mlado u nekoj dobi osjeti čudne stvari. Čuo sam da je jedno htjelo jesti zemlju; moguće je, isto tako, da neki *hros* želi produžiti godine ljubavi. Ne mogu reći da sam čuo za takav slučaj, ali moguće je. Čuo sam za nešto još neobičnije. Postoji pjesma o *hrosu* koji je živio nekoć davno, u drugom *handramitu*, koji je sve vidio uduplo – tako je vidio dva sunca na nebu, dvije glave na vratu; kažu da je na kraju zapao u takvu mahnitost da je želio dvije družice. Ne tražim od tebe da mi povjeruješ, ali tako pričaju: da je volio dvije *hresni*.”

Ransom se duboko zamislio. Ovdje, osim ako ga Hyoi ne vara, imamo primjer vrste koja je po prirodi spolno umjerena, po prirodi monogamna. A ipak, zašto bi to bilo tako neobično? Neke životinje, znao je to, imaju pravilne sezone parenja; ako priroda može učiniti čudo vezujući spolni nagon za suprotni spol, zašto ne bi učinila korak dalje i vezala ga, ne moralno nego instinktivno, za jednu jedinku suprotnoga spola? Čak se maglovito prisjetio kako je negdje čuo da su pojedine životinje na zemlji, neke od „nižih” životinja, prirodno monogamne. U svakom slučaju, neograničeno parenje i promiskuitet među *hrosama* bilo je rijetko kao najrjeđa nastranost. Na kraju mu je sinulo da zagonetka nisu *hrose* nego njegova vlastita vrsta. To što *hrose* imaju takav instinkt možda i može izazvati blago čuđenje, ali kako to da instinkti *hrosa* toliko odgovaraju nedostižnim idealima te izrazito podijeljene vrste, čovjeka, čiji su instinkti tako žalosno različiti? Kakva je zapravo povijest čovjeka? Hyoi je nastavio:

„Nesumnjivo,” rekao je, „Maleldil nas je učinio takvima. Kako bismo mogli imati dovoljno hrane kad bi svatko od nas imao dvadesetero mladih? I kako bismo mogli podnijeti da živimo i pustimo da vrijeme prolazi kad bismo uvijek plakali da nam se vrati jedan dan ili jedna godina – kad ne bismo znali da svaki dan u životu ispunja cijeli život očekivanjem i sjećanjima i da su upravo to očekivanje i ta sjećanja taj dan?”

„Unatoč tome,” reče Ransom, i nesvjesno uzrujan u ime vlastitoga svijeta, „Maleldil je dopustio *hnakru*.”

„Oh, ali to su dvije posve različite stvari. Čeznem da ubijem *hnakru*, kao što on čezne da ubije mene. Nadam se da će moj brod biti prvi i ja prvi u mom brodu s mojim ravnim kopljem kad on škljocne crnim raljama. Ako me ubije, moj će narod tugovati za mnom i moja će braća još više željeti da ga ubiju. Ali neće željeti, niti to ja želim, da *hnérakija* nema. Kako da ti to objasnim kad ne razumiješ pjesnike?

Hnakra je naš neprijatelj, ali je i naš voljeni. U srcima osjećamo njegovu radost kad gleda Planinu vode na sjeveru gdje je rođen; kad on skače niz slapove, mi skačemo s njim, a kad dođe zima i para se s jezera podigne visoko, iznad naših glava, tada taj prizor vidimo njegovim očima i znamo da mu je došlo vrijeme za lov. Njegove slike vise u našim kućama, i znak svih *hrosa* je *hnakra*. U njemu živi duh doline; naša se djeca igraju *hnérakija* čim se počnu bućkati u plicaku.”

„I onda ih *hnakra* ubije?”

„Ne često. *Hrose* bi bili iskrivljeni kad bi dopustili da se *hnakra* toliko približi. Trebamo ga otkriti puno prije no što se uspije približiti. Ne, *hojovek*, smrt nekoliko pojedinaca u svijetu nije dovoljna da učini *hnaua* nesretnim. Samo iskrivljeni *hnau* može svijet zaviti u crno. Reći ću i ovo. Mislim da šuma ne bi bila tako sjajna, voda tako topla, a ljubav tako slatka da u jezerima ne vrebaju opasnosti. Reći ću ti koji me je dan u životu oblikovao; takav dan dolazi samo jednom, kao ljubav ili služenje Oyarsi u Meldilornu. Bio sam mlad, gotovo još mladunče, kad sam se zaputio daleko, daleko u *handramit*, u zemlju u kojoj zvijezde sjaje u podne i gdje je čak i voda hladna. Popeo sam se uz veliki vodopad. Stajao sam na obali jezera Balki, mjestu najvećega strahopoštovanja i divljenja u svim svjetovima. Njegovi zidovi dižu se uvis bez kraja i konca i u njih su urezane velike i svete slike, djelo davnih vremena. Postoji vodopad koji se zove Planina vode. Zato što sam stajao ondje sâm, Maleldil i ja – jer čak mi ni Oyarsa nije poslao riječ – srce mi je radosnije, a pjesma dublja, sve dane moga života. Misliš li da bi bilo tako da nisam znao da u Balkiju žive *hnéraki*? Ondje sam pio život zato što je u jezeru bila smrt. Bilo je to najbolje od svih pića, osim jednog.”

„Kojeg?”

„Smrti same u dan kad je ispijem i otiđem Maleldilu.”

Nedugo nakon toga ustali su i opet prionuli poslu. Sunce je zalazilo kad su se vraćali kroz šumu. Ransomu pade na pamet još jedno pitanje za Hyoiija.

„Hyoi,” reče, „dolazi mi u pamet da si, kad sam te prvi put vidio, a to je bilo prije nego što si ti mene vidio, već govorio. Tako sam znao da si *hnau*, jer bih inače mislio da si zvijer i pobjegao bih. S kim si tada razgovarao?”

„S *eldilom*.”

„Što je to? Nisam vidio nikog.”

„Zar u tvom svijetu nema *eldila*, *hojovek*? To je vrlo neobično.”

„Što su oni?”

„Oni dolaze od Oyarse – možda su neka vrsta *hnaua*.”

„Kad smo danas krenuli na put, prošao sam pored djeteta koje mi je reklo da razgovara s *eldilom*, ali ja nisam ništa vidio.”

„Dovoljno je pogledati tvoje oči, *hojovek*, i vidjeti da su drugačije od naših. *Eldile* je teško vidjeti. Oni nisu kao mi. Svjetlost prolazi kroz njih. Moraš gledati na pravo mjesto, u pravi trenutak, a to se neće dogoditi osim ako *eldil* ne želi biti viđen. Katkad ga možeš zamijeniti za sunčevu zraku ili čak za treperenje lišća, no kad ponovno pogledaš, vidiš da je to bio *eldil* i da ga više nema. Mogu li ga tvoje oči vidjeti, to ne znam. *Séroni* bi to znali.”

XIII.

Sljedećega jutra, prije nego što se sunčeva svjetlost – već vidljiva u daljini na *harandri* – probila u šumu, cijelo je selo bilo na nogama. Ransom je pri svjetlosti vatri gledao užurbanu aktivnost *hrosa*. Ženke su vadile hranu iz golemih lonaca iz kojih se pušilo; Hnohra je nadgledao prenošenje mnoštva kopalja do čamaca; Hyoi je, okružen nekolicinom najiskusnijih lovaca, govorio nešto prebrzo i previše tehničkim jezikom da bi ga Ransom mogao pratiti; nove su skupine pristizale iz susjednih sela; mladunčad je, skvičeći od uzbuđenja, trčala amo-tamo između nogu odraslih.

Otkrio je da se njegovo sudjelovanje u lovu uzima zdravo za gotovo. Trebao je biti u Hyoijevu čamcu, zajedno s Hyoijem i Whinom. Dva *hrosa* trebala su veslati naizmjenice dok su Ransom i slobodni *hros* trebali stajati na pramcu. *Hrose* je poznao dovoljno dobro da bi znao da je to najvelikodušnija ponuda koju su mu mogli dati i da i Hyoija i Whina muči strah da će biti za veslom kad se pojavi *hnakra*. Još nedavno, u Engleskoj, Ransomu se ništa ne bi činilo tako nemogućim kao prihvatiti časni položaj – i istodobno golemu opasnost – sudjelovanja u napadu na neko nepoznato, ali nesumnjivo smrtonosno vođeno čudovište. Čak i vrlo nedavno, kad je ono prvi put pobjegao *sornima*, ili dok je u noći, sažalijevajući se, ležao u šumi, teško da bi imao snage učiniti ono što je naumio učiniti danas. Jer njegova je namjera bila jasna. Dogodilo se što mu drago, on mora pokazati da je i ljudska vrsta *hnau*. Bio je jako svjestan da takve odluke mogu izgledati sasvim drukčije kad dođe odsudni trenutak; unatoč tome, osjećao je neobičnu sigurnost da će, ovako ili onako, uspjeti u svom naumu. Bilo je to nužno, a kad je nešto nužno, onda je i moguće. Možda je bilo i nešto u zraku koji je sada udisao, ili u zajednici *hrosa*, što je dovelo do promjene u njemu.

Odsjaj prvih zraka sunca na glatkoj površini jezera zatekao ga je kako kleči na pramcu Hyoijeva čamca, rame uz rame s Whinom, držeći, kako su ga uputili, mali svežanj kopalja među koljenima i jedno koplje u desnici, ukočena tijela dok ih je Hyoi ravnomjernim zaveslajima dovodio do dodijeljenoga im mjesta. Najmanje stotinu čamaca sudjelovalo je u lovu. Bili su podijeljeni u tri skupine. Glavna i

uvjerljivo najmanja skupina trebala se probiti naprijed, uzvodno, putem kojim su Hyoi i Ransom došli poslije prvoga susreta. Ova je zadaća bila povjerena dugačkim brodovima s osam vesala kakve dotad nije vidio. *Hnakra* se običavao prepustiti struji da ga nosi nizvodno kad god je mogao; kad bi naišao na brodove, vjerojatno bi brže-bolje šmugnuo u mirnu vodu, lijevo ili desno od matice vodene struje. Zato će, dok se brodovi glavne skupine budu borili s maticom nasred rijeke, laganiji brodovi, ujedno i brži, ploviti gore-dolje po volji, spremni uhvatiti se ukoštac s plijenom čim iziđe iz skrovišta. U ovoj igri brojke i inteligencija bili su na strani *hrosa*; *hnakra* je na svojoj strani imao brzinu i nevidljivost, jer je mogao plivati ispod površine. Bio je praktično neranjiv, osim ako ga ne pogodite u otvorena usta. Ako bi dvojica lovaca na pramcu čamca protiv kojega se monstrum ustremi promašila tu metu, to bi značilo kraj i za lovce i za njihov čamac.

U skupinama lakših brodova hrabri lovac mogao je birati između dva pristupa lovu. Mogao se držati sasvim otraga, što bliže dugačkim brodovima, gdje je najizglednije da će *hnakra* izbiti na površinu, ili krenuti što više naprijed u nadi da će ugledati *hnakru* u punoj brzini, još uvijek nesvjesnu hajke, i prisiliti je, precizno naciljanim kopljem, da smjesta napusti struju. Tako se moglo preduhitriti druge goniče i ubiti zvijer – ako se stvar uspije tako završiti – vlastitim snagama. Bila je to Hyoijeva i Whinova želja, a mora se priznati i Ransomova – toliko su zarazno njih dvojica djelovala na njega. Tek što su teži brodovi započeli svoj spori mukotrpn put uzvodno, okruženi zidovima pjene, njihov je čamac, tjeran Hyoijevim snažnim zaveslajima, jurnuo prema sjeveru, pretičući čamac za čamcem i hvatajući se najslobodnijega dijela vodene površine. Brzina je bila uzbudljiva. U hladno jutro toplina plavoga prostranstva što se prostiralo pred njima nije bila ni najmanje neugodna. Iza njih zvonki glasovi više od dvije stotine *hrosa*, muzikalniji od laveža lovačkih pasa, ali posve slični njima po kvaliteti i sadržaju odbijali su se od udaljenih kamenih vrhunaca s obje strane doline. U Ransomu se probudilo nešto što mu je dugo spavalo u krvi. U tom trenutku činilo se sasvim mogućim da bi čak i on mogao postati *hnacra*-ubojica; da bi se slava *hojoveka hnakrapunta* mogla prenositi budućim naraštajima u ovom svijetu koji nije poznao drugoga čovjeka. No on je i ranije imao takve snove i vrlo je dobro znao kako su završili. Namećući poniznost svojim iznova pobunjenim osjećajima, skrenuo je pogled na uzburkanu vodenu struju i napeto motrio.

Dugo se ništa nije događalo. U jednom je trenutku postao svjestan svoje ukočenosti i namjerno opustio mišiće. Ubrzo se Whin nevoljko premjestio na

krmu i uzeo veslo, a njegovo mjesto zauzeo je Hyoi. Odmah zatim Hyoi mu, ne skidajući pogleda sa struje, blago reče:

„*Eldil* nam se približava vodom.”

Ransom nije vidio ništa – bar ništa što bi mogao razlikovati od mašte i igre sunčevih zraka na površini jezera. Trenutak kasnije Hyoi je ponovno progovorio, ovoga puta ne njemu.

„Što je, neborodeni?”

Ono što se zatim zbilo bilo je nešto najnevjerojatnije što je Ransom dotad doživio na Malacandri. Čuo je glas. Činilo se da dolazi odnekud iz visine, oko metar iznad njegove glave, i bio je gotovo za oktavu viši od *hrosina* glasa – viši čak i od njegova. Slutio je da bi i sasvim mala razlika u uhu bila dovoljna da ne čuje *eldila*, kao što ga, uostalom, i ne vidi.

„Taj čovjek koji je tu s tobom, Hyoi”, rekao je glas. „Ne bi trebao biti tu. Mora poći Oyarsi. Iskrivljeni *hnau* iz Thulcandre, koji pripadaju njegovoj vrsti, dolaze za njim; mora poći Oyarsi. Nađu li ga bilo gdje drugdje, bit će zla.”

„On te čuje, neborodeni”, rekao je Hyoi. „Zar nemaš nikakvu poruku za moju ženu? Ti znaš kakvu poruku želi čuti.”

„Imam poruku za Hleri” reče *eldil*. „No ti joj je nećeš moći prenijeti. Idem osobno k njoj. Sve je to u redu. Samo... neka čovjek ode Oyarsi.”

Na trenutak je zavladala tišina.

„Otišao je”, rekao je Whin. „A mi više ne možemo sudjelovati u lovu.”

„Da”, reče Hyoi, uzdahnuvši. „Moramo iskrcati *hojoveka* na obalu i uputiti ga kako će doći do Meldilorna.”

Ransom se nije pouzdavao u svoju hrabrost i jedan dio njega osjetio je trenutačno olakšanje pri pomisli da će odustati od posla kojim su se trenutno bavili. No drugi dio njega poticao ga je da ustraje u svojoj novootkrivenoj muževnosti; sad ili nikad – s ovim pratiocima ili bez pratioca – on mora utisnuti jedno junačko djelo u svoju memoriju umjesto još jednoga neostvarenog sna. Iz poslušnosti nečem što bi se moglo nazvati savješću uzviknuo je:

„Ne, ne. Za to ima vremena poslije lova. Prvo moramo ubiti *hnakru*.”

„Jednom kad *eldil* progovori...” započe Hyoi, kadli Whin glasno vikne („zalaja”, rekao bi Ransom prije nepuna tri tjedna) i pokaza na nešto u vodi. Na udaljenosti ne većoj od dvjesto metara vidio se trag pjene sličan onom što ga za sobom ostavlja torpeda; odmah zatim kroz bedem od pjene nazreli su metalno cakljenje slabina čudovišta. Whin je mahnito zaveslao. Hyoi je hitnuo koplje i promašio. Prvo

koplje nije stiglo ni dodirnuti površinu vode, a drugo je već bilo u zraku. Ovoga puta očito je zakvačilo *hnakru*. Okrenuo se oko svoje osi i našao se izvan struje. Ransom je vidio kako mu se velika usta nalik crnoj jami dvaput otvaraju i dvaput zatvaraju uz škljocanje zubi kao u morskoga psa. I sam je bacio koplje – užurbano, uzbuđeno, nevještom rukom.

„Natrag!” viknuo je Hyoi Whinu koji je već veslao unatrag svakim atomom svoje goleme snage. Zatim je sve postalo kaotično. Čuo je da Whin viče: „Obala!” Uslijedio je udarac koji ga je odbacio naprijed tako da je za dlaku završio u *hnakrinim* raljama i u istom se trenutku našao do struka u vodi. Zubi su škljocali prema njemu. Zatim je, bacajući koplje za kopljem u goleme razjapljene čeljusti te nemani, ugledao nevjerojatan prizor: Hyoi se popeo nemani na leđa – na dišne organe – i nagnut naprijed odatle je gađao kopljima. Gotovo istoga časa neman je zbacila *hrosu* tako da se srušio samo deset metara od njih, zapljusnuvši velikim valom vode sve oko sebe. Ali *hnakra* je bio ubijen. Plutao je okrenut na bok, crni život istjecao je iz njega u mjehurićima. Voda u kojoj je plutao bila je tamna i smrdjela je.

Kad je Ransom došao k sebi, svi su već bili na obali, mokri, pušeći se, tresući se od napora i grleći jedan drugoga. Nije mu bilo neobično stajati priljubljen uz prsa obrasla mokrim krznom. *Hrosanski* dah, iako ne ljudski, nije mu bio neugodan. Bio je jedno s njima. Ta poteškoća koju *hrose*, naviknuti na postojanje više razumnih vrsta na svom planetu, možda nikad nisu osjetili, sada je i u Ransomu bila prevladana. Svi su oni *hnau*. Borili su se, rame uz rame, s neprijateljem i više nije bio važan oblik njihovih glava. Čak je i on, Ransom, prošao kroz to i nije se osramotio. Odrastao je.

Našli su se na malenu rtu neobraslu šumom na koji su se nasukali u metežu borbe. Olupina broda i lešina čudovišta ležali su u vodi blizu njih. Nikakvih zvukova od ostalih članova lovačke družine nije bilo čuti; bili su skoro cijelu milju ispred ostalih kad su naišli na *hnakru*. Sva trojica su sjela da povrate dah.

„Eto,” reče Hyoi, „sada smo *hnakrapunti*. Za ovim sam čeznuo cijelog života.”

U taj mah Ransomove uši zaglušio je gromoglasan prasak – vrlo poznata buka koju nipošto nije očekivao. Bila je to zemaljska, ljudska, civilizirana buka, čak europska. Bio je to prasak engleske puške; Hyoi, koji se skljkao do njegovih nogu, pokušavao je ustati, boreći se da dođe do daha. Bijeli korov ispod njega bio je poprskan krvlju. Ransom je kleknuo pored njega. *Hrosino* krupno tijelo bilo je preteško da bi ga sam okrenuo. Whin mu je pomogao.

„Hyoï, čuješ li me?” pitao je Ransom primakavši lice okrugloj glavi koja je nalikovala tuljanovoj. „Hyoï, ovo se dogodilo zbog mene. Ozlijedili su te *hojoveki*, ona dvojica iskrivljenih koji su me doveli na Malacandru. S oružjem koje su napravili mogu daleko dobaciti smrt. Trebao sam ti reći. Naša je rasa iskrivljena. Došli smo na Malacandru donijeti zlo. Mi smo samo napola *hnau* – Hyoï...” Glas mu je zamro i postao nerazgovijetan. Nije znao kako se kaže „oprosti” „stid” i „pogreška”, jedva da je znao izraz za „žao mi je”. Preostalo mu je jedino nijemo zuriti u Hyoïjevo izobličeno lice s osjećajem goleme krivnje. No činilo se da *hros* razumije. Pokušavao je nešto reći i Ransom je prislonio uho na usne koje su se jedva micale. Hyoïjeve oči, u kojima se gasio sjaj, zurile su netremice u njegove, ali izraz njegova lica čak ni sada nije mogao sasvim razumjeti.

„*Hoj... hojov...*”, pokušavao je, a zatim, naposljetku, „*hojovek hnakrapunt.*” Dočim je to izgovorio, cijelo mu se tijelo zgrčilo, a iz usta mu je šiknuo mlaz krvi i sline; ruke su mu popustile pod teretom klonule glave i Hyoïjevo lice postade tuđe i životinjsko, kakvim se Ransomu činilo pri njihovu prvom susretu. Staklaste oči i mokro i zablaceno krzno koje se skrućivalo na zraku nalikovali su onima u bilo koje uginule životinje u šumi na Zemlji.

Ransom je odolio djetinjastu porivu da istrese svu silu psovki i kletvi na račun Westona i Devinea. Umjesto toga, oči su mu se susrele s Whinovima koji je čučao – *hrose* ne kleče – s druge strane leša.

„U rukama sam tvog naroda, Whine” rekao je. „Neka učine sve što je potrebno. Ako su pametni, ubit će i mene i drugu dvojicu.”

„Nitko ne ubija *hnau*”, na to će Whin. „Samo Oyarsa to čini. Ta druga dvojica, gdje su oni?”

Ransom je pogledao oko sebe. Na rtu nije bilo nikakva raslinja, ali gusta šuma spuštala se sve do mjesta gdje se rt spajao s kopnom, kojih dvjestotinjak metara dalje.

„Negdje u šumi”, rekao je. „Lezi dolje, Whine, ovdje gdje je teren najniži. Mogu opet baciti smrt iz svoje naprave.”

Whina nije bilo lako natjerati da poslušaj taj savjet. Kad su se obojica našla u ležećem položaju na mjestu na kojem su bili neuočljivi, s nogama gotovo uronjenim u vodu, *hros* je ponovno progovorio.

„Zašto su ga ubili?”

„Nisu znali da je *hnau*”, reče Ransom. „Rekao sam ti da postoji samo jedna vrsta *hnaua* u našem svijetu. Vjerojatno su mislili da je životinja i ubili su ga iz zabave,

straha ili (na ovom je mjestu kratko oklijevao) zato što su bili gladni. Moram ti reći istinu, Whine. Oni bi ubili *hnaua* čak i kad bi znali da je *hnau*, ako bi mislili da im njegova smrt može donijeti korist.”

Usljedila je kratka tišina.

„Pitam se jesu li me vidjeli”, nastavi Ransom. „Mene traže. Kad bih otišao k njima, možda bi bili zadovoljni i možda ne bi zalazili dublje u vašu zemlju... Zašto ne iziđu iz šume vidjeti što su ubili?”

„Naš narod dolazi”, reče Whin, pogledavši prema jezeru. Ransom se osvrnuo i vidio da se jezero crni od brojnih čamaca. Za samo nekoliko minuta pridružiti će im se glavčina lovaca.

„Boje se *hrosa*“, reče Ransom. „Zato ne izlaze iz šume. Poći ću k njima, Whine”.

„Ne” reče Whin. „Razmišljao sam. Sve se ovo dogodilo zato što nismo poslušali *eldila*. Rekao je da moraš poći Oyarsi. Već si trebao biti na putu. Moraš odmah poći.”

„To bi značilo da iskrivljeni *hojoveki* ostaju ovdje. Mogli bi učiniti još više zla.”

„Neće krenuti na *hrose*. Rekao si da se boje. Vjerojatnije je da ćemo mi njih naći i svladati. Ne boj se. Neće nas vidjeti ni čuti. Odvest ćemo ih Oyarsi. Moraš poći, kao što je *eldil* rekao.”

„Tvoj će narod misliti da bježim jer se ne usudim pogledati ih u oči poslije Hyoijeve smrti.”

„Tako govori mladunčad. Nije važno što tko misli, važno je ono što je *eldil* rekao. A sad me slušaj, reći ću ti kako ćeš doći tamo.”

Hros mu je objasnio da se poslije petodnevnoga putovanja prema jugu *handramit* spaja s drugim *handramitom*; nakon troodnevnoga putovanja tim drugim *handramitom* prema zapadu i sjeveru nalazi se Meldilorn koji je Oyarsino sjedište. Ali postoji prečac, planinski put koji vodi između dva kanjona i koji će ga nakon dva dana putovanja dovesti u Meldilorn. Mora zaći u tu šumu koju vidi pred sobom i proći kroz nju dok ne izbiye pred planinski bedem *handramita*; tada mora krenuti na jug uzduž planinskoga lanca dok ne dođe do ceste koja ga presijeca. Neka krene tom cestom i negdje ponad vrhova planina naći će se pred Augrayevom utvrdom. Augray će mu pomoći. Može se hraniti korijenjem prije nego što napusti šumu i izbiye u stjenovitu zemlju. Whin je bio mišljenja da bi Ransom mogao susresti drugu dvojicu *hojoveka* čim uđe u šumu.

„Ako te uhvate,” rekao je, „tada će biti onako kako kažeš, neće ulaziti dublje u našu zemlju. No bolje je da te uhvate na putu k Oyarsi nego da ostaneš ovdje.

Jednom kad se zaputiš k njemu, mislim da Oyarsa neće dopustiti iskrivljenima da te zaustave.”

Ransom nipošto nije bio siguran da je to najbolji plan ni za njega ni za *hrose*. Ali nije se usprotivio, toliko je bio obamro od osjećaja poniženja zbog Hyoine smrti. Jedino do čega mu je bilo stalo bilo je da učini sve što od njega zatraže, da im zadaje što manje nepravilnosti i, iznad svega, da ode odatle. Nije bilo načina da dozna kako se Whin osjeća; Ransom je svim silama potiskivao uporan i bijedan poriv da se prepusti svečanim uvjeravanjima, izrazima žaljenja i samooptužbama kojima bi izmamio neku riječ oprostjenja. Izdišući, Hyoi ga je nazvao *hnakra*-ubojicom; bio je to velikodušan izraz praštanja i s njim se morao zadovoljiti. Tako se, čim je doznao sve pojedinosti puta pred sobom, oprostio s Whinom i zaputio se, sam, prema šumi.

XIV.

Dok nije stigao do šume, Ransomu je bilo teško razmišljati o bilo čemu drugom osim o mogućnosti da će Weston ili Devine ispaliti još koji metak. Pomislio je da im je vjerojatno više stalo do toga da ga se dočepaju živa nego da ga ubiju i to mu je, uz svijest o tome da *hros* motri na njega, pomoglo da nastavi put, doimljući se, bar naizvan, donekle sabrano. Čak i kad je ušao u šumu, osjećao se kao da mu prijeti velika opasnost. Visoka debla bez grana možda su i mogla poslužiti kao „zaklon“, ali samo ako ste dovoljno daleko od neprijatelja, a neprijatelj je u ovom slučaju mogao biti veoma blizu. Osjećao je snažan poriv da vikne nešto Westonu i Devineu i da im se preda. Poriv se pojavio pod izlikom racionalnoga argumenta, da bi se tako njih dvojica maknuli iz toga područja, jer najvjerojatnije bi ga odveli *sornima*, a to znači da ne bi više uznemirivali *hrose*. No Ransom je ponešto poznao psihologiju i znao je da se u progonjenom čovjeku katkad javi iracionalni poriv da se preda – dapače, i sam je to više puta osjetio u snovima. To mu njegovi prenapregnuti živci čine veliku psinu, pomislio je. U svakom slučaju, čvrsto je odlučio da će se pokoravati *hrosama* ili *eldilima*. Svi njegovi pokušaji oslanjanja na vlastitu prosudbu na Malacandri završili su tragično. Čvrsto je odlučio, opirući se unaprijed svakoj mogućoj promjeni raspoloženja, da će vjerno dovršiti putovanje u Meldilorn ako to ikako bude moguće.

Ova odluka činila mu se to ispravnijom jer su ga spopadale zle slutnje u vezi s putovanjem. Koliko je uspio shvatiti, u *harandri*, koju je morao propješačiti, živjeli su *sorni*. Ustvari, svojevoljno je naumio upasti u zamku koju je pokušavao izbjeći još od trenutka kad je stigao na Malacandru. (Bila je to prva promjena raspoloženja koja je promolila ružnu glavu. Gurnuo ju je dolje.) Čak i da se uspije probiti kroz područje u kojem su živjeli *sorni* i stigne u Meldilorn, tko je ili što je Oyarsa? Oyarsa, zloslutno je upozorio Whin, za razliku od *hrosa* ne usteže se proliti krv *hnaua*. A onda, Oyarsa vlada *sornima*, baš kao i *hrosama* i *pfifltriggima*. Možda je on jednostavno nad-*sorn*. Zatim je došlo do druge promjene raspoloženja. Stari zemaljski strahovi pred izvanzemaljskom hladnom inteligencijom nadljudske moći i neljudske okrutnosti, koji su bili sasvim iščezli iz njegova duha tijekom boravka

među *hrosama*, ponovno su se pojavili, glasno zahtijevajući da obrati pozornost na njih. On je svejednako grabio krupnim koracima dalje. Putuje u Meldilorn. Nemoguće je, reče sebi, da se *hrose* pokoravaju nekom zlom ili čudovišnom biću; osim toga, rekli su mu – no jesu li mu doista to rekli? Nije bio siguran – da Oyarsa nije *sorn*. Je li Oyarsa božanstvo? Možda baš onaj idol kojem su ga *sorni* željeli žrtvovati. Ali *hrose* su, premda su govorili neobične stvari o njemu, odlučno zaniijekali da je u pitanju božanstvo. Prema njima, postoji samo jedan Bog, Maleldil Mladi; osim toga, bilo je nezamislivo da Hyoi ili Hnohra časte idola čije su ruke zaprljane krvlju. Osim, naravno, ako su *hrose*, poslije svega, ipak u vlasti *sorna*, superiorni u odnosu na svoje gospodare u svemu što ljudska bića cijene, ali intelektualno inferiorni u odnosu na njih i ovisni o njima. Bio bi to neobičan, ali ne i nezamisliv svijet; heroizam i poezija na samu dnu, hladni znanstveni intelekt iznad njih, a povrh svega mračno praznovjerje koje znanstveni intelekt, bespomoćan protiv osvete zanemarenih emocionalnih dubina, nema ni volje ni snage ukloniti. Fetiš... ali Ransom se pribrao. Sada je i sam znao dovoljno da bi tako govorio. On i cijeli njegov stalež nazvali bi *eldile* praznovjerjem da im je netko o njima govorio, ali on je i sam čuo glas. Ne, Oyarsa je stvarna osoba, ako je uopće osoba.

Već je bio hodao otprilike čitav sat i bilo je gotovo podne. Dotad nije imao nikakvih teškoća s obzirom na smjer putovanja; trebao je samo nastaviti uzbrdo i bio je siguran da će prije ili kasnije izići iz šume i naći se pred planinskim bedenom. U međuvremenu osjećao se izvanredno dobro, premda u duhu snuždeno i potuljeno. Nijemo ljubičasto polusvjetlo šuma širilo se svuda oko njega kao onoga prvog dana što ga je proveo na Malacandri, ali je osim toga sve bilo drukčije. To vrijeme ostalo mu je u sjećanju kao noćna mora, a njegovo tadašnje raspoloženje kao neka vrsta bolesti. Tada je sve bilo plačljiva, neraščlanjena malodušnost koja hrani samu sebe i samu sebe izjeda. Sada, pod jasnim svjetlom prihvaćene dužnosti, osjećao je, doduše, strah, ali i trijezan osjećaj povjerenja u sebe i u svijet, čak i stanovito zadovoljstvo. Bila je to razlika između čovjeka nevična moru koji je zapeo na brodu koji tone i konjanika na uplašenom konju: i jedan i drugi mogu poginuti, ali ovaj drugi, iako jednako trpi, u stanju je djelovati.

Otprilike sat vremena poslije podneva izišao je iz šume i našao se na proplanku obasjanu suncem. Bio je samo dvadesetak metara udaljen od strma podnožja planinskih šiljaka, preblizu da bi im vidio vrhove. Između dvaju tih šiljaka, na mjestu gdje je izišao, protezala se neka vrsta doline: bila je to dolina iz koje se nije

moglo izići penjanjem, a sastojala se od jedne jedine konkavne stijene koja se u donjem dijelu uzdizala strmo poput krova na kući, a u daljini se doimala gotovo vertikalnom. Pri samu vrhu, pak, čak se činilo da visi, poput kamena plimnoga vala kad se razbija o stijenu; ali to je možda samo iluzija, pomislio je. Pita se kako *hrose* zamišljaju cestu.

Počeo se probijati prema jugu uskim i neravnim pojasom između šume i planine. Svako je malo morao prelaziti preko golemih grebena; čak i u tom svijetu u kojem je gravitacija bila puno manja nego na Zemlji to je iziskivalo golem fizički napor. Poslije otprilike pola sata hoda naišao je na potok. Na tom je mjestu zašao nekoliko koraka u šumu, nasjekao si korova i sjeo uz rub potoka da ruča. Završivši s jelom, napunio je džepove s onim što mu je ostalo i nastavio put.

Uskoro se počeo brinuti zbog ceste: ako je uopće mogao pomišljati na to da će se dokopati vrha, to je mogao učiniti samo za dnevnoga svjetla, a već se bližila sredina popodneva. Njegovi strahovi su, međutim, bili neosnovani. Čim je stigao do nje, prepoznao ju je. S lijeve strane ukazao se put kroz šumu – zacijelo se nalazio negdje iza sela u kojem žive *hrose* – a zdesna je vidio puteljak, jedan jedini greben i tu i tamo grabu, urezanu postrance i uvis uzduž doline kakvu je već bio vidio. Ostao je bez daha – suludo strmo, grozno usko stubište bez stuba koje se propinjalo sve više i više od mjesta na kojem je stajao do mjesta na kojem se pretvaralo u gotovo nevidljivu nit na blijedozelenoj površini stijene. Nije imao vremena stajati i gledati. Loše je procjenjivao visinu, ali ni trenutka nije sumnjao da je vrh puteljka udaljen od njega puno više nego da se nalazi negdje u Alpama. Neće se popeti gore prije zalaska sunca, pomislio je. Smijesta se počeo uspinjati.

Na Zemlji bi takav uspon bio nemoguć; čovjek Ransomove građe i dobi bio bi potpuno iscrpljen već poslije prvih petnaest minuta. Ovdje ga je spočetka oduševila lakoća kojom se kretao, a zatim ga je zapanjila strmina i dužina uspona koji mu je, čak i u malakandrijskim uvjetima, povijao leđa i zadavao bol u grudima i zbog kojega su mu drhtale noge. Ali to nije bilo ono najgore. Zujalo mu je u ušima i primijetio je da mu se, unatoč silnim naporima, čelo ne znoji. Hladnoća, koja je rasla sa svakim korakom, crpila mu je životnu snagu gore od bilo kakve vrućine. Usne su mu već bile ispucale; dahtao je i iz usta mu je izlazila para; prsti su mu bili ukočeni. Uspinjao se sve više i više u nijemi arktički svijet i već je bio prešao iz engleske u laponsku zimu. To ga je plašilo pa je odlučio da se mora odmoriti ovdje ili nigdje; učini li još stotinu koraka i sjedne, ostat će sjediti zauvijek. Čučnuo je i ostao u tom položaju nekoliko minuta, udarajući se rukama po tijelu. Krajobraz je

bio zastrašujuć. *Handramit* koji je tjednima sačinjavao čitav njegov svijet sada je bio tanka ljubičasta raspuklina utonula u beskrajnu ravnu pustoš *harandre* koja se sada, u daljini, jasno vidjela između i iznad planinskih vrhova. Ali dugo prije nego što se odmorio znao je da mora nastaviti put ili će umrijeti.

Svijet u kojem se obreo bivao je sve neobičniji. Među *hrosama* je bio već izgubio osjećaj da se nalazi na nepoznatu planetu; sada mu se taj osjećaj vratio sa snagom koja ga je tjerala u očaj. To više nije bio „svijet” jedva da je bio „ikakav svijet”: bio je to planet, zvijezda, pustoš u svemiru, milijunima kilometara udaljena od svijeta ljudi. Bilo je nemoguće prizvati u svijest ono što je osjećao prema Hyoiiju, ili Whinu, ili *eldilu*, ili Oyarsi. Bilo je groteskno pomisliti da ima obveza prema takvim strašilima – ili su to možda ipak bile halucinacije? – koje je sreo u divljini svemira. Nije imao ništa s njima: on je čovjek. Zašto su ga Weston i Devine ovako ostavili, prepustili sama?

No cijelo ga je vrijeme ona čvrsta odluka, koju je donio dok je još bio u stanju razmišljati, tjerala da ide dalje. Često je zaboravljao kamo ide i zašto ide tamo kamo ide. Kretanje je postalo mehanički obrazac – od umora do mrtvila, od mrtvila do nepodnošljive hladnoće, od hladnoće do ponovnoga kretanja. Primijetio je da je *handramit* – koji je sada bio tek beznačajan dio krajobraza – prekrila svojevrsna magla. Nikad nije vidio maglu dok je boravio ondje. Možda samo zrak na *handramitu* tako izgleda kad se promatra odozgor; u svakom slučaju, zrak je ondje drukčiji nego ovdje. Nešto nije bilo u redu s njegovim plućima i srcem, nešto što nije bilo moguće objasniti ni hladnoćom ni fizičkim naprezanjem. I premda nije bilo snijega, sve je blještalo. Svjetlost je bivala sve jača, sve oštija i sve bjelja, a nikad dotad na Malacandri nije vidio tako tamno plavo nebo. Doista, nebo je bilo toliko tamno da se jedva moglo nazvati plavim; bilo je gotovo crno, a zupčasti kameni grebeni koji su se isticali na njegovoj pozadini odgovarali su njegovoj mentalnoj slici Mjesečeva krajobraza. Mogao je vidjeti neke zvijezde.

Iznenada je shvatio što sve te pojave znače. Iznad njega zraka je vrlo malo: još malo pa ga možda više neće ni biti. Malakandrijska atmosfera uglavnom je u *handramitima*; stvarna površina planeta je gola ili obrasla rijetkom vegetacijom. Sunčeva svjetlost koja ga probada i crno nebo nad njim, to je „nebo” s kojega je sišao u malakandrijski svijet koji sada gleda kroz posljednju tanku koprenu zraka. Ako je vrh udaljen više od trideset metara, onda je to mjesto na kojem čovjek uopće ne može disati. Pitao se imaju li *hrose* drukčija pluća i jesu li ga poslali na put koji za čovjeka znači smrt. Ali dok je još razmišljao o tome, primijetio je da su

zupčasti planinski vrhovi koji su blještali na sunčevu svjetlu naspram gotovo crnoga neba sada u ravnini s njegovim pogledom. Nije se više uspinjao. Put koji se pružao pred njim bio je poput plitke gudure, omeđen, s lijeve strane, vrhovima najviših kamenih šiljaka, a s desne glatkom kamenom izbočinom koja je vodila naviše, prema pravoj *harandri*. Na mjestu na kojem se nalazio još je mogao disati, premda dahćući i u vrtoglavici, osjećajući bol u prsima. Bljesak je postajao sve nepodnošljiviji. Sunce je bilo na zalazu. *Hrose* su to zacijelo znali; nisu mogli živjeti na *harandri* noću, baš kao ni on. Posrćući i dalje, osvrtao se oko sebe u nadi da će ugledati nešto što bi moglo biti Augrayeva utvrda, što god Augray bio.

Zasigurno je preuveličao vrijeme tijekom kojega je ovako tumarao i promatrao sjenke stijena što su se duljile prema njemu. Nije moglo proteći jako puno vremena prije nego što je pred sobom ugledao svjetlost – svjetlost koja je pokazala koliko je doista postao mračan krajobraz. Htio je potrčati, no tijelo ga nije slušalo. Posrćući, u žurbi i osjećajući se slabašnim i iznemoglim, zaputio se prema svjetlosti; učinilo mu se načas da je stigao do nje, no onda je shvatio da je puno dalje no što je mislio; hvatao ga je očaj, odupro mu se; posrćući i dalje, najposlije je stigao do otvora nalik ulazu u špilju. Svjetlost u špilji bila je nepostojana i ugodan val topline zapljusne mu lice. Bila je to svjetlost vatre. Ušao je teturajući u špilju, zaobišao vatru i sada je stajao trepćući i na svjetlu. Kad su mu se oči napokon priviknule, razabrao je da se nalazi u prostoriji s glatkim zidovima od zelena kamena, vrlo visokoj. U njoj su bile dvije stvari. Jedna od njih, plešući na zidovima i stropu, bila je golema oštra sjena *sorna*; druga, sklupčana u čučjećem položaju ispod nje, bio je sam *sorn*.

XV.

„Uđi, maleni”, zatutnjio je *sorn*. „Uđi da te pogledam.”

Sada kad je stajao licem u lice sa sablasti koja ga je progonila otkako je stupio nogom na Malacandru, Ransom je osjećao zapanjujuću ravnodušnost. Nije imao predodžbu o tome što ga čeka, no bio je odlučan provesti svoj plan do kraja; u međuvremenu, toplina u špilji i zrak ugodniji za disanje već su sami po sebi bili čisto blaženstvo. Ušao je, stao nešto podalje od vatre i odgovorio *sornu*. Vlastiti glas zvučao mu je neugodno piskutavo.

„*Hrose* su me poslali Oyarsi” rekao je.

Sorn je zurio u njega. „Ti nisi s ovog svijeta”, reče iznenada.

„Nisam”, odgovori Ransom i sjedne. Bio je preumoran da bi objašnjavao.

„Mislim da si s Thulcandre, maleni”, reče *sorn*.

„Zašto tako misliš?” upita Ransom.

„Malen si i debeo, a takve bi trebale biti životinje na težem svijetu. Ne možeš biti s Glundandre, jer je ona tako teška da bi životinje, da uopće mogu živjeti na njoj, bile spljoštene kao tanjuri – čak bi se i ti, maleni, slomio kad bi ustao na tom svijetu. Ne vjerujem da si s Perelandre, jer je na njoj vjerojatno jako vruće; da netko dođe odande, ne bi mogao živjeti ovdje. Stoga zaključujem da si s Thulcandre.”

„Svijet iz kojeg dolazim oni koji žive u njemu nazivaju Zemljom.” reče Ransom. „Puno je toplije nego ovdje. Prije nego što sam ušao u tvoju špilju, zamalo sam umro od hladnoće i prerijetka zraka.”

Sorn je napravio iznenađan pokret jednim od svojih dugačkih prednjih udova. Ransom se ukočio (iako si nije dopustio da ustukne) u strahu da će ga biće zgrabiti. Pokazalo se, međutim, da su njegove namjere prijateljske. Ispruživši ruku u dubinu špilje, uzeo je sa zida nešto nalik čaši. Ransom vidje da je predmet što ga *sorn* drži u ruci spojen sa savitljivom cijevi. *Sorn* mu je tutnuo cijev u ruke.

„Udahni odavde”, rekao je. „*Hrosama* također treba kad prođu ovuda.”

Ransom je udahnuo i odmah mu je bilo lakše. Mučna zadihanost smjesta se ublažila, a napetost u grudima i sljepoočicama popustila je. *Sorn* i osvijetljena

špilja, koji su se dotad njegovim očima činili magloviti i kao u nekom snu, poprimili su novu stvarnost.

„Kisik?” upitao je na materinjem jeziku, no, naravno, ta riječ nije ništa značila *sornu*. „Zoveš se Augray?” upita ga.

„Da” reče *sorn*. „Kako se ti zoveš?”

„Životinja kao što sam ja naziva se čovjek i stoga me *hrose* nazivaju *hojovek*. Moje je ime Ransom.”

„Čovjek – Ren – soom” ponovi *sorn*. Primijetio je da *sorn* govori drukčije nego *hrose*, da uopće ne izgovara početni *h*.

Sorn je sjedio na svojoj dugačkoj klinastoj stražnjici s nogama privučenim sasvim blizu tijelu. Čovjek u tom položaju oslanjao bi se bradom na koljena, ali *somove* noge bile su predugačke za takvo što. Koljena su mu stršila visoko iznad ramena s obiju strana glave – groteskno podsjećajući na goleme uši – a glava, nešto niže između njih, oslanjala se bradom na izbočene grudi. Izgledalo je da biće ima dvostruki podbradak ili bradu; Ransom pri svjetlu vatre nije mogao točno razabrati što je od toga dvoga. Bio je pretežno bijele ili žućkasto-bijele boje i činilo se da mu je tijelo do gležnjeva pokriveno nekom mekanom tvari koja reflektira svjetlo. Na dugačkim i krhkim goljenicama, koje su bile najbliže Ransomu, vidio je da je to neka vrsta prirodnoga krzna. Nije ipak izgledalo kao krzno, više kao perje. Štoviše, bilo je gotovo sasvim nalik perju. Cijela životinja, promatrana izbliza, nije bila tako zastrašujuća kao što je očekivao i bila je čak manja nego što je mislio da će biti. Na lice joj se, istina, trebalo dosta dugo privikavati – bilo je previše dugačko, previše ozbiljno i previše blijedo i na neki neugodan način više je nalikovalo ljudskom licu no što je smjelo nalikovati lice bilo kojega neljudskog stvorenja. Oči su mu se, kao u svih jako velikih stvorenja, doimale premalenima u odnosu na lice. Ali biće je djelovalo više groteskno nego zastrašujuće. U njegovu duhu počela se začinjati sasvim nova predodžba *sorna*: predodžbe diva i duha ustuknule su pred predodžbama vilenjaka i nekog vrlo nezgrapna bića.

„Možda si gladan, maleni?” reče *sorn*.

Ransom je bio jako gladan. Krećući se vrlo neobično, kao pauk, *sorn* je ustao i ushodao se po špilji, praćen svojom tankom vilenjačkom sjenom. Donio mu je uobičajen obrok od povrća koji se jede na Malacandri i neko žestoko piće, uz dodatak prijatne, glatke smeđe tvari koja se, u inat svakoj vjerojatnosti, nosu, očima i nepcu pokazala kao sir. Ransom ga upita što je to.

Sorn je počeo s mukom objašnjavati kako ženke nekih životinja izlučuju tekućinu kojom hrane mladunčad i bio bi mu još opisao cijeli proces mužnje i proizvodnje sira da ga Ransom nije prekinuo.

„Da, da”, rekao je. „Tako radimo i mi na Zemlji. Od koje životinje to uzimate?”

„To je žuta životinja s dugačkim vratom. Hrani se šumama koje rastu na *handramitu*. Mladež u našem narodu koja još nije spremna za mnogo toga drugog ujutro goni ove životinje dolje i prati ih dok se hrane; prije noći vraćaju ih natrag i zatvaraju ih u špilje.”

Pomisao na to da su *sorni* pastiri djelovala je umirujuće na Ransoma. Sve dok se nije sjetio da su se i Homerovi Kiklopi bavili istim poslom.

„Mislim da sam vidio jednog od vaših u tom poslu”, reče. „Ali *hrose* – oni vas puštaju da zalazite u njihove šume?”

„Zašto ne bi?”

„Vladate li vi *hrosama*?”

„Oyarsa vlada njima.”

„A tko vlada vama?”

„Oyarsa.”

„Vi znate više od *hrosa*?”

„*Hrose* ne znaju ništa osim o pjesmama, ribi i kako učiniti da stvari rastu iz zemlje.”

„A Oyarsa – je li on *sorn*?”

„Ne, ne, maleni. Rekao sam ti da on vlada svim *nauma* (tako je izgovorio riječ *hnau*) i svim na Malacandri.”

„Ne razumijem tog Oyarsu”, na to će Ransom. „Reci mi više.”

„Oyarsa ne umire”, na to će *sorn*. „I ne pari se. On je onaj iz svoje vrste koji je postavljen na Malacandru da vlada njom kad je Malacandra nastala. Tijelo mu nije kao naše, ili tvoje; teško ga je vidjeti i svjetlost prolazi kroza nj.”

„Kao kroz *eldila*?”

„Da, on je najveći *eldil* koji je ikad došao na *handru*.”

„Što su ti *eldili*?”

„Želiš li mi reći, maleni, da u tvom svijetu nema *eldila*?”

„Nema, koliko je meni poznato. Ali što su *eldili* i zašto ih ja ne mogu vidjeti? Zar oni nemaju tijelo?”

„Naravno da imaju tijelo. Ima mnogo tijela koja ti ne možeš vidjeti. Oko svake životinje vidi neke stvari, a neke druge ne. Zar ne postoji mnogo vrsta tijela na

Thulcandri?”

Ransom je pokušao *sornu* objasniti da Zemljani razlikuju kruto, tekuće i plinovito stanje. Slušao je s velikim zanimanjem.

„Ne bi trebalo tako govoriti”, odgovorio mu je. „Tijelo je pokret. Ako se kreće jednom brzinom, nešto njušiš; ako drugom, nešto čuješ; opet nekom drugom brzinom, nešto vidiš; ako li pak nekom trećom brzinom, tada niti vidiš, niti čuješ, niti njušiš, niti na bilo koji način poznaješ to tijelo. Pazi, maleni, dva kraja se susreću.”

„Kako to misliš?”

„Ako je kretanje brže, tada je ono što se kreće bliže dvama mjestima istodobno.”

„To je točno.”

„Ako je kretanje još brže – teško je jer ne znaš mnogo riječi – vidiš da će, ako ga ubrzaš još više i više, predmet koji se kreće na kraju biti na svim mjestima istodobno, maleni.”

„Mislim da to razumijem.”

„E, pa, taj je predmet onda povrh svih tijela – toliko je brz da miruje, toliko je tijelo da prestaje biti tijelo. Ali nećemo razgovarati o tome. Započni s mjesta na kojem se nalazimo, maleni. Nešto najbrže što dodiruje naša osjetila jest svjetlost. Mi zapravo ne vidimo svjetlost, vidimo jedino sporije predmete osvjetljene njom tako da je za nas svjetlost na rubu – posljednja stvar koju poznajemo prije nego što stvari postanu prebrze za nas. Tijelo *eldila* jest pokret brz kao svjetlost; moglo bi se reći da je njegovo tijelo načinjeno od svjetlosti, ali one koja nije svjetlost za *eldila*. Njegova ‘svjetlost’ je još brže kretanje koje za nas nije ništa, a ono što mi zovemo svjetlošću za njega je nešto nalik vodi, nešto vidljivo, nešto što može dodirnuti i u čemu se može kupati – čak tamno, ako nije osvjetljeno nečim što je brže. A ono što mi zovemo čvrstim predmetima – tijelo i zemlja, primjerice – njemu se čini prozirnije, i teže mu je vidjeti negoli našu svjetlost; njemu je to više nalik oblacima, gotovo ništa. Nama je *eldil* prorijeđeno, polustvarno tijelo koje može prolaziti kroz zidove i stijene; on sebe, međutim, poima kao tijelo koje prolazi kroz njih zato što je čvrsto i masivno, a one su poput oblaka. A ono što je njemu istinska svjetlost i što ispunja nebo, tako da uranja u sunčeve zrake kako bi se njima okrijepio, nama je crno noćno ništavilo na nebu. Ove stvari nisu neobične, maleni, iako ih mi ne razumijemo. No neobično je da *eldili* nikad ne odlaze na Thulcandru.”

„Nisam siguran u to”, na to će Ransom. Sinulo mu je da bi predaja o svjetlosnim, neuhvatljivim „ljudima” koji se katkad pojavljuju na Zemlji – *alnima*,

devama itd., itsl. – mogla, poslije svega, imati i neko drugo objašnjenje od onoga što su ga dosad davali antropolozi. Istina, to bi doista okrenulo naglavce samo poimanje svemira, ali za takvo što su ga već bila pripremila iskustva u svemirskom brodu.

„Zašto je Oyarsa poslao po mene?” upita.

„Oyarsa mi nije rekao”, odgovori *sorn*. „Nesumnjivo želi vidjeti tuđinca s neke druge *handre*.”

„U mom svijetu ne postoji Oyarsa”, reče Ransom.

„To je još jedan dokaz”, na to će *sorn*, „da dolaziš s Thulcandre, tihoga planeta.”

„Kakve veze to ima s tim?”

Činilo se da je *sorn* iznenađen tim pitanjem. „Kad biste imali Oyarsu, on bi se po svoj prilici obratio našem.”

„Obratio vašem? Kako? Dijele nas milijuni kilometara.”

„Oyarsa ne misli o tome tako.”

„Hoćeš reći da on redovito prima poruke s drugih planeta?”

„Opet ponavljam, on ne bi to tako rekao. Oyarsa ne bi rekao da on živi na Malacandri, a da drugi Oyarsa živi na nekoj drugoj *handri*. Za njega je Malacandra samo mjesto na nebu; i on i ostali žive na nebu. Naravno, oni međusobno razgovaraju...”

Ransomov um ustuknuo je pred ovim problemom; bio je pospan i činilo mu se da pogrešno razumije *sorna*.

„Mislim da moram spavati, Augray” rekao je. „Ne znam što govoriš. Možda ni ja ne dolazim s onog što ti nazivaš Thulcandrom.”

„Ubrzo ćemo obojica spavati”, reče *sorn*. „No prvo ću ti pokazati Thulcandru.”

Ustao je i Ransom pođe za njim u stražnji dio pećine. Ondje je bila mala niša, a u njoj zavojito stubište. Stube, načinjene za *sorne*, bile su previsoke za čovjeka, ali Ransom se, koristeći se rukama i koljenima, uspio popeti. *Sorn* je išao pred njim. Ransom je zbunila svjetlost koja je, kako se činilo, dolazila od malena i okrugla predmeta koji je *sorn* držao u ruci. Uspinjali su se dugo, toliko dugo da se Ransomu činilo da se penju unutar neke šuplje planine. Na kraju se, ostavši bez daha, našao u mračnoj, ali toploj kamenoj prostoriji i čuo je *sorna* gdje govori:

„Još je dobrano iznad južnog horizonta.” *Sorn* je gledao u nešto slično malenu prozoru. Što god to bilo, Ransomu se nije činilo da funkcionira kao zemaljski teleskop; premda je, dan kasnije, dok je nastojao objasniti *sornu* kako funkcionira teleskop, ozbiljno posumnjao u svoju sposobnost da uoči razliku. Nagnuo se

naprijed i naslonio se laktovima na „prozorsku dasku” toga otvora i pogledao. Vidio je posvemašnje crnilo i usred njega, na udaljenosti ne većoj od dužine ruke, kako se činilo, sjajni disk veličine kovanice od pola krune. Najveći dio njegove površine bio je jednolično blistavo srebro; prema dnu razaznao je neka obilježja, a ispod njih bijela kapa, posve nalik polarnim kapama koje je vidio na fotografijama Marsa. Načas se zapitao gleda li on to Mars; no pogledavši pažljivije ona obilježja, prepoznao ih je – bila je to Sjeverna Europa i komad Sjeverne Amerike. Bile su okrenute naglavce – Sjeverni pol bio je u dnu prizora – i to ga je iz nekoga razloga zaprepastilo. Ali nesumnjivo je gledao Zemlju – možda je čak vidio i Englesku, iako se slika malko tresla i oči su mu se brzo umarale, zbog čega nije mogao biti siguran da nije umislio. Sve je bilo u tom malom disku – London, Atena, Jeruzalem, Shakespeare. Ondje su svi živjeli i ondje se sve dogodilo; ondje, na trijemu prazne kuće blizu Sterka, po svoj prilici još uvijek leži njegova naprtnjača.

„Da”, tupo je rekao *sornu*. „To je moj svijet.” Bio je to najturobniji trenutak svih njegovih putovanja.

XVI.

Sljedećega jutra Ransom se probudio s maglovitim osjećajem da se oslobodio velika tereta. Zatim se sjetio da je *sornov* gost i da se biće kojega se klonio otkako je sletio pokazalo jednako srdačnim kao i *hrose*, premda je bio daleko od toga da prema njemu osjeti istu privrženost. Ničega se, dakle, više ne mora bojati na Malacandri, osim Oyarse... „Posljednja ograda”, pomislio je.

Augray mu je dao jesti i piti.

„A sada,” reče Ransom, „kako ću doći do Oyarse?”

„Ja ću te nositi” rekao je *sorn*. „Premalen si da bi putovao bez pratnje i ja ću rado otići u Meldilorn. *Hrose* te nisu trebali poslati ovim putem. Izgleda da ne znaju procijeniti kakva pluća ima životinja koju gledaju niti za što je sposobna. Takvi su *hrose*. Da umreš na *harandri*, spjevali bi pjesmu o hrabrom *hojoveku* i kako je nebo bilo crno i kako su studene zvijezde sjale, a on putovao i putovao; i umetnuli bi lijep govor koji bi ti izrekao dok umireš... i sve bi to njima bilo jednako dobro baš kao da su promislili na vrijeme i spasili ti život poslavši te lakšim putem naokolo.”

„Sviđaju mi se *hrose*”, reče Ransom malko ukočeno. „I mislim da je ispravan način na koji govore o smrti.”

„U pravu su kad se ne boje smrti, Ren-soome, ali izgleda da ne gledaju na nju razumno kao na dio same prirode naših tijela – i samim tim na nešto obično izbjegljivo u trenucima kad oni ne vide kako bi to mogli izbjeći; na primjer, ovo je spasilo život mnogim *hrosama*, ali *hros* se toga nikad ne bi sjetio.”

Pokazao je Ransomu bocu na koju je bila spojena cijev koja je na kraju imala čašu – očito je to bio aparat za davanje kisika.

„Pomiriši ovo kad god ti treba, maleni”, rekao je *sorn*. „I zatvori kad ti ne treba.”

Augray je čvrsto privezao napravu sebi na leđa, prebacio cijev preko ramena i tutnuo je Ransomu u ruku; Ransom je protrnuo kad ga je *sorn* dodirnuo rukama; bile su lepezasta oblika, imale su sedam prstiju – sama kost i koža, kao noga u ptice – i bile su vrlo hladne. Želeći usmjeriti misli na nešto drugo, upitao ga je gdje je uređaj izrađen, jer na tom planetu nije vidio ništa slično tvornici ili laboratoriju.

„Mi smo ga zamislili,” rekao je *sorn*, „a *pfifltriggi* su ga proizveli.”

„Zašto ih proizvode?” upita Ransom. Svojim je oskudnim vokabularom pokušao još jednom doznati kakav je politički i ekonomski okvir unutar kojega se odvija život na Malacandri.

„Vole proizvoditi predmete”, rekao je Augray. „Istina je da najviše vole proizvoditi predmete koji su samo ugodni oku, a inače su potpuno beskorisni. Ali katkad, kad im to dosadi, proizvode za nas predmete koje smo mi zamislili, pod uvjetom da ih je dovoljno teško proizvesti. Nemaju strpljenja da bi proizvodili predmete koje je lako proizvesti, koliko god korisni možda bili. No krenimo mi na naše putovanje. Sjedit ćeš na mojem ramenu.”

Prijedlog je došao sasvim neočekivano i uznemirio je Ransoma, no vidjevši da je *sorn* čučnuo, Ransom nije imao kud nego popeti se na njegovo paperjasto rame, smjestiti se uz njegovo dugačko blijedo lice, ispružiti desnu ruku da obujmi golemi vrat i pripremiti se najbolje što može za ovaj opasni način putovanja. Div se oprezno uspravio i Ransom je sada s visine od oko pet i pol metara gledao krajobraz oko sebe.

„Je li sve u redu, maleni?” upitao je *som*.

„Sve je u najboljem redu” odgovorio je Ransom i putovanje je moglo započeti.

Sornov način hoda najmanje je nalikovao ljudskom od svega što je Ransom primijetio kod njega. Noge je dizao vrlo visoko i spuštao ih vrlo nježno. Ransoma je njegov hod podsjećao čas na mačje prikradanje, čas na šepirenje peradi, čas na visoko dizanje nogu kod zapreznoga konja; takav hod nije vidio ni kod jedne životinje na Zemlji. Putnik se, začudo, osjećao vrlo ugodno. Ransom je već poslije nekoliko minuta izgubio svaki osjećaj vrtoglavice i neprirodnosti svoga položaja. Umjesto toga, smiješne, čak nježne asocijacije gomilale su mu se u glavi. Sjetio se kako je kao dječak jahao slona u zoološkom vrtu ili, u još ranijem djetinjstvu, na očevu vratu. Bilo je vrlo zabavno. Prevaljivali su, kako se činilo, šest do sedam milja na sat. Hladnoća, premda žestoka, bila je podnošljiva; a onda, zahvaljujući kisiku, više nije imao teškoća s disanjem.

Krajobraz koji je gledao sa svoga visokog položaja bio je vrlo dojmljiv. *Handramita* nije bilo nigdje na vidiku. S obje strane plitke vododerine kojom su hodali, sve dokle je pogled sežao, protezala se blijedozelenkasta golet ispresijecana širokim potezima crvene boje. Nebo, tamnoplavo na mjestu gdje se dodirivalo sa stijenama, bilo je gotovo crno u zenitu i Ransom je, gledajući u bilo kojem smjeru u kojem ga sunčeva svjetlost nije zasljepljivala, vidio zvijezde. *Sorn* mu je potvrdio da se nalaze na samoj granici područja na kojem se može udisati. Već na vanjskom

rubu planina, koji graniči s *harandrom* i opasuje *handramit*, ili u uzanoj uleknini kroz koju ih vodi njihov put, zrak je rijedak kao na Himalaji i *hrosama* je tu teško disati, a nekoliko stotina metara naviše, na *harandri* u užem smislu, koja je prava površina planeta, život je nemoguć. Stoga je sjajnost kroz koju su prolazili bila prisposodobiva nebeskoj – nebeskoj svjetlosti neublaženoj atmosferskom koprenom.

Sjenka *sorna*, s Ransonovom sjenkom na njegovu ramenu, kretala se po neravnim stijenama, neprirodno jasna poput sjenke stabla obasjana automobilskim farovima; od gledanja stijena iza sjenki pekle su ga oči. Daleki horizont činio se nadohvat ruke. Raspukline i oblik udaljenih strmina bili su jasni poput pozadine primitivne slike, prije no što je čovjek naučio slikati dubinu. Bio je na samu pragu neba koje je promatrao iz svemirskoga broda i one zrake, koje riječi nošene zrakom ne mogu dokučiti, ponovno su počele djelovati na njegovo tijelo. Srce mu je, kao i onda, poskočilo u grudima; obuzeo ga je osjećaj svečane ozbiljnosti, osjećaj, istodobno trezven i ekstatičan, da mu se život i snaga nude u netraženu i neizmjernu obilju. Da je imao dovoljno zraka u plućima, bio bi se od srca nasmijao. I ovdje, u krajobrazu koji ga je neposredno okruživao, bližila mu se ljepota. Preko ruba doline, kao da kipteći silazi iz prave *harandre*, velikim vijugavim linijama približavala se ona ružičasta zbijena masa koju je dotad viđao u daljini. Kad ju je ugledao izbliza, činila se tvrda kao kamen, ali široka ispupčenja pri vrhu i stablaste strukture pri dnu davali su naslutiti da je u pitanju neki oblik vegetacije; njegova prvotna usporedba s golemom cvjetačom pokazala se iznenađujuće točnom – bile su to kamene cvjetače veličine katedrale i boje blijede ruže. Upitao je *sorna* što je to.

„To su stare malakandrijske šume”, rekao je Augray. „Na *harandri* je nekoć bilo zraka i bilo je toplo. Još i danas, kad bi se mogao popeti gore i ostati ondje, vidio bi da posvuda leže kosti drevnih stvorenja; nekoć je to mjesto bilo puno života i buke. U to vrijeme rasle su ove šume i među njihovim deblima kretala se rasa koja je iščezla prije mnogo tisuća godina. Nisu bili pokriveni krznom nego dlakom kakvom sam ja pokriven. Nisu plivali u vodi niti su hodali po zemlji; jedrili su zrakom na širokim plosnatim udovima koji su ih održavali u zraku. Kažu da su bili veliki pjevači i da su crvene šume odjekivale njihovom glazbom. Šume su se u međuvremenu pretvorile u kamen i jedino se *eldili* mogu kretati njima.”

„Mi još uvijek imamo takva bića u našem svijetu”, rekao je Ransom. „Zovemo ih pticama. Gdje je bio Oyarsa kad se sve to dogodilo *harandri*?”

„Gdje i sada.”

„I nije to mogao spriječiti?”

„Ne znam. No svijet nije stvoren da traje zauvijek, rasa pogotovo; Maleldil tako ne radi.”

Nastavili su dalje; okamenjene šume bile su sve brojnije i često bi cijeli horizont te beživotne pustoši bez zraka postao na čitavih pola sata rumen poput engleskoga vrta ljeti. Prošli su pored mnoštva špilja u kojima su, po Augrayjevim riječima, živjeli *sorni*; s vremena na vrijeme nailazili su na visoke klisure s bezbroj otvora od podnožja do vrha iz kojih je šuplje odjekivala buka kojoj nije bilo moguće odrediti porijeklo. Unutra se „radi” rekao je *sorn*, ali kakve je naravi taj rad, to mu nije mogao objasniti. *Sornov* vokabular uvelike se razlikovao od vokabulara *hrosa*. Nigdje nije vidio ništa slično selu ili gradu u kojem bi živjeli *sorni*, očito samotnjačka bića, nesklona druženju. Jednom ili dvaput na ulazu u koju špilju pojavilo bi se dugačko blijedo lice i uputilo putnicima pozdrav sličan zvuku roga, no dugačka dolina, ta kamena ulica ovoga šutljivog naroda, bila je uglavnom tiha i prazna kao i sama *harandra*.

Tek s približavanjem popodneva, dok su se spremali spustiti u ulekninu u cesti, vidjeli su tri *sorna* koji su im dolazili ususret silazeći niz strminu sa suprotne strane. Ransomu se činilo da se više klišu nego što hodaju. Lakoća njihova svijeta i savršeno držanje njihovih tijela omogućavalo im je da budu nagnuti naprijed pod pravim kutom u odnosu na strminu tako da su sišli brzo poput brodova pod povoljnim vjetrom. Gracioznost njihovih pokreta, visok stas i prigušen sjaj sunčane svjetlosti na njihovim pernatim bokovima potpuno su promijenili Ransomovo gledanje na njihovu rasu. Kad ih je ono prvi put vidio, dok se hrvao s Westonom i Devineom, zvao ih je „divovima ljudožderima”. Sada je mislio da bi naziv „titani” ili „anđeli” bio puno primjereniji njihovoj vanjštini i držanju. Tada im čak ni lica nije vidio kako treba, pomislio je. Tada su mu se činila sablasnim, iako su bila samo dostojanstvena, a njegova prva ljudska reakcija na izduljenu strogost njihove linije i duboku mirnoću izraza sada mu se činila ne toliko kukavičkom koliko prostačkom. Tako bi valjda Parmenid ili Konfucije izgledao londonskom đaćiću! Krupna bijela bića dojedrila su do Ransoma i Augraya, a zatim se nagnula poput stabala i mimoišla se s njima.

Unatoč hladnoći – koja ga je često tjerala da siđe i neko vrijeme pješaci ne bi li se ugrijao – nije želio da putovanje završi, no Augray je imao vlastite planove i zaustavio se da prenoće dugo prije zalaska sunca, pred kućom jednoga starijeg *sorna*. Ransom je vrlo brzo shvatio da je na to mjesto doveden da bude pokazan

velikom znanstveniku. Špilja, točnije rečeno sustav iskopa, bio je vrlo velik i s mnogo prostorijsa, a sadržavala je mnoštvo stvari koje nije razumio.

Posebno ga je zanimala zbirka smotaka načinjenih, kako se činilo, od kože, na kojima su bila otisnuta slova – očito se radilo o knjigama; razabrao je, međutim, da su na Malacandri knjige vrlo rijetke.

„Bolje je pamtiti”, rekli su *sorni*.

Kad ih je Ransom upitao ne boje li se da bi se dragocjene tajne tako mogle izgubiti, odgovorili su mu da ih Oyarsa uvijek pamti i da će ih iznijeti na javu bude li to smatrao prikladnim.

„Hrose su nekoć imali mnogo knjiga poezije”, dodali su. „Sada ih imaju manje. Kažu da pisanje knjiga uništava poeziju.”

Njihova je domaćina kroz špilju u stopu pratila nekolicina drugih *sorna* koji su se činili na neki način podređeni znanstveniku. Ransom je isprva mislio da su oni sluge, no kasnije je zaključio da su učenici ili pomoćnici.

Razgovor koji se odvijao u večernjim satima nije bio takav da bi mogao pretjerano zanimati čitatelja na Zemlji, jer su *sorni* odlučili da Ransom neće postavljati pitanja, nego da će odgovarati na njih. Njihovo ispitivanje uvelike se razlikovalo od nesuvislih i maštovitih pitanja koja su mu postavljali *hrose*. Vrlo promišljeno i sustavno postavljali su mu pitanja o geologiji Zemlje i o njezinoj sadašnjoj geografiji, a zatim su prešli na floru, faunu, povijest čovječanstva, jezike, politiku i umjetnost. Kad bi vidjeli da im Ransom ne umije reći nešto više o određenoj temi – a to se događalo često – prelazili bi na drugu temu. Često su iz njega neizravno izvlačili više podataka no što je i sam znao da ih posjeduje, polazeći očito od široke osnove općega znanja. Slučajna opaska o drveću, koju je iznio pokušavajući objasniti proces proizvodnje papira, njima je ispunila prazninu u njegovim nepotpunim odgovorima na botanička pitanja; njegov prikaz zemaljske navigacije pomogao im je u razumijevanju mineralogije, a zahvaljujući opisima parnoga stroja zaključili su o zraku i vodi na Zemlji više nego što je Ransom ikada znao. Od početka je odlučio da će biti iskren jer mu se činilo da ne bi bilo dostojno *hnaua*, osim toga, da bi bilo uzaludno postupiti drukčije. Zapanjili su se čuvši neke pojedinosti o ljudskoj povijesti, osobito o ratovima, ropstvu i prostituciji.

„To je zato što oni nemaju Oyarsu”, rekao je jedan od učenika.

„To je zato što svaki od njih želi biti mali Oyarsa”, odvratio je Augray.

„Ne mogu si pomoći”, rekao je stari *sorn*. „Mora postojati vlast, a opet, kako stvorenja mogu sama vladati sobom? Životinjama mora vladati *hnau*, *hnauom*

moraju vladati *eldili*, a *eldilima* mora vladati Maleldil. Ova bića nemaju *eldile*. Nalik su stvoru koji pokušava dignuti sebe vukući se za kosu – ili stvoru koji se trudi obuhvatiti pogledom cijeli kraj, iako je u istoj razini s njim – ili ženki koja pokušava sama začeti mlado.”

Posebno su ih se dojmile dvije pojedinosti vezane uz naš svijet. Čudila ih je, na primjer, količina energije koju moramo uložiti u podizanje i nošenje predmeta. Podjednako ih je začudila činjenica da imamo samo jednu vrstu *hnaua*: bili su uvjereni da to ima dalekosežne posljedice, da uzrokuje znatno smanjenu mogućnost suosjećanja s drugima, čak i smanjenu sposobnost mišljenja.

„Vaša je misao očito izručena na milost i nemilost vašoj krvi”, rekao je stari *sorn*. „Jer ne možete je uspoređivati s mišlju koja lebdi na drukčijoj krvi.”

Bio je to zamoran i vrlo neugodan razgovor za Ransoma. No kad je na kraju legao na počinak, nije razmišljao ni o ljudskoj golotinji ni o vlastitom neznanju. Razmišljao je samo o drevnim šumama Malacandre i o tome kako bi bilo odrastati s pogledom na zemlju koja udaljenu tek koji kilometar i istodobno nedohvatljivu, a koja je nekoć bila nastanjena.

XVII.

Sutradan rano ujutro Ransom je ponovno zauzeo svoje mjesto na Augrayjevu ramenu. Više od sata putovali su istom blještavom divljinom. Daleko prema sjeveru nebo je bilo sjajno od mase nalik oblacima tamnocrvene i oker boje; masa je bila vrlo velika i udaljavala se brzo prema zapadu na visini od kojih deset milja iznad pustošije. Ransom dotad još nije bio vidio oblak na malakandrijskom nebu pa upita što je to. *Sorn* mu reče da je to pijesak koji donose vjetrovi iz velikih strašnih pustinja na sjeveru. Tako goleme mase pijeska često se mogu vidjeti, katkad na visini i od sedamnaest milja; vjetrovi ih nose dok ih ne obore negdje, možda u *handramitu*, u nastupu žestoke pješčane oluje od koje se ne može ni disati ni gledati. Zloslutno kretanje te mase na nebu bez oblaka podsjetilo je Ransoma na to da se nalaze *izvan* Malacandre – da više ne obitavaju u svijetu, već da pužu po površini neobična planeta. Oblak se na kraju, kako se činilo, spustio naniže i rasprsnuo se daleko na zapadnom horizontu gdje se rumenilo, nalik velikom požaru, moglo vidjeti sve dok zavoj doline nije skrio od pogleda cijelo to područje.

Taj mu je zavoj otvorio novi vidik. Krajobraz koji se protezao pred njim isprva se činio neobično sličnim Zemljini – bio je ispresijecan sivim grebenima koji su se uzdizali i spuštali kao morski valovi. Daleko iza, litice i šiljci poznatih mu zelenih stijena uzdizali su se na pozadini tamnoplava neba. Trenutak kasnije vidio je da je ono što je smatrao nizinskim područjem samo iskrzana, nabrana površina plavo-sive magle što ispunja dolinu – magle koja se uopće neće doimati kao magla kad siđu u *handramit*. Čim se cesta kojom su hodali počela spuštati, manje ju je zapažao i počeo je nejasno nazirati višebojni obrazac nizinskoga područja. Padina je ubrzo postajala sve strmija; poput okrhnutih zubi nekoga diva – diva s pokvarenim zubima – najviši vrhunci planinskoga bedema ispod kojega su morali proći uzdizali su se zlokobno iznad ruba vododerine kojom su prolazili. Boja neba i kvaliteta svjetlosti neznatno su se promijenili. Trenutak kasnije stajali su na rubu strmine koja bi po zemaljskim mjerilima prije zavređivala naziv ponor; niz tu strminu vodila je njihova staza, gubeći se duboko dolje u grimiznoj vegetaciji. Ransom je odlučno odbio spuštati se na Augrayevu ramenu. Iako nije potpuno razumio

njegovo negodovanje, *sorn* se sagnuo kako bi Ransom mogao sići pa je nastavio spuštati se istim pognutim držanjem nalik klizanju kao i dosad dok je Ransom pošao za njim koristeći se radosno svojim obamrlim nogama.

Ljepota ovoga novog *handramita* koji se ukazao pred njim oduzela mu je dah. Bio je prostraniji od onoga u kojem je dotad boravio, a neposredno ispod njih ležalo je gotovo okruglo jezero – safir promjera dvanaest milja, smješten na rubu grimizne šume. Usred jezera, nalik vrlo niskoj, blago nakošenoj piramidi, ili ženskoj dojci, uzdizao se otok blijedocrvene boje, gladak do vrha, a na vrhu gaj s drvećem kakvo ljudsko oko nije vidjelo. Glatka debela toga šumarka imala su blage izbočine kao u najplemenitijih bukvi, no ova su stabla bila viša od tornjeva katedrale, a na vrhovima im cvijeće, ne lišće; zlatno cvijeće, blistavo kao tulipan, mirno kao stijena i veliko kao ljetni oblak. Doista, to i nije bilo drveće, bilo je to pravo cvijeće, a sasvim dolje, među njihovim korijenjem, pogled mu pade na blijed nagovještaj arhitekture, nešto nalik kamenim pločama. I prije nego što mu je vodič rekao, znao je da je to Meldilorn. Nije znao što je očekivao. Stare predodžbe koje je donio sa Zemlje o izvanzemaljskoj kompleksnoj strukturi uređâ, zakučastijoj od američke, ili o inženjerskom raju prepunu golemih strojeva, odavno je odbacio. No nije očekivao nešto tako klasično, tako djevičanski čisto kao što je bio ovaj blistavi gaj – koji je ležao tako miran, tako skrovit u svojoj obojenoj dolini i na zimskom sunčevu svjetlu s nenadmašivom se ljupkošću uzdizao desetke metara uvis. Sa svakim korakom nizbrdo sve ga je više zapahivala divna toplina koja je dopirala iz doline. Pogledao je gore – nebo je postajalo sve svjetlije. Pogledao je dolje – zapljusnuo ga je miomiris divovskoga cvijeća. Obrisi dalekih litica gubili su oštrinu, a njihova površina blještav sjaj. Krajobraz je ponovno dobio dubinu, mutnost, mekoću i perspektivu. Rub stijene s koje su započeli silazak već je bio daleko iznad njih; činilo se nevjerojatnim da su doista došli odande. Disao je punim plućima. Nožni prsti, toliko dugo ukočeni od hladnoće, sada su mu se divno koprcali u čizmama. Podigao je naušnjake kape i uši mu zapljusne zvuk vodopada. Hodao je po mekanu korijenju, ravnom zemljom, a šumski pokrov bio mu je iznad glave. Svladali su *harandru* i došli su na sam prag Meldilorna.

Nakon kraćega hoda došli su do neke vrste šumske ceste – široke aleje koja se protezala ravno kao strijela između grimiznih debala završavajući savršeno glatkim svjetlucavim plavim jezerom. Ondje su našli gong i čekić koji je visio o kamenu stupu. Sve bijaše bogato ukrašeno, a gong i čekić bili su izrađeni od zelenkasto-plava metala koji Ransom nije poznao. Augray je udario u gong. U Ransomu je

raslo uzbuđenje pa nije mogao mirno i sabrano razgledati ukrase na kamenu. Dijelom su to bili slikovni prikazi, a dijelom čista dekoracija. Ransoma se posebno dojmio stanovit sklad između ocrtanih i praznih ploha. Crteži čistih linija, oskudni poput prapovijesnih crteža jelenova na Zemlji, izmjenjivali su se s uzorcima preciznim i zakučastim poput onih na nordijskom ili keltskom nakitu; bližim razmatranjem niste mogli ne uočiti da su ove naizmjenično prazne i pretrpane površine i same dio većih cjelina. Veoma ga se dojmila činjenica da slikovni rad nije bio ograničen na prazne prostore; vrlo često, velike arabeske sadržavale su i zamršene slike koje su funkcionirale kao sporedni detalj. Drugdje, umjetnik je slijedio potpuno oprečan plan – ali i to je izmjenjivanje bilo ritmično, slijedilo je neki obrazac. Upravo je bio počeo otkrivati da ti crteži, premda vrlo stilizirani, pripovijedaju neku priču, kad ga je Augray prekinuo. S obale Meldilorna otisnuo se čamac.

Ransom se obradovao kad im se brod približio i kad je za veslom vidio *hrosa*. Biće je primaknulo čamac obali gdje su ga oni čekali, zagledalo se u Ransoma, a zatim upitno pogledalo Augraya.

„Možda se pitaš tko je ovaj *nau*, Hrinha,” rekao je *sorn*, „jer nikad nisi vidio ništa slično njemu. Zove se Ren-soom, a došao je nebom s Thulcandre.”

„Dobrodošao je, Augray”, uljudno odvrati *hros*. „Dolazi li Oyarsi?”

„On je poslao po njega.”

„I po tebe, Augray?”

„Oyarsa me nije pozvao. Prebaciš li Ren-sooma preko vode, vratit ću se u svoju utvrdu.”

Hros je znakovima pozvao Ransoma da uđe u čamac. Ransom je želio izraziti zahvalnost *sornu* i poslije kraćega razmišljanja odvezao je remen svoga ručnog sata i dao mu ga; bio je to jedini predmet koji je imao, a koji mu se činio prikladnim darom za *sorna*. Nije imao teškoća u objašnjavanju svrhe toga predmeta, no div mu ga je, nakon što ga je pogledao sa svih strana, pomalo se nećkajući, vratio i rekao:

„Ovaj dar trebao bi dati jednom od *pfifltrigga*. On veseli moje srce, no oni bi ga sigurno znali bolje iskoristiti. Vjerojatno ćeš upoznati neke od njih u Meldilornu: daj ga njima. A što se tiče njegove namjene, zar tvoj narod ne zna koje je vrijeme dana drukčije nego da gleda u ovo?”

„Vjerujem da ima životinja koje posjeduju to znanje,” reče Ransom, „ali naš *hnau* ga je izgubio.”

Nakon ovoga Ransom se oprostio od *sorna* i ukrcao se u čamac. Naći se ponovno u čamcu s *hrosom*, osjećati toplinu vode na licu i gledati plavo nebo iznad sebe – sve to Ransomu se činilo gotovo kao da se vraća kući. Skinuo je kapu i s užitkom se naslonio na ogradu čamca, zasipljući svoga pratioca pitanjima. Otkrio je da služenje Oyarsi nije isključivo na *hrosama*, kako je bio pretpostavio vidjevši *hrosa* na dužnosti u čamcu: sva tri roda *hnaua* služila su Oyarsi u različitim svojstvima, a dužnost prijevoznika je, sasvim prirodno, bila povjerena onima koji su se najbolje razumjeli u čamce. Doznao je da po dolasku u Meldilorn može ići kamo ga je volja i raditi što ga je volja dok ga Oyarsa ne pozove. To može biti sat vremena, ali i nekoliko dana. Blizu mjesta iskrcaja nalaze se kolibe u kojima će mu dati hranu i u kojima će po potrebi moći i prespavati. Zauzvrat, Ransom je *hrosi* ispričao, trudeći se biti što razumljiviji, što je mogao više o svom vlastitom svijetu i o svom putovanju s njega; upozorio ga je na opasne, iskrivljene ljude koji su ga doveli na Malacandru i koji su i dalje na slobodi. Dok mu je govorio o tome, pomislio je da to nije dovoljno jasno istaknuo Augrayu; donekle ga je tješila pomisao na to da su Weston i Devine po svoj prilici već uspostavili vezu sa *sornima* i da vjerojatno neće dodijavati tako velikim bićima koja toliko sliče ljudima. Bar ne zasad. O Devineovim konačnim ciljevima nije imao iluzija; sada je samo trebao sve priznati Oyarsi. U međuvremenu čamac je dodirnuo kopno.

Ransom je ustao, dok je *hros* privezivao čamac za obalu, i osvrnuo se oko sebe. U blizini male luke u kojoj su pristali, s lijeve strane, nalazile su se niske kamene zgrade – prve koje je vidio na Malacandri – i u njima rasplamsana ognjišta. Ondje će, rekao mu je *hros*, naći hranu i sklonište. Ostatak otoka doimao se napuštenim, a njegovi glatki obronci pustima sve do šumarka na vrhu, gdje se naziralo nekakvo kameno zdanje. No koliko je mogao prosuditi, to nije bio ni hram ni kuća u zemaljskom značenju te riječi, već široka aleja s monolitima – slična Stonehengeu, samo puno veća, dostojanstvena i pusta, gubeći se, iza prijevoja, u pepeljastoj sjenci debala s cvijećem na vrhu. Pustoš je vladala posvuda; pa ipak, na pozadini jutarnje tišine čuo je, ili mu se bar pričinilo da čuje, slabašan, ali zvonak zvuk: naćulio je uši – ono što je čuo jedva se moglo nazvati zvukom, no ipak se nije moglo ignorirati.

„Otok je pun *eldila*”, prigušenim glasom reče *hros*.

Ransom iziđe iz čamca. Napola očekujući neku prepreku, učinio je nekoliko nesigurnih koraka i zastao, a zatim nastavio, oprezno kao i dotad.

Premda je raslinje po kojem je hodao bilo neobično mekano i bujno i premda mu noge nisu stvarale nikakvu buku, nagonski je hodao na vrhovima prstiju.

Pokreti su mu bili blagi i staloženi. Zbog golema pojasa vodenoga prostranstva zrak je na otoku bio topliji nego igdje drugdje na Malacandri; klima je bila slična zemaljskoj pri kraju rujna – kad su dani još topli, ali s nagovještajem budućega mraza. Osjećaj strahopoštovanja koji je rastao u njemu odvrćao ga je od penjanja uzbrdo prema šumarku i aleji s kamenim monolitima.

Prestao se uspinjati negdje na polovici brda i skrenuo je udesno, cijelo vrijeme ostajući na istoj udaljenosti od obale. Govorio si je da razgledava otok, no imao je osjećaj da otok zuri u njega. Ovaj se osjećaj pojačao poslije otkrića do kojega je došao nakon otprilike sat vremena hoda i kasnije mu ga je uvijek bilo vrlo teško opisati. Najapstraktnijim jezikom rečeno, ukratko bi se moglo reći da je površina otoka bila izložena sićušnim promjenama svjetlosti i sjene koje nikakva zrcalna promjena na nebu nije mogla uzrokovati. Da zrak nije bio tako miran, a raslinje odveć nisko i odveć čvrsto da bi se pomicalo na vjetru, bio bi rekao da se to slabašan povjetarac igra i uzrokuje neznatne promjene u sjenčenju kakve vidimo na žitnim poljima na Zemlji. Poput zvonkih zvukova u zraku, ovi otisci stopa svjetlosti bili su nepovjerljivi prema promatraču. Najmanje ih je vidio ondje gdje je najpomnije gledao: gomilali su mu se na rubovima vidnoga polja kao da ondje traje složen proces njihova razmještanja. Obratiti pozornost na bilo kojega od njih značilo je učiniti ga nevidljivim te se često činilo da sićušna svjetlost upravo napušta mjesto na koje mu je pogled pao. Nije sumnjao da to „vidi” – koliko mu je uopće moguće vidjeti – *eldile*. Dojam što ga je pritom imao bio je vrlo neobičan. Teško je reći da je bio jezovit, jer nije imao dojam da je okružen duhovima. Nije čak imao dojam da ga uhode; osjećao se izloženim pogledu bića koja ga imaju pravo promatrati. Ne bi se moglo reći da se boji; u osjećaju koji ga je obuzeo bilo je nešto stida, nešto plahosti, nešto podčinjenosti, i Ransomu je bilo krajnje neugodno.

Bio je umoran i pomislio je da će u ovoj povlaštenoj zemlji biti dovoljno toplo da se može odmoriti pod vedrim nebom. Sjeo je. Meko raslinje, toplina i miomirisi koji su prožimali cijeli otok podsjetili su ga na Zemlju i vrtove ljeti. Načas je zatvorio oči; zatim ih je ponovno otvorio i ispod sebe vidio neke zgrade, a na jezeru čamac koji se približavao. Odmah ga je prepoznao. Bio je to čamac kojim je i sam došao, a one kolibe bile su prenoćišta za goste u maloj luci; obišao je cijeli otok. Počela ga je mučiti glad. Možda će biti najpametnije da siđe i potraži nešto za jelo; barem će mu brže proći vrijeme.

No nije to učinio. Kad je ustao i pažljivije pogledao kolibe u luci, vidio je da se ondje vrzma mnogo bića, a dok je gledao, iz čamca se na otok iskrcao velik broj putnika. Vidio je da se u jezeru nešto miče, isprva nije shvatio što, no ubrzo se pokazalo da su to *sorni* koji su, do pojasa u vodi, išli prema Meldilornu. Bilo ih je desetak. Iz ovoga ili onog razloga na otok se u veliku broju slijevaju posjetioči. Nije više mislio na to da bi mu se moglo dogoditi neko zlo ako ode dolje i izmiješa se s gomilom, no ipak se skanjivao. Još se živo sjećao kako se osjećao kao novi učenik u školi – novi učenici dolazili su dan ranije – kako se klatio uokolo i gledao dolazak veterana. Na kraju je odlučio da neće silaziti dolje. Otkinuo je nešto bilja i pojeo ga, a zatim malko odrijemao.

Poslijepodne, kad je postalo svježije, vratio se hodanju. Dotad su već i drugi *hnau* lutali otokom. Viđao je uglavnom *sorne*, ali to je bilo zato što su bili vrlo visoki pa ih je bilo lakše primijetiti. Nije se čula nikakva buka. Nije imao nikakvu želju za susretom s tim drugim potucalima koja su, kako se činilo, ograničila svoje kretanje na priobalni dio otoka pa je, a da toga nije bio ni svjestan, odlazio sve više uzbrdo i prema unutrašnjosti otoka. Na kraju se našao na rubu šumarka, odakle je pucao pogled na aleju s monolitima. Bio je odlučio, iz razloga koji ni njemu nije bio potpuno jasan, da neće ulaziti u nj, no pogled mu je privukao najbliži kamen, bogato isklesan sa sviju strana, i on ga uze proučavati, da bi odmah potom, tjeran znatiželjom, temeljito razgledao i ostale.

Prizori u kamenu bili su vrlo zagonetni. Pored prikaza *sorna* i *hrosa* te bića za koje je pretpostavljao da su *pfiffltriggi* neprekidno se pojavljivao uspravan i vijugav lik kojem je lice bilo samo naznačeno i koji je imao krila. Krila su bila vrlo prepoznatljiva i to ga je silno zbunilo. Je li moguće da tradicija malakandrijske umjetnosti seže u ono ranije geološko i biološko razdoblje kad je, kako mu je Augray rekao, na *harandri* bilo života, među ostalim i ptica? Kamen je, činilo se, potvrdno na to odgovarao. Vidio je prizore davnih crvenih šuma u kojima su letjele ptice, nesumnjivo ptice, ali i mnoga druga stvorenja koja nije poznavao. Na drugom kamenu mnoga od tih stvorenja bila su prikazana kako leže mrtva, a na nebu iznad njih bijaše prikazan fantastični lik sličan *hnakri*, koji je vjerojatno simbolizirao hladnoću, kako prema njima odapinje strijele. Preživjela stvorenja tiskala su se oko krilata, vijugava bića koje je Ransom smatrao Oyarsom, prikazana u liku krilata ognja. Na sljedećem kamenu bio je prikazan Oyarsa, praćen mnoštvom stvorenja, kako za sobom ostavlja brazdu nekom zašiljenom alatkom. Sljedeći je kamen donosio prikaz *pfiffltrigga* koji su tu brazdu proširivali alatima za

kopanje. *Sorni* su zgrtali zemlju u hrpe sa svake strane brazde, a *brose* su kopali vodene kanale. Ransom se pitao je li to možda mitski prikaz gradnje *handramita* ili možda svjedočanstvo da su to ustvari umjetne tvorevine.

Mnoge prikaze nije razumio. Posebno ga je zbunio jedan koji je u dnu prikazivao dio kruga, iza i iznad kojega su se uzdizale tri četvrtine diska podijeljena u koncentrične krugove. Pomislio je da je to prikaz sunca koje se pomalja iza brda; nesumnjivo, prikaz u dnu vrvio je malakandrijskim prizorima – Oyarsa u Meldilornu, *sorni* na planinskom rubu *harandre* te mnoštva drugih bića, od kojih je neka poznavao, a druga su mu bila potpuno nepoznata. Obratio je pozornost na disk koji se uzdizao. Nije to bilo sunce. Sunce, doduše, jest bilo ondje, u središtu diska, u to nije moglo biti nikakve sumnje: oko njega su se širile koncentrične kružnice. U prvoj i najmanjoj nalazila se mala kugla na kojoj je jahao krilat lik pomalo sličan Oyarsi, ali u ruci je držao nešto slično trubljici. U sljedećoj kružnici na sličnoj kugli jahao je još jedan vatreni lik. Njemu lice nije bilo ni naznačeno, umjesto lica imao je dvije izbočine koje su – do toga je zaključka došao nakon duga i pažljiva promatranja – prikazivale vime ili dojke nekoga sisavca. Bio je potpuno siguran da gleda prikaz Sunčeva sustava. Prva kugla predstavljala je Merkur, druga Veneru. „Neobične li koincidencije,” pomislio je Ransom, „njihova mitologija povezuje ideju žene s Venerom, baš kao i naša.” Ovaj problem bio bi dulje zaokupljao njegovu pažnju da mu pogled, zbog prirodne radoznalosti, nije privukla treća kugla, koja je nesumnjivo predstavljala Zemlju. Kad ju je ugledao, duh mu se načas sledio. Istina, kugla je bila ondje, ali na mjestu gdje se trebao nalaziti ognjeni lik nalazila se duboka nepravilna uleknina, kao da ju je netko htio izbrisati. „Nekoć je, dakle...”, ali njegove su špekulacije krzmale i na kraju zamukle pred cijelim nizom nepoznanica. Pogledao je sljedeću kružnicu. Na njoj nije bilo kugle, nego je donji dio kružnice dodirivao vrh onoga velikog segmenta prepuna malakandrijskih prizora tako da je Malacandra na ovom mjestu dodirivala Sunčev sustav i istodobno izlazila iz njega u perspektivi prema gledatelju. Nakon što je dokučio zamisao kojom se vodio autor, bio je zapanjen živopisnošću prizora. Odmaknuo se nekoliko koraka od kamena i duboko uzdahnuo, spremajući se posvetiti nekim od zagonetki koje su draškale njegovu maštu. Malacandra je, dakle, Mars. Zemlja... ali nekakvo tuckanje, ili udaranje čekićem, što li, koje je trajalo već neko vrijeme, ne dopirući mu sasvim do svijesti, postalo je odveć uporno da bi ga i dalje mogao ignorirati. Neko biće, a to sasvim sigurno nije bio *eldil*, nešto je radilo u njegovoj blizini.

Malko uplašen – jer bio se duboko zamislio – osvrnuo se oko sebe. Ništa posebno nije mu privuklo pozornost. Povikao je, budalasto, na engleskom:

„Tko je tamo?”

Tuckanje je iznenada prestalo, a iza obližnjega monolita izvirilo je neobično lice.

Bilo je bezdlako, kao u čovjeka ili *sorna*. Bilo je dugačko i šiljasto kao u rovke, žućkasto i zapušteno, a čelo smješteno tako nisko da ga, da mu stražnji dio glave i područje iza ušiju nije pokrivala nekakva izraslina slična vlasulji, ne bi bilo moguće nazvati licem razumnoga bića. Trenutak kasnije iza monolita iskočilo je cijelo stvorenje, iznenadivši Ransoma tom neočekivanom kretnjom. Ransom je predmnijevao da je to *pfifltrigg* – i bilo mu je drago što nije sreo jednoga od pripadnika ove vrste kad je tek bio došao na Malacandru. Više od bilo čega što je dotad vidio *pfifltrigg* je sličio insektu ili gmazu. Tijelo mu je podsjećalo na žabu i Ransom je isprva pomislio da se oslanja na „ruke” kao žaba. Zatim je primijetio da je dio prednjih udova o koje se biće oslanja zapravo, ljudskim jezikom govoreći, više lakat nego ruka, širok i podložen nekom vrstom jastučića te očito služi za hodanje; ali s njega su se, pod kutom od četrdeset pet stupnjeva, uvis pružale prave podlaktice – mršave, snažne podlaktice koje su završavale divovskim osjetljivim rukama s mnoštvom prstiju. Pomislio je kako je ovo biće, kad je riječ o bilo kojem fizičkom poslu, od kopanja rude do urezivanja kamena, u prednosti pred drugima zato što može raditi punom snagom poduprt laktom. Na kukca je podsjećao ponajviše zbog iznenadnih, trzavih pokreta te zbog činjenice da je mogao okretati glavu 360 stupnjeva kao bogomoljka; efekt je dodatno pojačavao suh i hrapav zvuk sličan zveckanju što ga je biće proizvodilo kretanjem. Nalikovalo je pomalo na skakavca, pomalo na jednoga od patuljaka Arthura Rackhama, pomalo na žabu i pomalo na staroga stručnjaka za prepariranje životinja kojega je Ransom poznao u Londonu.

„Dolazim s drugog svijeta”, započe Ransom.

„Znam, znam”, reklo je biće cvrkutavim glasom, kao da mu se žuri. „Dodi ovamo, iza kamena. Ovuda, ovuda. Oyarsino naređenje. Puno posla. Treba odmah početi. Stani ondje.”

Ransom se našao s druge strane monolita, zureći u prizor koji još nije bio dovršen. Zemlja je bila posuta krhotinama kamenja, a zrak je bio pun prašine.

„Tako” reklo je biće. „Ne miči se. Ne gledaj me. Gledaj tamo.”

Ransom u prvi mah nije razumio što biće očekuje od njega, no onda, vidjevši kako *pfifltrigg* neprestance pogledava čas njega, čas kamen, nesumnjivo pogledom

umjetnika, istim u svim svjetovima, koji gleda prvo svoj model, a potom svoj rad, shvatio je što se događa i gotovo prasnuo u smijeh. Pozira za portret! S mjesta na kojem je stajao mogao je vidjeti kako biće kleše kamen kao da je sir, toliko hitro da mu je oko samo s mukom zapažalo što čini, ali nije mogao vidjeti što radi, premda je mogao proučavati *pfiffltrigga*. Vidio je da ono zveckanje i metalni zvukovi dolaze od mnoštva malih alata što su mu visjeli o tijelu. Katkad bi uzrujano viknuo i tresnuo o zemlju alatku s kojom je radio i uzeo neku drugu, no većinu onih koje je najčešće koristio držao je u ustima. Vidio je i da to biće nosi odjeću, kao i on sam, nekakvu sjajnu, ljeskavu tvar koja se doimala bogato ukrašenom, premda je bila pokrivena prašinom. Oko vrata je imao krznenu tkaninu nalik vunenu šalu, a oči su mu bile zaštićene tamnim zaštitnim naočalama. Prstenje i lanci izrađeni od sjajne kovine – ne od zlata, pomislio je – ukrašavali su mu udove i vrat. Cijelo vrijeme dok je radio šaptao je nešto sebi u bradu siktavim glasom, a kad bi se uzbudio zbog nečega – a najčešće je bio uzbuđen – vrh nosa bi mu se nabrao kao u zeca. Na kraju je ponovno onako iznenadno poskočio u zrak, sletio desetak metara dalje i rekao:

„Da, da. Nije baš dobro kako sam se nadao. Drugi put bolje. Ostaviti sada. Dođi i pogledaj.”

Ransom ga je poslušao. Vidio je prikaz planeta koji sada nisu bili poredani tako da sačinjavaju mapu Sunčeva sustava, već su se u jedinstvenoj povorci primicali gledatelju i na svakom od njih osim na jednom stajao je ognjeni vozač bojnih kola. Bila je tu Malacandra, a na njoj, na njegovo iznenađenje, vrlo pristojan prikaz svemirskoga broda. Pored njega stajala su tri lika za koje je Ransom očito poslužio kao model. Ustuknuo je s gađenjem. Koliko god se, s malakandrijskoga stajališta, ljudski lik doimao neobičnom likovnom temom, i koliko god osebujna možda bila njihova umjetnička stilizacija, pomislio je da se biće ipak moglo više potruditi i vjernije prikazati ljudski lik u kamenu, a ne tako da izgleda kao krojačka lutka s trupom nalik panju, šira nego viša, s glavom i vratom iz kojih kao da niču nekakve gljive.

Oklijevaao je. „Tako valjda izgledam tvojim sunarodnjacima”, rekao je. „U svijetu iz kojeg dolazim ne bi me ovako prikazali.”

„Ne”, reče *pfiffltrigg*. „Ne želim da bude previše sličan. Previše sličan i neće vjerovati – oni koji se rode kasnije.” Dodao je još dosta toga što je bilo teško razumjeti, no dok je govorio, Ransomu je sinulo da su ti odbojni likovi bili

zamišljeni kao *idealistički* prikaz čovječanstva. Razgovor je uskoro zamro. U želji da promijeni temu Ransom ga je upitao nešto o čemu je već dulje razmišljao.

„Nije mi jasno” reče, „kako to da vi, *sorni* i *hrose*, govorite istim jezikom. Jezik, zubi i grlo sigurno vam se jako razlikuju.”

„U pravu si”, reče biće. „Nekoć smo govorili različitim jezicima, a i danas u kući svatko govori svojim jezikom. Ali svi su naučili *hrosanski* jezik.”

„Zašto?” upita Ransom, razmišljajući i dalje u kategorijama zemaljske povijesti. „Jesu li *hrose* nekoć vladali ostalima?”

„Ne razumijem. Oni govore i pjevaju puno bolje od nas. Koriste više riječi, boljih riječi. Nitko ne uči jezik moga naroda jer je ono što imamo reći rečeno u kamenu i sunčevoj krvi i zvjezdanom mlijeku i svi to mogu vidjeti. Nitko ne uči jezik *sorna* jer njihovo znanje možeš pretvoriti u koje god hoćeš riječi, ali ono će svejedno ostati isto. To ne možeš učiniti s pjesmama *hrosa*. Njihov se jezik govori na cijeloj Malacandri. Ja ga sada govorim jer si ti tuđinac i govorio bih ga sa *sornom*. Kod kuće govorimo našim starim jezikom. To možeš vidjeti u imenima. *Sorni* imaju vrlo zvučna imena: Augray, Arkal, Belmo i Falmay. Imena *hrosa* podsjećaju na krzno: Hnoh, Hhihi, Hyoj i Hlithnahi.”

„Najbolja poezija, znači, dolazi u najgrubljem jeziku?”

„Možda”, reče *pfifltrigg*. „Kao što su najbolji prizori u najtvrdem kamenu. Moj narod ima imena kao što su Kalakaperi, Parakataru i Tafalakeruf. Mene zovu Kanakaberaka.”

Ransom mu kaza svoje ime.

„U našoj zemlji” reče Kanakaberaka, „nije ovako. Mi nismo prikliješteni u uskom *handramitu*. U našoj zemlji ima pravih šuma, zelenih sjenki, dubokih rudnika. Toplo je. Svjetlo ne sjaji tako žestoko kao ovdje i nije tako tiho kao ovdje. Mogao bih te odvesti na mjesto u šumi gdje bi istodobno vidio stotinu vatri i čuo stotinu čekića. Da bar možeš doći u našu zemlju! Mi ne živimo u rupama kao *sorni* niti na svežnjevima korova kao *hrose*. Mogao bih ti pokazati kuće sa stotinu stupova, jedne od sunčeve krvi, druge od zvjezdanog mlijeka, cijelim putem... i cijeli svijet oslikan na zidovima.”

„Kako upravljate svojim društvom?” upita Ransom. „Oni što rade u rudnicima... vole li svoj posao jednako kao oni koji oslikavaju zidove?”

„Svi drže rudnike otvorenima; to je posao koji treba dijeliti s drugima. Ali svatko kopa za sebe ono što mu treba za posao. Što bi drugo radio?”

„Kod nas nije tako.”

„Onda sigurno radite vrlo iskrivljeno. Kako bi stvaralac razumio rad na sunčevoj krvi ako sam ne ode u dom sunčeve krvi i ne nauči razlikovati jednu vrstu od druge, ako ne živi s njom danima izvan nebeskog svjetla, dok mu ne uđe u krv i srce kao da ju je sam mislio, pojeo i ispljunuo?”

„Kod nas ona leži vrlo duboko i do nje je teško doći, a oni koji je iskapaju moraju cijeli život posvetiti toj vještini.”

„I to im se sviđa?”

„Mislim da ne... ne znam. Ipak to rade jer ne bi dobili hranu kad bi odustali.”

Kanakaberaka je nabrao nos. „Znači li to da u vašem svijetu nema dovoljno hrane?”

„Ne znam”, na to će Ransom. „Često sam tražio odgovor na to pitanje, ali nitko mi nije znao reći. Zar kod vas ne postoji nitko tko bi prisilio druge da rade, Kanakaberaka?”

„Naše ženke”, reče *pfifltrigg* ispustivši zvižduk koji je očito bio smijeh.

„Kod vas se više drži do ženki nego kod drugih *hnaua*?”

„Svakako. Sorni najmanje drže do svojih ženki, a mi najviše.”

XVIII.

Te noći Ransom je spavao u prenoćištu za goste, pravoj kući koju su izgradili i bogato ukrasili *pfifltriggi*. Zadovoljstvo koje je osjetio našavši se u znatno humanijim uvjetima bilo je ponešto umanjeno nelagodom koju je, unatoč svemu što je znao, neizbježno osjećao u prisutnosti tako velika broja malakandrijskih bića. Zastupljene su bile sve tri vrste. Činilo se da se pripadnici ni jedne vrste ne osjećaju nelagodno u nazočnosti drugih, iako su bile veoma očite razlike među njima, poznate, uostalom, i stanovnicima Zemlje kad se, primjerice, voze vlakom u istom vagonu – *sornima* je u prenoćištu bilo prevruće, a *pfifltriggima* prehladno. Te je noći naučio više o malakandrijskom smislu za humor i zvukovima kojim se on očituje nego za cijeloga dotadašnjeg boravka na tom neobičnom planetu. Doista, gotovo svi razgovori koje je dotad vodio bili su ozbiljni. Sada se pokazalo da šale najčešće izbijaju prilikom susreta različitih vrsta *hnaua*. Šale svih triju vrsta bile su mu jednako nerazumljive. Činilo mu se da uspijeva uočiti razlike u vrsti – primjerice, stekao je dojam da *sorni* rijetko idu dalje od ironije, za razliku od *hrosa* koji su često neumjereni i ekscentrični, dok su mu se *pfifltriggi* činili oštroumni i vrsni u grdnjama – no čak i kad je razumio sve riječi, nije shvaćao poantu. Te je večeri na počinak pošao razmjerno rano.

Bilo je vrlo rano ujutro, doba dana kad ljudi na Zemlji odlaze musti krave, kad su probudili Ransoma. Isprva nije znao što ga je probudilo. Prostorija u kojoj je ležao bila je tiha, prazna i gotovo potpuno mračna. Upravo se bio spremao ponovno zaspati kad je sasvim blizu sebe čuo visok glas koji mu je rekao: „Oyarsa šalje po tebe.” Pridigao se u sjedeći položaj i ogledao se oko sebe. Nije vidio nikoga, ali glas je ponovio: „Oyarsa šalje po tebe.” Napokon se uspio otrgnuti izmaglici sna pa je shvatio da se u sobi nalazi *eldil*. Nije se preplašio, ali dok je poslušno ustajao i oblačio odjeću koju je prethodne večeri odložio sa strane, osjetio je da mu srce kuca brže no inače. Manje je mislio na nevidljivo biće u sobi nego na razgovor koji ga je čekao. Davno ga je napustio stari strah da će možda sresti neko čudovište ili idola: obuzela ga je nervoza kakvu je, sjećao se, osjećao kao student prije ispita. Više od svega na svijetu trebala mu je šalica dobra čaja.

Prenoćište je bilo prazno. Izišao je van. Plavkasti se dim dizao s jezera, a nebo je bilo vedro iza nazupčanih istočnih stijena kanjona; sunce samo što nije bilo izašlo. Još uvijek je bilo vrlo hladno, raslinje mokro od rose i cijeli krajobraz odisao je nečim zbunjujućim što je ubrzo detektirao kao tišinu. Glasovi *eldila* u zraku su zamukli, a prestalo je i smjenjivanje svjetla i sjene. Iako mu to nitko nije rekao, znao je da se mora popeti na sam vrh otoka i doći do onoga šumarka. Kad je došao blizu, primijetio je, i pritom ga je obuzela malodušnost, da je aleja s monolitima puna malakandrijskih bića i da sva šute. Stajahu poredani u dva reda, po jedan sa svake strane staze, i svi su čučali ili sjedili u različitim položajima, već prema građi svoga tijela. Hodao je polako i nesigurno, ne usuđujući se zastati, pritisnut pogledima svih tih neljudskih očiju koje nisu treptale. Kad je stigao do vrha, do mjesta u sredini na kojem se nalazio najveći kamen, zastao je; kasnije se nije mogao sjetiti je li mu neki od *eldila* rekao da to učini ili je to učinio vođen vlastitom intuicijom. Nije sjeo, jer je zemlja bila prehladna i vlažna i osim toga nije bio siguran pristoji li se. Jednostavno je ostao stajati – nepomičan poput čovjeka u paradi. Sva stvorenja gledala su u njega i vladao je posvemašnji muk.

Malo-pomalo opazio je da sve vrvi *eldilima*. Sva svjetla, ili nagovještaji svjetala, koja su jučer bila razasuta po cijelom otoku, sada su bila skupljena na jednom mjestu i bila su nepomična ili su se jedva pomicala. Sunce je već bilo izašlo, ali i dalje je vladala tišina. Kad je podigao pogled da vidi prve, blijeđe zrake sunca na monolitima, primijetio je da je zrak iznad njega prožet puno većom kompleksnošću svjetla no što bi se dalo objasniti izlaskom sunca, i to svjetla drukčije vrste, *eldil*-svjetla. Nebo, ništa manje nego zemlja, vrvjelo je *eldilima*: vidljivi Malakandrijci sačinjavali su samo najmanji dio šutljiva konzistorija koji ga je okruživao. Možda će se, kad tomu dođe vrijeme, morati braniti pred tisućama ili milijunima: red za redom oko njega i red za redom iznad njega, bića koja nikad dotad nisu vidjela čovjeka, i koja čovjek ne može vidjeti, čekala su da otpočne njegovo suđenje. Liznuo je suhe usne pitajući se hoće li biti u stanju govoriti kad se to od njega zatraži. Zatim mu sine da je možda baš ovo – ovo čekanje i ova izloženost pogledima – suđenje; možda im on već sada, a da toga nije ni svjestan, govori sve što žele znati. Tek kasnije – puno kasnije – čulo se komešanje. Svako vidljivo biće u šumarku ustalo je i ostalo stajati, zamuknuvši više no ikad, prignute glave; i Ransom je vidio (ako se to tako može reći) da se Oyarsa približava između dugačkih redova isklesanih kamenova. Dijelom je to zaključio po izrazima koje su lica Malakandrijaca poprimila dok je njihov vladar prolazio pored njih; dijelom je

vidio – nije mogao poreći da je doista vidio – samoga Oyarsu. Nikad nije znao objasniti kakvo je to biće. Najtiši šapat svjetlosti – ne, još manje od toga, najmanja zamisliva sjenka – kretala se po neravnu tlu pokrivenu raslinjem; ili, možda, neka razlika u izgledu tla, odveć neznatna da bi je se moglo izraziti na jeziku koji se zasniva na pet osjetila, kretala se polako prema njemu. Poput tajca koji se širi prostorijom punom ljudi, poput beskrajno malena zapaha svježine u vrijeme omare, poput časomična sjećanja na davno zaboravljen zvuk ili miris, poput svega što je najmirnije i najmanje i najteže predočiti u prirodi, Oyarsa je prolazio između svojih podanika, približavao se i onda zastao, ni deset metara daleko od Ransoma, u srcu Meldilorna. Ransom je osjetio trnce u tijelu i bockanje u prstima kao da je u blizini bljesnula munja; vlastito srce i tijelo činili su mu se kao načinjeni od vode.

Oyarsa je progovorio – glasom potpuno neljudskim, kakav Ransom još nikad nije čuo, milozvučnim i u nekom smislu udaljenim; neuzdrmanim glasom; glasom, kao što je jedan od *hrosa* kasnije rekao Ransomu, „bez kapi krvi. Njihova krv je svjetlost”. Riječi koje je Oyarsa izgovorio nisu bile uznemirujuće.

„Čega se toliko bojiš, Ransome s Thulcandre?” rekao je.

„Tebe, Oyarsa, jer nisi kao ja i jer te ne vidim.”

„To nisu krupni razlozi” rekao je glas. „Ni ti nisi kao ja i premda te vidim, vidim te vrlo slabo i blijedo. Ali nemoj misliti da smo potpuno različiti. I ti i ja slike smo Maleldilove. To nisu pravi razlozi.”

Ransom je šutio.

„Počeo si me se bojati prije nego što si stupio nogom na moj svijet. Otada stalno bježiš od mene. Moji sluge vidjeli su tvoj strah kad si bio u svemirskom brodu na nebu. Vidjeli su da pripadnici tvoje vrste postupaju loše s tobom, iako nisu razumjeli njihov govor. Zatim, da bih te izbavio iz ruku one dvojice, potaknuo sam *hna kru* da vidim hoćeš li doći k meni od svoje volje. Ali ti si se skrio među *hrosama* i premda su ti rekli da dođeš k meni, nisi htio. Poslije toga poslao sam svoga *eldila* da te dovede, ali ni tada nisi htio doći. Na kraju, pripadnici tvoje vrste krenuli su u potjeru za tobom i tako te doveli k meni i prolivena je krv *hna u*.”

„Ne razumijem, Oyarsa. Znači li to da si ti tražio da me dovedu s Thulcandre?”

„Da. Zar ti ona dvojica nisu to rekla? I zašto si pošao s njima ako ne zato da se odazoveš na moj poziv? Moji sluge nisu razumjeli što su ti govorili dok je tvoj brod bio na nebu.”

„Tvoji sluge... Ne razumijem”, rekao je Ransom.

„Pitaj slobodno”, rekao je glas.

„Imaš sluge na nebu?”

„Gdje drugdje? Ne postoji drugdje.”

„Ali ti si, Oyarsa, ovdje na Malacandri, kao što sam i ja.”

„Malacandra, kao i svi svjetovi, plovi nebom. I nisam ‘ovdje’ sasvim kao ti, Ransome s Thulcandre. Bića tvoje vrste moraju pasti s neba u svijet; za nas su svjetovi mjesta na nebu. Nemoj to pokušavati shvatiti. Dovoljno je da znaš da smo ja i moji sluge čak i sada na nebu; oni su bili oko tebe u nebeskom brodu baš kao što su i sada, ovdje, oko tebe.”

„Onda si znao za naše putovanje prije nego što smo napustili Thulcandru?”

„Ne. Thulcandra je svijet koji ne poznajemo. Samo je ona izvan neba i s nje ne stižu nikakve poruke.”

Ransom je šutio, ali Oyarsa je odgovarao na neizgovorena pitanja.

„Nije uvijek bilo tako. Nekoć smo poznavali Oyarsu vašeg svijeta – bio je sjajniji i veći nego ja – i tada je nismo zvali Thulcandra. Priča o njemu najduža je od svih priča, i najbolnija. Postao je iskrivljen. To je bilo prije nego što je nastao život u tvom svijetu. Bile su to Iskrivljene godine o kojima mi na nebu i danas govorimo, kad on još nije bio vezan uz Thulcandru, već je bio slobodan kao mi. Želio je iskriviti i druge svjetove, osim svoga. Ljevicom je snažno udario vaš mjesec, a desnicom je prije vremena donio hladnu smrt mojoj *harandri*; da Maleldil nije mojom rukom otvorio *handramite* i učinio da proključaju vrući izvori, moj bi svijet bio nenastanjen. Nismo ga dugo ostavili tako slobodna. Izbio je veliki rat, istjerali smo ga s neba i vezali ga za zrak njegova vlastitog svijeta, kako nas je Maleldil naučio. Ondje nesumnjivo i sada leži i mi otad više ne znamo za taj planet: nijem je. Mislimo da ga Maleldil neće sasvim prepustiti Iskrivljenom, a među nama se govori da je Maleldil poslušao neobičan savjet i usudio se učiniti strašne stvari, hrvajući se s Iskrivljenim na Thulcandri. Ali o tome znamo manje nego ti; to je nešto što nas zanima.”

Prošlo je neko vrijeme prije nego što je Ransom progovorio i Oyarsa je poštivao njegovu šutnju. Kad se sabrao, reče:

„Nakon ovog što si mi ispričao, Oyarsa, mogu ti reći da je naš svijet vrlo iskrivljen. Ona dvojica koja su me dovela ovamo nisu znala ništa o tebi, znali su samo da su *sorni* zatražili da me dovedu. Vjerujem da su mislili da si ti lažni *eldil*. Postoje lažni *eldili* u divljim dijelovima našeg svijeta; ljudi ubijaju druge ljude pred njima – misle da *eldili* piju krv. Mislili su da me zato *sorni* žele, da su zato poslali po mene, ili možda zbog nekog drugog zla. Dovedi su me silom, protiv moje volje.

Bio sam u groznu strahu. Pripovjedači priča u našem svijetu uvjeravaju nas da je sav život izvan naše atmosfere, ukoliko postoji, zao.”

„Razumijem” reče glas. „To objašnjava puno toga što me je čudilo. Čim ste izišli iz vaše atmosfere i ušli u nebo, sluge su mi rekli da dolaziš protiv svoje volje i da oni drugi nešto kriju od tebe. Nisam vjerovao da bilo koje biće može biti tako iskrivljeno da silom dovodi drugo biće svoje vrste ovamo.”

„Nisu znali za što me trebaš, Oyarsa. Ni ja još uvijek ne znam.”

„Reći ću ti. Prije dvije godine – a to znači prije četiri vaše godine – ovaj brod ušao je u nebo iz tvog svijeta. Pratili smo njegov put sve do ovdje i *eldili* su bili s njim dok je letio iznad *harandre*, a kad se na kraju spustio u *handramit*, više od polovice mojih slugu okupilo se oko njega da dočekaju tuđince koji će iz njega izići. Nijednoj životinji nismo dali da dođe na to mjesto i nijedan *hnau* nije znao za to. Kad su ti tuđinci počeli hodati amo-tamo po Malacandri i kad su podigli sebi kolibu i kad sam prosudio da je trebao već minuti njihov strah od novog svijeta, poslao sam *sorne* da im se predstave i nauče ih našem jeziku. Odabrao sam *sorne* jer su po obliku najslučajniji vama. Thulkandrijanci su se bojali *sorna* i bili su vrlo nepoučljivi. *Sorni* su im prilazili puno puta i malo su ih naučili. Izvijestili su me da Thulkandrijanci uzimaju sunčevu krv iz potoka kad god je mogu naći. Ono što su ispričali nije mi bilo dovoljno pa sam rekao *sornima* da ih dovedu k meni, ne silom nego uljudno. Nisu došli. Tražio sam da mi pošalju jednog, ali ni jedan nije došao. Bilo bi lako dovesti ih, ali iako smo vidjeli da su glupi, tada još nismo znali koliko su iskrivljeni, a ja nisam želio širiti svoje ovlasti nad bićima koja ne pripadaju mom svijetu. Rekao sam *sornima* da se prema njima ponašaju kao prema mladunčadi, da im kažu da neće više smjeti uzimati sunčevu krv dok jedan pripadnik njihove rase ne dođe k meni. Kad im je to rečeno, natrpali su nebeski brod što su više mogli i vratili se u vaš svijet. Nas je to začudilo, ali sada je sve jasno. Mislili su da želim pojesti nekog od vaše rase i otišli su da mi dovedu jednog. Da su prešli tih nekoliko kilometara i došli k meni, bio bih ih primio uz počasti; sada su dvaput pošli na putovanje od mnogo milijuna kilometara nizašta i svejedno će se pojaviti preda mnom. A i ti si, Ransome s Thulcandre, sebi nepotrebno priskrbio mnoštvo nevolja tražeći način da izbjegneš stajati gdje sada stojiš.”

„To je istina, Oyarsa. Iskrivljena bića puna su strahova. Ali sada sam ovdje i spreman sam čuti što želiš učiniti sa mnom.”

„Dvije sam stvari želio pitati o tvojoj rasi. Prvo moram znati zašto dolaziš ovamo – toliko dugujem svojem svijetu. Drugo, želim čuti o Thulcandri i o Maleldilovim

neobičnim ratovima što ih je ondje vodio s Iskrivljenim; o tome bismo, kako rekoh, htjeli više doznati.”

„Što se prvog pitanja tiče, Oyarsa, došao sam ovamo jer su me doveli silom. Što se ostalih koji su došli ovamo tiče, jedan ne mari nizašto osim za sunčevu krv, jer u našem svijetu za nju može dobiti mnogo užitaka i steći veliku moć. Ali drugi ti želi zlo. Vjerujem da bi uništio sav tvoj narod samo zato da bi se naša rasa imala gdje širiti; zatim bi učinio isto i s drugim svjetovima. Mislim da želi da naša rasa traje zauvijek i nada se da će skakati s jednog svijeta na drugi... i da će uvijek dolaziti na novo sunce kad staro umine... tako nekako.”

„Je li njegov um onda ranjen?”

„Ne znam. Možda ne opisujem njegove misli kako treba. Učeniji je od mene.”

„Misli li on da može ići na velike svjetove? Misli li on da Maleldil želi da bilo koja rasa živi zauvijek?”

„On ne zna za Maleldila. No jedno je sigurno, Oyarsa: on želi zlo tvom svijetu. Ne smiješ dopustiti našoj rasi da dođe opet ovamo. Ako ćeš to spriječiti samo tako da ubiješ nas trojicu, nemam ništa protiv.”

„Da pripadate mom narodu, ubio bih ih odmah, Ransome, a ubrzo i tebe; oni su toliko iskrivljeni da za njih nema nade, a ti ćeš, kad sazriješ i malo se ohrabriš, biti spreman poći k Maleldilu. Ali ja vladam samo mojim svijetom. Strašno je ubiti nečijeg *hnaua*. To neće biti potrebno.”

„Oni su jaki, Oyarsa; mogu ubijati iz velike daljine, bacajući smrt na svog neprijatelja.”

„Najmanji od mojih slugu mogao je dodirnuti njihov brod prije nego što je stigao na Malacandru, dok je još bio na nebu, i pretvoriti ga u tijelo s drukčijim pogonom – naime, osloboditi ga tijela. Budi siguran da ni jedan pripadnik tvoje rase neće ponovno doći u moj svijet ako ga ja ne pozovem. No nemojmo više o ovom. Pričaj mi o Thulcandri. Reci mi sve. Ne znamo o njoj ništa od dana kad je Iskrivljeni pao s neba u atmosferu tvog svijeta, pogođen u samo svjetlo svog svjetla. Zašto se opet bojiš?”

„Bojim se samog vremena, Oyarsa... ili možda ne razumijem. Nisi li rekao da se to dogodilo prije nastanka života na Thulcandri?”

„Da.”

„A ti, Oyarsa? Ti si živio... i ona slika u kamenu na kojoj hladnoća ubija žive stvorove na *harandri*? Prikazuje li ta slika nešto što je bilo prije nastanka mog svijeta?”

„Vidim da si, na kraju krajeva, ipak *hnau*”, reče glas. „Nemoguće je da bi ijedan kamen iz tog vremena i sada stajao na svom mjestu. Slika se počela mrviti i načinjena je više puta nego što ima *eldila* u zraku iznad nas. Ali kopije su uvijek bile vjerne. Na tom kamenu vidio si sliku koja je završena dok je tvoj svijet bio tek napola načinjen. Ne razmišljaj o tim stvarima. Moj narod ima zakon koji mu ne dopušta da puno govori o veličinama i brojevima drugima, čak ni *sornima*. Ti ne razumiješ i zato osjećaš poštovanje prema tričarijama, a ne primjećuješ ono što je doista veliko. Radije mi reci što je Maleldil učinio na Thulcandri.”

„Prema našoj predaji...” započe Ransom, no svečanu tišinu zbora prekide neočekivana gungula. Šumarku se, iz smjera pristaništa, približavala velika družina, uvelike nalik povorci. Koliko je mogao razabrati, ta se družina sastojala gotovo isključivo od *hrosa* i činilo se da nešto nose.

XIX.

Kad su se približili, Ransom je vidio da *hrose* na čelu povorke nose tri dugačka i uska tereta. Nosili su ih na glavama, po četvorica na svaki. Iza njih stupali su drugi, naoružani harpunima, i očito čuvali dva stvorenja koja Ransom nije prepoznao. Bili su to crni obrisi naspram svjetlosti koja im je dopirala odostraga kad su zašli između dva najudaljenija monolita. Ta stvorenja bijahu puno niža od bilo koje životinje koju je dotad vidio na Malacandri i, koliko je mogao razabrati, bili su dvonošci, iako su im donji udovi bili toliko debeli i toliko nalik kobasicama da ih je bilo teško nazvati nogama. Tijela su im pri vrhu bila nešto uža nego pri dnu, ponešto podsjećajući na krušku, a glave im nisu bile ni okrugle kao u *hrosa* ni duguljaste kao u *sorna*, već gotovo četvrtaste. Hodali su ukočeno na uskim stopalima koja su se doimala teškima i koja su, kako se činilo, utiskivali u zemlju s nepotrebnom žestinom. Sada su njihova lica postupno postajala vidljiva: bila je to masa bezoblična i naborana, višebojna mesa, obrubljena nekom čekinjastom tamnom tvari... Iznenada je, s neopisivom promjenom u raspoloženju, shvatio da gleda ljude. Dvojica zarobljenika bili su Weston i Devine i on je, u tom jednom povlaštenom trenutku, vidio ljudska bića gotovo malakandrijskim očima.

Predvodnici povorke približili su se Oyarsi na svega dva metra i spustili svoj teret na zemlju. Bila su to, sada je jasno vidio, tri mrtva *hrosa* položena na mrtvačka nosila izrađena od nepoznate kovine; ležali su na leđima, a njihove oči, koje im nisu sklopili kao što mi sklapamo oči preminulima, zurile su u udaljenu zlatnu krošnju šumarka. Za jednoga od njih pomislio je da je Hyoi; tren kasnije istupio je *hros* koji je posve sigurno bio Hyoijev brat, prepoznao ga je. Naklonio se Oyarsi i počeo govoriti.

Ransom isprva nije čuo što govori, jer se sasvim usredotočio na Westona i Devinea. Bili su bez oružja i pod budnom paskom naoružanih *hrosa* koji su ih okruživali. Obojica su, kao i Ransom, od dolaska na Malacandru pustili brade, bili su blijedi i prljavi od pješaćenja. Weston je stajao skrštenih ruku i na licu je imao nepomičan, čak bi se reklo dostojanstven izraz očajanja. Devine je držao ruke u džepovima i doimao se bijesnim i zlovoljnim. Obojica su očito mislila da imaju

opravdan razlog za strah, iako se ni za jednoga od njih nije moglo reći da mu nedostaje hrabrosti. Okruženi stražarima i usredotočeni na zbivanja pred sobom, nisu ni primijetili Ransoma.

Ransom je razabrao što Hyoijev brat govori.

„Ne jadam se toliko zbog smrti ove dvojice, Oyarsa, jer kad smo noću naišli na *hojoveke*, bili su prestravljeni. Moglo bi se reći da je bilo kao u lovu, a ova su dvojica ubijena kao da ih je ubio *hnakra*. Ali Hyoijsa su ubili izdaleka, kukavičkim oružjem, iako nije učinio ništa da ih preplaši. Sada ondje leži (i ovo što ću reći ne govorim zato što mi je bio brat, već to zna cijeli *handramit*) veliki *hnakrapunt* i veliki pjesnik i njegov je gubitak težak.”

Oyarsa se prvi put obrati dvojici ljudi.

„Zašto ste ubili mog *hnaua*?” pitao je glas.

Weston i Devine uznemireno su se osvrnuli oko sebe da vide tko im se to obraća.

„Bože dragi!” viknuo je Devine na engleskom. „Nemoj mi reći da imaju zvučnik.”

„Ventrilokvija”, odgovorio je Weston promuklim šapatom. „Govor iz trbuha. Uobičajeno među divljacima. Vrač se pretvara da je zapao u trans i onda tako govori. Moraš identificirati vrača i obratiti se izravno njemu, otkud god ti se čini da glas dolazi; to će mu rastrojiti živce i pokazati mu da si ga prozreo. Vidiš li kojeg divljaka u transu? Čekaj... eno ga, vidim ga.”

Trebalo je odati priznanje Westonu na njegovoj moći zapažanja: među mnoštvom bića uočio je jedino koje nije stajalo u stavu duboka poštivanja i pažnje. Bio je to postariji *hros* koji se nalazio blizu njega. Čučao je i oči su mu bile sklopljene. Zakoračivši prema njemu, prkosno i glasno je uzviknuo (njegovo poznavanje jezika bilo je vrlo skromno):

„Zašto ti uzeti naš bum-bum? Mi vrlo ljuti na tebe. Mi se ne bojati.”

Weston je pretpostavljao da će njegov istup izazvati snažan dojam. Na njegovu nesreću, nitko drugi nije dijelio njegovu teoriju o ponašanju vremenšnoga *hrosa*. *Hros* – koga su svi dobro poznavali, uključujući i Ransoma – nije došao s pogrebnom povorkom. Stajao je na tom istom mjestu još od zore. Zacijelo nije kanio iskazati nepoštovanje Oyarsi, no na samu početku ovoga događaja obuzela ga je slabost i umor koji katkad svladaju vremenšne *hnau* svih vrsta i sada je blaženo uživao dubok i okrepljujuć drijemež. Jedan zalisak malko mu se trznuo kad mu je Weston viknuo u lice, ali oči su mu ostale zatvorene.

Oyarsin glas ponovno je progovorio. „Zašto govoriš njemu?” rekao je. „Ja vas pitam, zašto ste ubili mog *hnauda*?”

„Pusti nas da idemo pa mi onda pričati”, zauriao je Weston na *hrosa* koji je spavao. „Misliš mi nemamo moć, misliš ti radiš sve što hoćeš. Možeš ti ne to! Veliki poglavica na nebu slati nas. Ti ne činiti što kažem, on doći, digne sve vas u zrak... Tras! Bum!”

„Ne znam što znači *bum*”, reče glas. „Zašto ste ubili mog *hnauda*?”

„Reci da je bio nesretan slučaj”, promrmljao je Devine Westonu na engleskom.

„Već sam ti rekao”, odgovori mu Weston. „Ne razumiješ kako se treba ophoditi s domorocima. Jedan znak slabosti i skočit će nam za vrat. Preostaje nam jedino da ih zastrašimo.”

„U redu! Radi kako hoćeš”, zareža Devine. Očito je počeo gubiti povjerenje u svog partnera.

Weston se nakašljao i ponovno se okomio na postarijeg *hrosa*.

„Mi ga ubiti”, zauriao je. „Pokazali što možemo učiniti. Svak ko ne učiniti što mi kažemo, tras! bum! Mi ga ubiti isto kao njega. Vi činiti sve što mi kažemo i mi dati puno lijepih stvari. Vidi! Vidi!” Ransomu je bilo vrlo neugodno kad je vidio da Weston naglim pokretom izvlači iz džepa ogrlicu živih boja, nesumnjivo kupljenu u lancu supermarketa Woolworth, i njom maše pred licima svojih stražara, hodajući polako od jednoga do drugog i ponavljajući: „Lijepo, lijepo! Vidi! Vidi!”

Rezultat ovoga manevra iznenadio je i samoga Westona. Sa svih strana začula se grmljavina glasova kakve ljudsko uho nikad nije čulo. Tišinu toga uzvišenog mjesta narušilo je zavijanje i lajanje *hrosa*, zviždanje *pfifltrigga* i tutnjava *sorna*, odjekujući od udaljenoga planinskog masiva. Čak i u zraku iznad njih čula se slabašna zvonjava glasova *eldila*. Westonu je trebalo odati priznanje što je, unatoč tome što je problijedio, sačuvao hrabrost.

„Vi ne vikati na mene”, zagrmio je. „Ne plašiti mene. Ja se ne bojati vas.”

„Moraš oprostiti mom narodu,” začuo se Oyarsin glas – čak se i u njemu čula blaga promjena, „ali oni ne viču. Samo se smiju.”

Weston nije znao kako se na malakandrijskom kaže smijeh; pravo govoreći, bila je to jedna od onih riječi čije značenje nije dobro razumio ni na jednom jeziku. Grizući usne, užasnut od stida, Ransom samo što se nije počeo moliti, nadajući se da će eksperiment s perlicama zadovoljiti znanstvenika, ali on nije poznavao Westona. Weston je opazio da je buka jenjala. Znao je da se ravna po utvrđenim pravilima zastrašivanja, a zatim umirivanja primitivnih rasa; osim toga, nije bio

čovjek kojega bi jedan ili dva neuspjeha odvratili od nauma. Grmljavina je opet započela kad se Weston počeo vrtjeti poput usporena velika zvrka, brišući povremeno čelo lijevom nadlanicom, a desnom ustrajno mašući ogrlicom gore-dolje, i potpuno zaglušila sve što je pokušavao reći; Ransom je vidio da mu se usne pomiču i nije nimalo sumnjao da neprestano ponavlja: „Lijepo, lijepo!” Iznenada, bura smijeha gotovo se udvostručila. Zvijezde u svojim orbitama udružile su se protiv Westona. Neko maglovito sjećanje na davni pokušaj da zabavi malenu nećakinju počelo je prodirati u njegov uvježban, obrazovan um. Naime, spuštao se u čučanj i opet pridizao, naginjući glavu na jednu stranu; samo što nije plesao; sada ga je već bio oblio znoj od napora. Ransomu se čak učinilo da govori: „Tuki-taki, tuki-taki!”

Čista iscrpljenost prekinula je nastup slavnoga fizičara – najuspješniji nastup te vrste ikad izveden na Malacandri – a s njim i gromoglasne i ekstatične provale oduševljenja njegova gledateljstva. Kad je ponovno zavládala tišina, Ransom je čuo kako mu Devine govori na engleskom:

„Za ime Božje, prestani praviti klauna od sebe, Westone” rekao je glas. „Zar ne vidiš da ne funkcionira?”

„Čini se da doista ne funkcionira”, priznao je Weston. „Sve mi se čini da imaju niži kvocijent inteligencije nego što smo mislili. Misliš li možda, kad bih pokušao još samo jednom – ili bi ti volio pokušati?”

„Oh, kvragu!” obrecnuo se Devine i, okrenuvši leđa svom partneru, naglo sjeo na zemlju, izvadio dozu za cigarete i pripalio jednu.

„Dat ću je vraću”, rekao je Weston kad je nakratko zavládao zgranut tajac koji je Devineovo ponašanje prouzročilo među gledaocima; i prije nego što ga je itko mogao zaustaviti, Weston je iskoračio naprijed i pokušao objesiti ogrlicu oko vrata postarijem *hrosu*. *Hrosova* glava je, međutim, bila prevelika i ogrlica mu je ostala stajati na čelu poput krune, malko viseći preko jednoga oka. *Hros* je blago pomaknuo glavu, kao pas kojem dosađuju muhe, tiho otpuhnuo i nastavio drijemati.

Oyarsin glas sada se obratio Ransomu. „Imaju li tvoji sunarodnjaci ranu na mozgu, Ransome s Thulcandre?” rekao je. „Ili se previše boje da bi odgovorili na moja pitanja?”

„Mislim, Oyarsa,” rekao je Ransom, „da ne vjeruju da si tu. Osim toga, vjeruju da su svi ovi *hnau* – da su svi oni poput mladunčadi. Deblji *hojovek* pokušava ih uplašiti, a zatim im ugoditi darovima.”

Čuvši Ransomov glas, dvojica zarobljenika naglo se okrenuše. Weston se upravo spremao nešto reći kad ga je Ransom prekinuo na engleskom:

„Slušaj, Westone. Ovo nije trik. Ondje, u sredini, doista se nalazi biće – ondje gdje vidiš neku vrstu svjetla, ili neku vrstu nečeg, vidjet ćeš ako dobro otvoriš oči. To je biće inteligentno bar koliko i čovjek – izgleda da žive nevjerovatno dugo. Prestani se ophoditi s njim kao s djetetom i odgovaraj mu na pitanja. I ako ćeš poslušati moj savjet, govorit ćeš istinu, a ne prazne priče.”

„Bilo kako bilo, divljaci su barem dovoljno inteligentni da tebe namagarče”, zarežao je Weston, ponovno se okrenuo prema *hrosu* koji je drijemao i obratio mu se ponešto drukčijim glasom – želja da probudi tobožnjega vrača počela se pretvarati u opsesiju:

„Nama žao što mi ubiti njega”, reče, pokazujući na Hyoijsa. „Ne htjeti ubiti njega. *Sorn* kaže mi dovesti čovjeka za vašeg poglavicu. Mi se vratili na nebo. *On* došao” (ovdje je pokazao na Ransoma) „s nama. On jako iskrivljen čovjek, pobjegao, nije učinio što *sorni* rekli kao mi. Mi trčati za njim, dovesti ga natrag za *sorne*, učiniti što rekli i što *sorni* rekli nama, shvaćaš? On nam ne dati. Bježao, bježao, bježao. Mi trči za njim. Vidimo velikog crnog, mislimo on ubiti nas, mi ubijemo njega – pu! bum! Sve zbog iskrivljeni čovjek. On ne bježati, on biti dobar, pa mi ne trčati za njim, ne ubiti velikog crnog, shvaćaš? On iskrivljen čovjek – zbog iskrivljeni čovjek sve nevolje – vi čuvati njega, mi idemo. On boji vas, mi ne bojimo. Slušaj...”

U tom trenutku Westonovo neprekidno urlanje u lice *hrosu* na kraju je polučilo željeni učinak. Biće je otvorilo oči i blago i pomalo zbunjeno zagledalo se u Westona. Zatim se, postupno shvaćajući kako se nedolično ponijelo, polako osovilo na noge, s poštovanjem se naklonilo Oyarsa i zatim odgegalo iz zbora s ogrlicom obješenom iznad desnoga uha i oka. Weston ga je, svejednako otvorenih usta, pratio pogledom sve dok nije iščezao među deblima u šumarku.

Tišinu je prekinuo Oyarsa. „Dovoljno smo se smijali”, rekao je, „i vrijeme je da čujemo iskrene odgovore na naša pitanja. Nešto nije u redu u tvojoj glavi, *hnau* s Thulcandre. U njoj je puno krvi. Je li Firikitekila ovdje?”

„Ovdje sam, Oyarsa”, rekao je *pfifltrigg*.

„Imaš li u svojim cisternama rashlađene vode?”

„Imam, Oyarsa.”

„Odvedite onda ovog debelog *hnaua* u prenoćište i okupajte mu glavu u hladnoj vodi. Mnogo vode i mnogo puta. Zatim ga vratite ovamo. Za to vrijeme pobrinut

ću se za mog ubijenog *hrosa*.”

Weston nije sasvim razumio što je glas rekao – i dalje je pokušavao odgonetnuti odakle dopire – ali nasmrt se preplašio kad su ga šćepale snažne ruke *hrosa* i odvele s mjesta na kojem je stajao. Ransom bi mu bio rado doviknuo nešto da ga umiri, ali Weston je i sam tako glasno vikao da ga zacijelo ne bi mogao čuti. Miješao je engleski i malakandrijski i posljednje što se moglo čuti od njega bio je vrisak: „Platiti za ovo – puf! bum! – Ransome, za ime Božje, Ransome! Ransome!”

„A sada”, rekao je Oyarsa kad je ponovno zavladala tišina, „odajmo počast mom mrtvom *hnauu*.”

Na njegove riječi deseterica *hrosa* prišla su mrtvačkim nosilima. Podigli su glave i premda im, koliko je Ransom mogao vidjeti, nitko nije dao nikakav znak, u isti su tren počeli pjevati.

Svakom čovjeku, kad se upozna s nekom novom umjetnošću, dođe trenutak kad se s onoga što mu se dotad činilo besmislenim, da tako kažem, podigne krajičak zastora koji skriva tajnu toga umijeća i, u provali ushita s kojim se nijedno naknadno i cjelovitije razumijevanje ne može usporediti, on načas ugleda beskrajne mogućnosti što ih ta umjetnost u sebi sadrži. Ransomu je sada došao taj trenutak u razumijevanju malakandrijske pjesme. Ponajprije je vidio da se ritmovi te pjesme zasnivaju na krvi drukčijoj od naše, na srcu koje kuca brže i na većem unutarnjem žaru. Budući da je već poznao ta bića i da ih je volio, sada je, malo-pomalo, mogao čuti tu pjesmu njihovim ušima. Prvih nekoliko taktova zvonke grobne tužaljke prizivalo mu je u svijest velike mase koje su se kretale brzinom snoviđenja, divove kako plešu, vječne boli vječno utješene, nešto što nije znao odrediti, a što je ipak oduvijek poznao, i on je prignuo duh i pao ničice kao da su se to pred njim širom otvorila vrata raja.

„Pusti se, prepusti se”, pjevali su. „Prepusti se, rastoči se, tijelo ne budi više. Pusti ga, oslobodi, nježno ispusti, kao kamen kad s prstiju klizne u mirno jezero. Neka padne, pusti, neka potone. Pod površinom nema podjela, nema slojeva u vodi što seže sve do dna: jedincata je ta voda, taj element, neokrnjena, neranjena. Na putovanje nek’ ode, neće se više vratit’. Nek’ u dubinu potone, pusti: *hnau* iz njega se uzdiže. Drugi je to život, drugi početak. Otvori se, oh, svijetu boja, svijetu bez težine, bez obale. Drugi si svijet, bolji svijet: ovaj bijaše prvi, bijaše nejak. Onomad svjetovi bijahu vrući iznutra, davahu život, ali samo blijede biljke to bjehu, biljke tamne. Djecu njihovu vidimo danas kako rastu daleko od sunčeva svjetla, na turobnim mjestima. Nebo kasnije iznjedri i druge svjetove: one što se

propinju visoko, šume sjajnih kosa, golema cvjetna prostranstva. Prvo bijahu oni mračniji, potom dođoše svjetliji. Prvo bje potomstvo svijeta, potom potomstvo sunca.”

To je bilo sve čega se kasnije mogao sjetiti i što je umio prevesti. Kad je pjesma završila, Oyarsa je rekao:

„Raspršimo kretnje koje bijahu njihova tijela. Tako će Maleldil raspršiti sve svjetove kad se ono prvo i nejakom istroši.”

Dao je znak jednom od *pfifltrigga* koji je odmah ustao i prišao truplima. *Hrose*, koji su ponovno počeli pjevati, ali vrlo nježno, povukli su se najmanje deset koraka. *Pfifltrigg* je dotaknuo svakoga od trojice mrtvaca malim predmetom načinjenim od stakla ili kristala – a zatim odskočio poput žabe. Ransom je zatvorio oči pred zasljepljujućim svjetlom i na trenutak je osjetio snažan vjetar na licu. Zatim je ponovno nastupio mir, a troja mrtvačka nosila bila su prazna.

„Blagi Bože! Taj bi nam trik jako dobro došao na Zemlji”, rekao je Devine Ransomu. „Ubojice više ne bi morali razbijati glavu time kako da sakriju leš, ha?”

Ransom je razmišljao o Hyoiiju i nije mu odgovorio; prije nego što je dospio odgovoriti, stražari su vratili nesretnoga Westona koji je zaokupio pozornost svih prisutnih.

XX.

Hros koji je predvodio povorku sa zatvorenikom bio je savjestan stvor i odmah se počeo pravdati uznemirenim glasom.

„Nadam se da smo učinili kako treba, Oyarsa”, rekao je. „Ne znamo. Uronili smo mu glavu u hladnu vodu sedam puta, ali sedmi put nešto je otpalo od nje. Mislili smo možda da mu je to tjeme, no onda smo shvatili da je to pokrivalo načinjeno od kože nekog drugog bića. Onda su neki rekli da smo izvršili tvoju volju sa sedam uranjanja, a drugi su rekli da nismo. Na kraju smo je uronili još sedam puta. Nadamo se da smo ispravno postupili. Biće je puno govorilo između uranjanja, najviše između drugih sedam, ali nismo razumjeli što govori.”

„Učinili ste vrlo dobro, Hnoo”, rekao je Oyarsa. „Odstupite sada da ga vidim, opet ću mu se obratiti.”

Stražari su se povukli od njega, ostavivši ga u sredini među sobom. *Westonovo* vazda blijedo lice od hladne je vode poprimilo boju zrele rajčice, a glatka i ravna kosa, koju nije šišao otkako je stigao na *Malacandru*, zalijepila mu se neredno za čelo. S nosa i niz uši cijedila mu se voda. Izraz njegova lica – ali takvo što uzalud bi bilo opisivati njima koji nikad nisu vidjeli zemaljsko lice – odavao je hrabra čovjeka koji trpi za neki uzvišen cilj i sada žarko priželjkuje suočenje s najgorim, toliko da je spreman sve učiniti da do toga dođe. Kad bismo htjeli objasniti njegovo ponašanje, dovoljno je sjetiti se da je toga jutra već bio podnio sve užase očekivana mučeništva i potom antiklimaks – četrnaest prisilnih uranjanja glave u hladnu vodu. Devine, koji mu je na licu sve pročitao, doviknuo mu je na engleskom:

„Smiri se, *Westone*. Ovi đavoli mogu razbiti atom, ili nešto slično tome. Pazi što govoriš i nemoj opet počinjati s prokletim glupostima.”

„Ah!” na to će *Weston*. „Znači, i ti si prešao na stranu divljaka?”

„Tiho”, začuo se Oyarsin glas. „Ti, glomazni, nisi mi ništa rekao o sebi pa ću ti ja to reći. U svom svijetu stekao si veliku mudrost proučavajući tijela i to ti je pomoglo da napraviš brod koji može putovati nebom, ali u svemu drugom pamet ti je kao u životinje. Kad si prvi put došao ovamo, poslao sam po tebe, želeći ti ukazati čast. Mrak u tvojem umu ispunio te je strahom. Mislio si da ti želim zlo i

krenuo si kao što životinja kreće na drugu životinju, uhvativši u stupicu ovog ovdje Ransoma. Htio si ga izručiti zlu kojeg se bojiš. Danas, vidjevši ga ovdje, u želji da spasiš vlastiti život, htio si ga po drugi put predati meni misleći i dalje da ga želim povrijediti. Tako ti postupaš s pripadnicima vlastite vrste. Što želiš mojem narodu, to znam. Neke si već ubio. Došao si ovamo da ih sve pobiješ. Ništa ti ne znači je li biće *hnau* ili nije. Isprva sam mislio da je to tako zato što mariš samo za to ima li tko tijelo kakvo ti imaš, ali Ransom ima tijelo kakvo ti imaš, a ti bi ga svejedno bio ubio jednako lako kao bilo koga od mojih *hnaua*. Nisam znao da je Iskrivljeni toliko toga učinio u tvom svijetu i još uvijek to ne razumijem. Da si moj, sada bih te rastjelovio. Ne smišljaj nikakve spletke; uz pomoć moje ruke Maleldil čini i veće stvari od toga, i ja te mogu uništiti čak i na granicama atmosfere tvojeg svijeta. No još nisam odlučio da ću to učiniti. Na tebi je red da govoriš. Da vidim ima li u tvojem umu ičega osim straha, smrti i žudnje.”

Weston se okrenuo Ransomu. „Vidim” rekao je, „da si odabrao presudnu krizu u povijesti čovječanstva da izdaš ljudski rod.” Zatim se okrenuo u smjeru glasa.

„Znam da ti ubiti nas”, rekao je. „Ja se ne bojati. Doći drugi, učiniti tvoj svijet našim svijetom...”

Devine je skočio na noge i prekinuo ga.

„Ne, ne. Oyarsa!” viknuo je. „Ne slušati njega. On vrlo budalast čovjek, on sanjati. Mi mali ljudi, samo htjeti lijepu sunčevu krv. Vi dati nama mnogo sunčeve krvi, mi se vratiti na nebo, više nas ne vidiš. Sve sređeno, shvaćaš?”

„Tišina”, rekao je Oyarsa. Nastupila je gotovo nezamjetna promjena u svjetlosti – ako se to uopće moglo nazvati svjetlošću – iz koje je glas dolazio i Devine se srušio na zemlju. Kad se pridigao u sjedeći položaj, lice mu je bilo blijedo i dahtao je.

„Nastavi”, reče Oyarsa Westonu.

„Ja ne... ne...”, počeo je Weston na malakandrijskom, a onda je zašutio. „Ne znam se izraziti na njihovu prokletom jeziku”, promrsi na engleskom.

„Govori Ransomu i on će prenijeti na naš jezik”, rekao je Oyarsa.

Weston je to objeručke prihvatio. Vjerovao je da je došao čas njegove smrti i bio je odlučan da tu jedinu stvar izvan područja znanosti kojom se bavio, a koju je trebao izreći, izrekne kako treba. Nakašljao se, samo što nije zauzeo pozu, i počeo:

„Tebi se možda činim običnim razbojnikom, ali ja na svojim leđima nosim sudbinu ljudskog roda. Vaš plemenski način života, s oružjem iz kamenog doba i kolibama nalik košnicama, s primitivnim čamcima od pruća i nerazvijenom

društvenom strukturom ne može se usporediti s našom civilizacijom – s našom znanosti, medicinom i pravom, s našim vojskama, našom arhitekturom, našom trgovinom i sustavom transporta koji velikom brzinom poništava prostor i vrijeme. Naše pravo da vas istisnemo jest pravo višeg nad nižim. Život...”

„Samo trenutak”, prekine ga Ransom na engleskom. „Toliko mogu odjednom, ne više.” Zatim, okrenuvši se Oyarsi, počne prevoditi kako je najbolje znao i umio. Bilo je mukotrpno, a rezultat – koji se njemu činio nezadovoljavajućim – zvučao je otprilike ovako:

„Među nama, Oyarsa, postoji jedna vrsta *hnaua* koji će uzeti hranu... i druge stvari – što god im se svidi – drugim *hnauima*, kad oni ne gledaju. Kaže da je on drukčiji od toga. Kaže da će se zbog onog što on sada radi vrlo različite stvari dogoditi onima od našeg naroda koji se tek imaju roditi. Kaže da kod vas svi *hnau* iste vrste žive zajedno i da *hrose* imaju koplja slična onima koja smo mi koristili prije mnogo vremena, da su vaše kolibe malene i okrugle, da su vaši čamci maleni i lagani kao što su davno bili naši te da imate jednog vladara. Kod nas je drukčije, kaže. Kaže da mi puno znamo. U našem svijetu, kad tijelo živog bića osjeća bol i postane nemoćno, mi ponekad znamo to zaustaviti. Kaže da imamo mnogo iskrivljenih ljudi i da ih ubijamo ili zatvaramo u kolibe, da imamo ljude koji pomažu kad se iskrivljeni *hnau* prepiru oko koliba, družice i raznih stvari. Kaže da imamo mnogo načina da *hnau* jedne zemlje ubiju *hnau* druge zemlje i da su neki od njih obučeni za to. Kaže da mi gradimo vrlo velike i čvrste kolibe od kamena i druge stvari kao *pfifltriggi*. I kaže da razmjenjujemo mnoge stvari između sebe i da možemo brzo prenijeti teške terete na velike udaljenosti. Zbog svega ovog, kaže on, kad bi naš narod pobio sav tvoj narod, to ne bi bio čin iskrivljenog *hnaua*.”

Čim je Ransom završio, Weston je nastavio.

„Život nadvisuje bilo koji sustav morala; njegovi su zahtjevi apsolutni. Život nije neumoljivo kročio naprijed od amebe do čovjeka i od čovjeka do civilizacije zahvaljujući plemenskim tabuima i držeći se maksima iz školskih bilježnica.”

„Kaže”, započne Ransom, „da su živa bića jača od pitanja je li neki čin iskrivljen ili dobar – ne, to ne može biti točno – kaže da je bolje biti živ i iskrivljen nego biti mrtav – ne, on kaže, on kaže... – ne mogu ti reći što kaže, Oyarsa, na tvom jeziku. Ali dalje kaže da je jedino dobro to da ima što više živih bića. Kaže da je prije prvih ljudi živjelo mnogo drugih životinja i da su one koje su došle kasnije bile jače od onih koje su bile prije; ali kaže da se životinje ne rađaju zbog onog što stariji govore

mlađima o iskrivljenim i dobrim djelima. I kaže da te životinje nisu osjećale žaljenje.”

„On...”, poče Weston.

„Oprosti,” prekide ga Ransom, „zaboravio sam na što misliš kad kažeš on.”

„Na život, naravno”, odbrusi Weston. „Život je nemilosrdno srušio sve prepreke i dokrajčio sve neuspjehe i danas, u svom najsavršenijom obliku – civiliziranom čovjeku – i u meni kao svojem predstavniku, krupnim koracima grabi prema onom interplanetarnom skoku koji će ga možda odvesti izvan domašaja smrti.”

„Kaže”, nastavio je Ransom, „da su te životinje naučile mnogo teških stvari, a one životinje koje nisu naučile izumrle su i one druge životinje nisu ih žalile. I kaže da je najbolja životinja danas ona vrsta čovjeka koja gradi velike kolibe i prenosi teške terete i radi sve druge stvari o kojima sam ti govorio; on je jedan od tih i kaže da bi ostali, kad bi znali što on radi, bili zadovoljni. Kaže, kad bi vas mogao sve pobiti i dovesti naš narod da živi na Malacandri, onda bi naš narod mogao živjeti ovdje nakon što nešto krene naopako u našem svijetu. A u slučaju da nešto krene naopako s Malacandrom, mogao bi pobiti sve *hnau* na nekom drugom svijetu. Poslije toga na nekom trećem – i tako naš narod ne bi nikad izumro.”

„U ime prava samog života”, reče Weston, „ili, ako želiš, u ime njegove snage, spreman sam bez oklijevanja zabosti zastavu čovječanstva u tlo Malacandre: napredovati, korak po korak, smijeniti, gdje je to neophodno, niže oblike života višim, zaposjedati planet za planetom, zvjezdani sustav za zvjezdanim sustavom, sve dok naše potomstvo – ma koliko neobičan oblik ono u međuvremenu poprimilo i ma kakav zasad neznani mentalitet imalo – ne naseli svemir gdje god je on nastanjiv.”

„Kaže”, prevodio je Ransom, „da zbog tih razloga ono što želi učiniti ne bi bilo iskrivljeno, drugim riječima, on bi *mogao* pobiti sve vas i dovesti naš narod ovamo. Zbog toga ne bi nimalo žalio. Dalje kaže da bi se možda mogli seliti s jednog svijeta na drugi i kamo god bi došli, pobili bi sve koji tamo žive. Mislim da sada govori o svjetovima koji se okreću oko drugih sunaca. Želi da bića koja nastanu od nas budu na što više mjesta. Kaže da ne zna kakva će to bića biti, kako će izgledati.”

„Možda ne uspijem,” nastavio je Weston, „ali dok god sam živ, nitko me neće, s takvim ključem u ruci, natjerati da zatvorim vrata budućnosti moje rase. Ono što nas čeka u budućnosti, onkraj našeg sadašnjeg vidokruga, nemoguće je zamisliti: meni je dovoljno da postoji nešto s onu stranu.”

„Kaže”, prevodio je Ransom, „da neće prestati pokušavati to učiniti, osim ako ga ne ubiješ. I kaže da iako ne zna što će se dogoditi s potomcima našeg naroda, silno im želi tu budućnost.”

Weston, koji je ovim završio svoj govor, instinktivno se osvrnuo oko sebe u potrazi za stolicom na koju bi sjeo. Na Zemlji je obično sjedao nakon što bi počeo aplauz. Kako nije bilo stolice – a nije bio od onih koji će sjesti na zemlju kao što je to učinio Devine – prekrižio je ruke i pomalo dostojanstveno zurio preda se.

„Dobro je da sam te čuo”, rekao je Oyarsa. „Jer iako ti je um slabiji, tvoja volja nije toliko iskrivljena koliko sam mislio. Ne bi sve to učinio samo radi sebe.”

„Ne” ponosno je odvratio Weston na malakandrijskom. „Ja umrijeti. Čovjek živjeti.”

„A ipak, poznato ti je da bi ta bića, da bi mogla živjeti na drugim svjetovima, morala biti sasvim drukčija od tebe.”

„Da, da. Svi novi. Ne znam kakvi. Čudni! Golemi!”

„Znači, oblik tijela nije ti važan?”

„Ne. Mene ne biti briga kakav oblik.”

„Moglo bi se pomisliti da ti je onda važan um. Ali to ne može biti, jer bi inače volio *hnaua* gdje god ga sretnoš.”

„Ne, meni nije važan *hnau*. Meni stalo do čovjeka.”

„Ako ne mariš ni za čovjekov um, koji je nalik umu svih drugih *hnaua* – nije li ih Maleldil sve stvorio? – niti za njegovo tijelo, koje će se potpuno promijeniti, što onda podrazumijevaš pod čovjekom?”

Ovo je trebalo prevesti Westonu. Kad je shvatio, odgovorio je:

„Meni stalo do čovjeka – do naše rase – do onog što potječe od čovjeka...”
Morao je pitati Ransoma kako se kaže *rasa* i *potjecati*.

„Neobično!” na to će Oyarsa. „Ne voliš nikog od svoje rase – bio bi me pustio da ubijem Ransoma. Ne voliš ni um ni tijelo svoje rase. Zadovoljan si s bilo kakvim bićem, samo da potječe od tvoje rase kakva je sada. Meni se čini, glomazni, da ono što ti voliš nije dovršeno biće, već samo sjeme: to je jedino što ostaje.”

„Reci mu”, reče Weston nakon što mu je Ransom preveo Oyarsine riječi, „da se ja ne pretvaram da sam metafizičar. Nisam došao ovamo da bih se nadmudrivao. Ako ne razumije – a očito ni ti ne razumiješ – nešto tako fundamentalno kao što je čovjekova lojalnost čovječanstvu, ja mu ne mogu pomoći da to razumije.”

Ransom to nije znao prevesti i Oyarsin glas je nastavio:

„Napokon shvaćam kako te je gospodar tihog svijeta iskrivio. Postoje zakoni koje svi *hnau* znaju, a to su zakoni sućuti, poštenja, stida i slično, a jedan od tih zakona je i ljubav prema onima istog roda. Naučio te je da kršiš sve zakone osim ovog, a to nije jedan od najvećih zakona; usto ga je toliko iskrivio da je postao ludost i učvrstio ga, tako iskrivljenog, da bude mali slijepi Oyarsa u tvom mozgu. I sada ti ne preostaje drugo nego pokoravati mu se, iako, kad te se priupita zašto je to zakon, ne znaš navesti nijedan razlog osim onih koje bi mogao navesti za ostale, puno više zakone koje te tjera kršiti. Znaš li zašto je to učinio?”

„Mislim da nijedna osoba – mudar, novi čovjek – neće vjerovati sve te stare priče.”

„Ja ću ti reći. Ostavio ti je taj zakon jer iskrivljeni *hnau* može učiniti više zla nego slomljeni *hnau*. Samo te je iskrivio; ali ovog mršavog koji sjedi na zemlji, njega je slomio, jer mu nije ostavio ništa osim pohlepe. On je sada samo životinja koja govori i u mom svijetu ne bi mogao učiniti više zla nego bilo koja životinja. Da je moj, oduzeo bih mu tijelo jer je *hnau* u njemu već mrtav. Da si ti moj, pokušao bih te izliječiti. Reci mi, glomazni, zašto si došao ovamo?”

„Ja već reći tebi. Učiniti da čovjek živjeti zauvijek.”

„Zar su vaši mudraci toliko neuki da ne znaju da je Malacandra starija od vašeg svijeta i bliža svojoj smrti? Najvećim je dijelom već mrtva. Moj narod živi samo u *handramitima*; temperatura je sve niža, vode je sve manje. Ubrzo, vrlo ubrzo, dokrajčit ću ovaj svijet i vratiti moj narod Maleldilu.”

„Ja to sve dobro znati. Ovo samo prvi pokušaj. Uskoro ići na drugi svijet.”

„Zar ne znaš da će svi svjetovi uminuti?”

„Ljudi skočiti sa svakog prije nego on uminuti – i tako uvijek, shvaćaš?”

„A kad svi uminu?”

Weston je šutio. Poslije nekog vremena Oyarsa je opet progovorio.

„Ne pitaš li se zašto moj narod, čiji je svijet star, nije došao na tvoj svijet i davno ga zauzeo?”

„Ha! Ha!” na to će Weston. „Vi ne znati kako.”

„Griješiš”, otpovrne Oyarsa. „Prije mnogo tisuća godina, kad još ništa nije živjelo na tvom svijetu, hladna smrt primicala se mojoj *harandri*. Tada sam bio u velikoj nevolji, ne toliko zbog smrti mojih *hnaua* – Maleldil ih ne stvara dugovječnima – već zbog svega onog što je gospodar tvog svijeta, koji tada još nije bio vezan, stavio u njihov um. Želio je od njih učiniti bića kakav je tvoj narod sada – dovoljno pametnima da uvide da se njihovoj vrsti bliži kraj, ali nedovoljno

pametnim da to podnesu. Među njima ubrzo bi bili nastali iskrivljeni savjeti. Bili su dovoljno vješti da su mogli izgraditi nebeske brodove. Uz moju pomoć Maleldil ih je zaustavio. Neke sam izliječio, neke rastjelovio...”

„I vidi što se dogoditi!” upadne mu u riječ Weston. „Ostalo samo nekoliko – zatvoreni u *handramiti* – uskoro svi umrijeti.”

„Da,” reče Oyarsa, „no nešto smo ostavili za sobom na *harandri*: strah. A zajedno sa strahom odložili smo i ubojstva i pobunu. Ni najslabiji u mom narodu ne boji se smrti. Iskrivljeni, vladar tvog svijeta, uništava vaše živote i kalja ih tjerajući vas da bježite od nečeg što znate da će vas na kraju snaći. Da ste podanici Maleldilovi, imali biste mir.”

Weston se pjenio od muke što zbog nepoznavanja jezika nije kadar izreći ono što mu je na srcu.

„Besmislice! Defetističke besmislice!” zaurao je na Oyarsu na engleskom; zatim je, uspravivši se u svoj svojoj visini, dodao na malakandrijskom: „Kažeš tvoj Maleldil pustiti da svi umrijeti. Onaj drugi, Iskrivljeni, on se boriti, skakati, živjeti – on ne samo pričati. Maleldil mi se ne sviđati. Sviđati mi se Iskrivljeni: ja biti na njegovoj strani.”

„Zar ne razumiješ da on neće nikad moći...”, započne Oyarsa, ali gotovo istoga časa zašuti, kao da se želi smiriti. „Moram saznati više o tvom svijetu od Ransoma, a to će trajati do noći. Neću te ubiti, neću čak ni mršavog ubiti, jer niste od mog svijeta. Sutra ćete otići odavde u vašem brodu.”

Devineovo se lice objesilo. Brzorečicom je ispalio:

„Za Boga milog, Westone, objasni mu. Ovdje smo mjesecima – Zemlja sada nije u opoziciji. Reci mu da to nije moguće. Bolje je da nas odmah ubije.”

„Koliko će trajati vaše putovanje do Thulcandre?” upita Oyarsa.

Weston mu je, preko Ransoma kao prevodioca, objasnio da je putovanje, s obzirom na trenutni položaj dvaju planeta, gotovo nemoguće izvesti. Udaljenost među njima povećala se za milijune kilometara. Kut njihove putanje u odnosu na sunčeve zrake uvelike bi se razlikovao od onoga s kojim su računali. Čak i kad bi slučajno pogodili Zemlju, a izgledi za to su jedan prema stotinu, gotovo je sigurno da bi potrošili zalihe kisika davno prije nego što bi stigli do nje.

„Reci mu da nas odmah ubije”, dodao je.

„Znam sve to”, rekao je Oyarsa. „Ostanete li u mom svijetu, morat ću vas ubiti: neću trpjeti takvo biće na Malacandri. Znam da su izgledi da se vratite u vaš svijet neznatni. Ali to ne znači da ih nema. Između ovog trenutka i podneva sutradan

morate odlučiti. Sada mi reci ovo. Koliko vam vremena najviše treba da biste stigli do Thulcandre, ako ikad stignete?”

Poslije duljega računanja Weston je drhtavim glasom odgovorio da se, u slučaju da se ne uspiju vratiti za devedeset dana, neće nikad ni vratiti, već će umrijeti od gušenja.

„Dobit ćete devedeset dana”, rekao je Oyarsa. „Moji *sorni* i *pfifltriggi* opskrbit će vas zrakom (i mi znamo kako se to radi) i hranom za devedeset dana. Učinit će još nešto vašem brodu. Nakon što sleti na Thulcandru, ne želim da ikad više uzleti na nebo. Ti, glomazni, nisi bio ovdje kad sam lišio tijela moje mrtve *brose* koje si ubio: mršavi će ti reći. Maleldil me je naučio koristiti tu moć i kroz vrijeme i prostor. Prije nego što vaš nebeski brod poleti, moji *sorni* pobrinut će se da se devedeseti dan nakon što napustite Malacandru vaš brod rastjelovi, da postane, kako vi kažete, ništa. Ako na taj dan brod još uvijek bude na nebu, vaša smrt neće zbog toga biti gorča, ali jednom kad dotaknete Thulcandru, ne zadržavajte se u njemu. A sada, djeco moja, odvedite ovu dvojicu i pođite kamo vas je volja. Moram razgovarati s Ransomom.”

XXI.

Cijelo to poslijepodne Ransom je ostao sam s Oyarsom i odgovarao na njegova pitanja. Nije mi dopušteno objelodaniti o čemu su razgovarali; reći ću samo da je Oyarsa završio ovim riječima:

„Otkrio si mi više čudesa nego što ih cijelo nebo zna.”

Poslije toga razgovarali su o Ransomovoj budućnosti. Mogao je slobodno birati hoće li ostati na Malacandri ili krenuti na beznadan put prema Zemlji. Bio je na velikim mukama. Na kraju je odlučio dijeliti sudbinu s Westonom i Devineom.

„Ljubav prema vlastitoj vrsti”, rekao je, „nije najviši zakon, ali ti si, Oyarsa, rekao da je ipak zakon. Ako ne mogu živjeti na Thulcandri, bolje mi je da uopće ne živim.”

„Izabrao si ispravan put”, rekao je Oyarsa. „Reći ću ti dvije stvari. Moji sluge uklonit će sve neobično oružje s broda, ali jedno će dati tebi. *Eldili* dubokog neba bit će blizu tvog broda sve dok ne stigne u Thulcandrinu atmosferu i često će biti i u njemu. Neće dopustiti onoj dvojici da te ubiju.”

Ransomu nije ni palo na pamet da bi ga Weston i Devine mogli ubiti i tako osigurati više hrane i kisika za sebe. Čudio se vlastitoj tuposti i zahvalio je Oyarsu na tim zaštitnim mjerama. Veliki *eldil* otpustio ga je ovim riječima:

„Nemaš nikakve krivnje na sebi, Ransome s Thulcandre, osim što si se bojao. Zato će putovanje na koje krećeš biti tvoja bol i tvoje moguće izlječenje: jer, morat ćeš biti ili lud ili hrabar prije nego što se ono okonča. Dajem ti i zapovijed: moraš paziti na tog Westona i na tog Devinea na Thulcandri ako ikad stignete tamo. Njih dvojica mogu učiniti još mnogo zla u tvom svijetu, i ne samo u njemu. Iz onog što si mi rekao razabrao sam da ima *eldila* koji silaze u tvoju atmosferu, u samo uporište Iskrivljenog; tvoj svijet nije zatvoren onako neprobojno kao što se mislilo u ovom dijelu neba. Motri na tu dvojicu iskrivljenih. Budi hrabar. Bori se protiv njih. Kad bude potrebno, naši će ti pomoći. Maleldil će ti ih pokazati. Možda ćemo se nas dvojica opet sresti dok si još u tijelu; ni ovaj naš sadašnji susret nije bez udjela Maleldilove mudrosti, a onda, toliko toga sam saznao o tvom svijetu. Čini mi se da je ovo samo početak dolazaka i odlazaka između nebâ i svjetova i između

jednog i drugog svijeta – premda ne takvih kakvima se nadao glomazni. Smijem ti reći ovo. Za godinu u kojoj smo sada – ali nebeske godine nisu kao tvoje – davno je prorečeno da će biti godina nemira i velikih promjena i opsada Thulcandre možda se napokon bliži kraju. Čekaju nas velike stvari. Ako mi Maleldil ne zabrani, neću ih se kloniti. A sada, zbogom.”

Sljedećega dana mnoštvo je Malakandrijaca pomoglo trojici ljudskih bića da se ukrcaju u svemirski brod i krenu na svoje strašno putovanje. Weston je bio blijed i upalih očiju nakon što je cijelu noć probdio pogrbljen nad zakučastim izračunima koji bi svakom matematičaru, čak i kad mu život ne bi ovisio o njima, zadali glavobolju. Devine je bio glasan, bezobziran i pomalo histeričan. Njegovo gledanje na Malacandru promijenilo se radikalno i preko noći kad je otkrio da „urođenici” imaju alkoholno piće; čak ih je pokušao naučiti pušenju. Samo su *pfifltriggi* znali to cijeniti. Sada se, trpeći groznu glavobolju i pomisao na izglednu sporu smrt, tješio zadavajući muke Westonu. Ni jedan ni drugi nisu bili oduševljeni kad su otkrili da su im sve oružje uklonili iz svemirskog broda, ali što se ostalog tiče, sve je bilo učinjeno po njihovoj želji. Otprilike sat vremena poslije podneva Ransom je bacio posljednji pogled na plave vode, grimiznu šumu i daleke zelene bedeme poznatoga *handramita* i zatim se, slijedeći primjer druge dvojice, provukao kroz provlaku. Prije nego što su zatvorili otvor, Weston ih je upozorio da moraju biti potpuno mirni i nepomični da štede zrak. Tijekom putovanja neće smjeti učiniti ni jedan suvišan pokret; zabranjeno im je čak i govoriti.

„Govorit ću samo u slučaju prijeko nužde”, rekao je.

„Bogu hvala na tome”, otpovrnuo je Devine. Zatim su se hermetički zatvorili.

Ransom je odmah sišao u donji dio broda, u komoru koja je sada stajala sasvim naglavce, i ispružio se na onom što će kasnije postati krovni prozor. Iznenadio se kad je vidio da su se već uzdigli više tisuća metara u zrak. *Handramit* je sada bio samo ravna grimizna crta na ružičastocrvenoj površini *harandre*. Nalazili su se točno iznad mjesta na kojem su se spajala dva *handramita*. Jedan je nesumnjivo bio onaj u kojem je živio, a drugi onaj u kojem se nalazio Meldilorn. Guduru kojom je, sjedeći na Augrayjevim ramenima, presjekao kut između dvaju tih *handramita*, nije se moglo vidjeti.

Iz minute u minutu pogledu mu se otvaralo sve više *handramita* – dugačkih, ravnih linija od kojih su neke tekle usporedno, neke su se sjekle, a neke su formirale trokut. Krajobraz je sve više poprimao geometrijsku pravilnost. Pustoš između grimiznih linija činila se potpuno jednoličnom. Točno ispod nazirala se ružičasta

boja okamenjenih šuma; prema sjeveru i istoku, pak, prostirale su se goleme pješčane pustinje o kojima su mu govorili *sorni*, sasvim nalik beskonačnim ravnicama žute boje i boje okera. Prema zapadu boje su blijedile. Bio je to pojas nepravilna oblika zelenkastoplave boje koji kao da je potonuo ispod razine *harandre* koja ga je okruživala. Zaključio je da je to šumovito nizinsko područje u kojem žive *pfifltriggi* – točnije rečeno, jedno od šumovitih područja, jer su se sada slična područja počela nazirati u svim smjerovima, pri čemu su neka bila tek mrljice na sjecištima *handramita*, dok su druga bila golemi pojasevi. Bio je bolno svjestan da je njegovo poznavanje Malacandre bijedno, ograničeno, skućeno. Bilo je to kao da je *sorn* proputovao četrdeset milijuna milja do Zemlje i sve vrijeme na njoj proveo između Worthinga i Brightona. Pomislio je kako će, ako preživi, moći malo što reći o svom nevjerojatnom putovanju: krajnje oskudno poznavanje jezika, opis svega nekolicine krajobraza, skromno poznavanje fizike – a gdje su statistike, gdje povijest, gdje opširan prikaz izvanzemaljskih uvjeta, koje bi jedan takav putnik trebao donijeti sa sobom? Uzmimo, na primjer, *handramite*. Promatrani s visine koju je svemirski brod sada dostigao stostruko su, u svojoj prepoznatljivoj geometriji, nadilazili njegov prvotni dojam o njima kao o prirodnim dolinama. Bili su to gigantski stvaralački pothvati o kojima nije doznao ništa; pothvati koji su, ako je sve istina, dovršeni prije početka ljudske povijesti... prije pojave prvih životinja. Ili je to samo mitologija? Znao je da će zvučati kao mitologija kad se vrati na Zemlju (ako se vrati), ali sjećanje na Oyarsu bilo je još uvijek previše živo da bi imao bilo kakvih dvojbi u tom pogledu. Čak mu je palo na pamet da je razlikovanje povijesti i mitologije možda sasvim besmisleno izvan Zemlje.

Ova ga je misao zapanjila i ponovno se usredotočio na krajobraz pod sobom – krajobraz koji je svakoga trenutka bio sve manje krajobraz, a sve više dijagram. Već se, prema istoku, u crvenkastu i oker nijansu malakandrijskoga svijeta počeo probijati pojas posvemašnje bezbojnosti, znatno veći i tamniji od bilo čega što je dotad vidio – područje neobičnog oblika, s dugačkim kracima ili rogovima s obje strane i nekom vrstom zatona u sredini, nalik konkavnoj strani polumjeseca. Taj se pojas sve više širio. Činilo se da se ti široki i tamni kraci šire i spremaju progutati cijeli planet. Iznenada je u sredini toga mračnog pojasa vidio sjajno svjetlo i shvatio da taj pojas uopće nije na površini planeta, nego da je to crno nebo iza njega. Glatka krivulja bila je rub njegova diska. Vidjevši to, Ransoma je, prvi put nakon polijetanja, uhvatio strah. Polako, iako ne toliko polako da ne bi zamijetio, tamni kraci pružali su se sve dalje i dalje osvjetljenom površinom dok se na kraju nisu

spojili. Cijeli disk, uokviren tamom, nalazio se pred njim. Već dulje vrijeme čuli su se slabi udarci meteorita o oplatu broda; prozor kroz koji je zurio više nije bio sasvim *ispod* njega. Njegovi udovi, iako već vrlo lagani, bili su previše ukočeni da bi ih mogao pomicati, i bio je vrlo gladan. Pogledao je na svoj ručni sat. Već osam sati proveo je prikovan na tom mjestu, kao začaran.

S mukom se zaputio prema sunčanoj strani broda i ustuknuo, gotovo zaslijepljen blještavom svjetlošću. Pipajući, pronašao je zatamnjene naočale u svojoj staroj kabini i uzeo nešto hrane i vode: Weston je strogo porcionirao i jedno i drugo. Otvorio je vrata kontrolne sobe i provirio unutra. I Weston i Devine sjedili su, s izrazom tjeskobe na licu, za nekom vrstom metalna stola puna osjetljivih instrumenata, izrađenih naizgled od kristala i tankih žica, koji su blago vibrirali. Ni jedan se nije obazirao na njega. Ostatak tiha putovanja mogao se slobodno kretati po cijelom brodu.

Kad se vratio u mračni dio broda, svijet s kojega su odlazili visio je na nebu posutu zvijezdama, doimljući se ne puno većim od našega Mjeseca. Još uvijek su se mogle vidjeti njegove boje – crvenkasto-žuti disk zamrljan zelenkasto-plavom bojom, s bijelim kapama na polovima. Ugledao je dva mala malakandrijska mjeseca – njihovo je kretanje bilo prilično uočljivo – i pomislio je kako su to još samo dvije od mnoštva stvari koje nije primijetio za svog boravka. Spavao je, probudio se, a disk je i dalje visio na nebu. Sada je bio manji od Mjeseca. Na njemu se više nije mogla vidjeti nijedna boja – ostala je samo crvenkasta nijansa, blaga, jednoliko raspoređena po svoj površini; čak ni njegova svjetlost nije bila jača od svjetlosti bezbrojnih zvijezda koje su ga okruživale. Prestao je biti Malacandra; sada je bio samo Mars.

Ubrzo se vratio staroj rutini u kojoj su se u pravilnim vremenskim razmacima izmjenjivala razdoblja spavanja i sunčanja, a koju je prekidao tek črčkanjem bilješki za svoj rječnik malakandrijskoga jezika. Znao je da su izgledi da će svoje novo znanje moći prenijeti čovječanstvu vrlo maleni, da će smrt u dubinama svemira, koju nitko neće zabilježiti, gotovo sigurno biti kraj ove njihove pustolovine. Ali već sada nije mogao razmišljati o svemiru kao o „svemiru”. Istina, strah mu je na trenutke ledio krv u žilama, ali takvi trenuci bili su svaki put sve kraći i umjesto njih sve brže ga je obuzimao osjećaj udivljenja i strahopoštovanja u usporedbi s kojim mu se njegova sudbina činila potpuno beznačajnom. Nije se osjećao kao da su oni otok života koji putuje kroz ponor smrti. Imao je gotovo oprečan osjećaj – činilo mu se da život čeka izvan male željezne ljuske jajeta u kojem se voze,

spreman u bilo kojem trenutku provaliti unutra i da će ih, ako ih ubije, ubiti preobiljem svoje vitalnosti. Usrdno se nadao da će, ako im je već suđeno da poginu, poginuti uslijed rastjelovljenja svemirskoga broda, a ne gušenja u njemu. Biti pušten vani, na slobodu, izgubiti se u oceanu vječnoga podneva na trenutke mu se činilo poželjnijom sudbinom od povratka na Zemlju. I ako mu je srce na sličan način koji put zaigralo od radosti na prvom putovanju nebom, sada mu je zamalo iskočilo iz grudi jer je bio uvjeren da je ponor kojim prolaze pun života u najdoslovnijem smislu te riječi, pun živih bića.

Njegovo povjerenje u Oyarsine riječi o *eldilima* s vremenom se povećavalo, ne slabilo. Nije vidio ni jednoga; svjetlost u kojoj se brod kupao bila je tako jarka da nije dopuštala nikakve, čak ni kratkotrajne sjenke i promjene koja bi odala njihovu prisutnost. Čuo je, ili mu se možda samo činilo da čuje, najrazličitije slabašne zvukove, ili vibracije srodne zvuku, pomiješane s cilikanjem prouzrokovanim kišom meteorita što su udarali o oplatu broda i često bi ga obuzela sigurnost, osjećaj neke nevidljive prisutnosti, čak i unutar svemirskoga broda. Upravo zbog toga su mu se, više no zbog ičega drugog, izgledi da će preživjeti činili tako nevažnima. On osobno i cijela njegova vrsta doimali su se malenim i prolaznim u usporedbi s tako neizmjernom puninom. Zavrtjelo mu se u glavi pri pomisli na istinsko stanovništvo svemira, na trodimenzionalnu neizmjernost njihova teritorija i na eone njihove povijesti nezabilježene u ljetopisima; ali srce mu je sada bilo spokojnije nego ikad prije.

Bilo je dobro za njega što je počeo tako razmišljati prije nego što su počele prave teškoće. Otkad su otišli s Malacandre, temperatura u termometru neprekidno je rasla; sada je bila viša no ikad tijekom njihova putovanja i rasla je sve više. I svjetlost se pojačavala. Oči je pod tamnim naočalama po navici držao čvrsto zatvorenima, otvarajući ih samo načas, kad je bilo najpotrebnije. Znao je da će mu vid, ako ikad stigne do Zemlje, biti trajno oštećen. No sve je to bilo ništa u usporedbi s mukama koje je donosila vrućina. Sva trojica bili su budni dvadeset i četiri sata na dan, raskolačenih očiju, zacrnjenih usana, s mrljama na obrazima – simptomi agonije prouzrokovane žeđu. Bila bi čista ludost povećati njihove oskudne obroke vode: bila bi čista ludost čak i trošiti zrak raspravljajući o tom pitanju.

Bilo mu je potpuno jasno što se događa. U posljednjem pokušaju da preživi Weston se osmjelio zaputiti se u Zemljinu orbitu, dovodeći ih Suncu bliže no što je čovjek, možda čak i živo biće uopće, ikad bio. Možda je to bilo neizbježno; nikako

ne bi mogli stići do Zemlje koja se udaljavala od njih slijedeći je duž njezine orbite. Jedina im je nada bila da će je slučajno presresti na njezinoj putanji... no bila je to čista ludost! Ovo pitanje, međutim, nije previše zaokupljalo njegovu pažnju; bilo je nemoguće misliti dulje na išta drugo osim na žed. Samo su o vodi mislili; nakon toga mislili su na žed; zatim su mislili o tome kako su mislili na žed; zatim opet na vodu. A temperatura u termometru je rasla i rasla... Stijenke broda bile su prevruće da bi ih se moglo dodirnuti. Bilo je očito da je kriza na pomolu. Tijekom sljedećih nekoliko sati ta će ih kriza ubiti, ili će početi popuštati.

Popustila je. Došao je napokon trenutak kad su ležali iscrpljeni i drhteći od nečega što se doimalo hladnoćom, iako je i dalje bilo vruće nego bilo gdje na Zemlji. Weston je uspio; riskirao je uvesti ih u područje najviše temperature koju čovjek teoretski može preživjeti i izvukli su se. Ali nisu više bili isti ljudi. Dotad je Weston, čak i kad ne bi bio na straži, spavao vrlo malo; nakon otprilike sat vremena nemirna sna vraćao bi se svojim kartama i beskonačnim, gotovo beznadnim izračunima. Vidjelo se da se bori s očajanjem – svoj je prestravljeni mozak naprosto prikovao za brojke i nije ga odvajao od njih. No sada ih više nije ni gledao. Bezbriznim se doimao čak i u kontrolnoj sobi. Devine je hodao kao mjesečar, a tako je i izgledao. Ransom je sve češće boravio na mračnoj strani broda i provodio duge sate ne misleći ni o čemu. Iako je prva velika opasnost bila iza njih, ni jedan od putnika nije ozbiljno vjerovao u uspješan ishod putovanja. Već pedeset dana boravili su u svojoj čeličnoj ljušturi, bez riječi, a zrak je postajao sve gori.

Weston se toliko promijenio da je Ransomu dopustio da sudjeluje u navigaciji. Koristeći se uglavnom znakovima, ali i s nekoliko šaptom izgovorenih riječi, učio ga je svemu što je bilo potrebno u ovoj fazi putovanja. Bilo je očito da jure kući, ali izgledi da će stići na vrijeme – prije neke vrste kozmičkoga „pasatnog vjetra” – bili su minimalni. Nekoliko jednostavnih pravila pomoglo je Ransomu da zvijezdu koju mu je Weston pokazao drži u sredini krovnoa prozora, ali lijevu ruku nije skidao s dugmeta zvonca kojim bi u bilo kojem trenutku dozvao Westona iz njegove kabine.

Ta zvijezda nije bila Zemlja. Broj dana – čisto teoretskih „dana” – a koji je imao tako presudno značenje za putnike, popeo se na pedeset osam prije nego što je Weston promijenio kurs, i sada je u sredini krovnoa prozora bilo jedno drugo osvijetljeno tijelo. Prošlo je šezdeset dana prije nego što se moglo pouzdano utvrditi da je riječ o planetu. Šezdeset i šest prije nego što je počeo nalikovati planetu viđenu kroz dalekozor. Sedamdeset prije nego što je Ransom pomislio da takvo što

nikad nije vidio – bio je to mali blještavi disk, prevelik da bi bio planet, a premalen da bi bio Mjesec. Sada kad je bio zadužen za navigaciju, sasvim se raspršilo njegovo nebesko raspoloženje. U njemu se probudila divlja, životinjska žeđ za životom, pomiješana s nostalgičnom čežnjom za čistim zrakom, krajobrazima i mirisima zemlje – za mirisom trave, mesa, piva, čaja, za ljudskim glasom. Isprva, glavna teškoća s kojom se susretao dok je bio na straži bila je kako da se othrvе pospanosti; sada ga je, međutim, premda je zrak postajao sve gori, budnim držalo grozničavo uzbuđenje. Kad je odlazio s dužnosti, desna mu je ruka često bila ukočena i bolna: satima bi je nesvjesno pritiskao o kontrolnu ploču, kao da će tim slabašnim pritiskom natjerati svemirski brod da poveća brzinu.

Preostalo im je još dvadeset dana. Devetnaest, osamnaest – i na bijelom Zemljinu disku, tek malo većem od kovanice od šest penija, učinilo mu se da može razaznati Australiju i jugoistočni dio Azije. Iz sata u sat šare su se sporo pomicalе na disku uslijed okretanja Zemlje oko svoje osi, ali sam disk odbijao je rasti. „Samo naprijed! Samo naprijed!” šaptom je požurivao Ransom brod. Ostalo im je još deset dana i disk je nalikovao Mjesecu i bio je toliko sjajan da nisu mogli gledati u nj na dulje vrijeme. Zrak u njihovoj maloj kugli bio je jako loš i slutio je na još gore, ali Ransom i Devine su unatoč tome riskirali i prošaptali nekoliko riječi jedan drugom prilikom smjene straže.

„Uspjet ćemo”, promrmljali su. „Ipak ćemo uspjeti.”

Osamdeset sedmoga dana Ransom je, dok je mijenjao Devinea na straži, pomislio kako nešto nije u redu sa Zemljom. Prije kraja smjene bio je već sasvim siguran u to. Zemlja nije više bila okrugla, već je na jednom mjestu bila izbočena, gotovo kao kruška. Kad je Weston preuzeo dužnost, bacio je pogled na krovni prozor, pozvonio bjesomučno zvoncem, dozivajući Devinea, odgurnuo Ransoma ustranu i sjeo na navigacijski stolac. Činilo se da se sprema učiniti nešto s komandama, ali kad je Devine ušao u prostoriju, dignuo je pogled i slegnuo ramenima gestom očajnika. Zatim je zakopao lice u šake i spustio glavu na kontrolnu ploču.

Ransom i Devine razmijenili su poglede. Makli su Westona iz sjedala – plakao je kao dijete – i zamijenio ga je Devine. Tek je sada Ransom odgonetnuo tajnu one izbočine na Zemlji. Ono što je izgledalo kao izbočina na Zemljinu disku bio je drugi disk, naizgled gotovo jednake veličine. Prekrivao je više od polovice Zemlje. Bio je to Mjesec – nalazio se između njih i Zemlje, i bio im je dvjesto četrdeset tisuća milja bliži. Ransom nije znao mijenja li to što u sudbini broda i ako mijenja,

kakva bi ta promjena mogla biti. Devine je očito znao i nije nikad bio više vrijedan divljenja. Lice mu je bilo blijedo kao i Westonu, ali oči su mu bile bistre i izvanredno sjajne; sjedio je nagnut nad komande poput životinje koja se sprema skočiti na plijen i tiho zviždukao neku melodiju između zuba.

Prošlo je nekoliko sati prije nego što je Ransom shvatio što se događa. Mjesečev disk sada je bio veći od Zemljina i postupno mu je postajalo sve jasnije da se oba diska smanjuju. Svemirski brod nije se više približavao ni Zemlji ni Mjesecu; bio je dalje od njih nego pola sata ranije i to je objašnjavalo Devineovu mahovitost nad komandnom pločom. Mjesec nije samo presijecao njihovu putanju i priječio im pristup Zemlji; iz nekoga razloga – vjerojatno gravitacijske naravi – bilo je opasno približiti se previše Mjesecu i Devine je usmjerio brod prema svemirskom prostranstvu. Tek što su se našli nadomak luke, bili su primorani okrenuti natrag na pučinu. Zirnuo je na kronometar. Bilo je jutro osamdeset osmoga dana. Imali su još samo dva dana da dođu na Zemlju, a udaljavali su se od nje.

„Pretpostavljam da će nas ovo dokrajčiti?” šapnuo je.

„Valjda”, šaptom je odvratio Devine, ne dižući pogled. Weston se napokon sabrao, vratio se i stao pored Devinea. Ransom nije mogao ništa učiniti. Bio je posve siguran da će uskoro sva trojica umrijeti. Kad je to shvatio, agonija neizvjesnosti iznenada je netragom nestala. Smrt, došla ona sada ili trideset godina kasnije, na Zemlji, ustala je pred njim i zahtijevala njegovu pozornost. U takvim okolnostima čovjek poželi obaviti nekakve pripreme. Izišao je iz kontrolne sobe i vratio se u jednu od onih komora okrenutih Suncu, u ravnodušnost nepokretne svjetlosti, topline, tišine i oštro ocrtanih sjenki. Ni o čemu nije mislio manje nego o snu. Kvaliteta zraka u brodu bila je sve gora i zbog toga je bio pospan. Usnuo je.

Probudio se u gotovo potpunu mraku zbog glasne i neprekidne buke koju u prvi mah nije mogao odrediti. Podsjećala ga je na nešto – nešto što kao da je čuo u prijašnjem životu. Kao da nešto bubnja tik iznad njegove glave. Iznenada mu je srce poskočilo od radosti.

„Oh, Bože”, zajecao je. „Oh, Bože! To je *kiša*.”

Bio je na Zemlji. Zrak je bio težak i ustajao, ali osjećaj gušenja netragom je nestao. Shvatio je da je još uvijek u svemirskom brodu. Ona dvojica, u strahu od prijetnje rastjelovljenja, zacijelo su pobjegla odmah nakon slijetanja i prepustila Ransoma njegovoj sudbini. U mraku, pritisnut težinom Zemljine gravitacije, bilo mu je teško pronaći izlaz. Ali uspio je. Pronašao je provlaku i ispuzao iz utrobe broda poput zmiје, udišući zrak krupnim gutljajima; okliznuo se u blatu,

blagoslovio njegov miris i konačno se osovio na noge, podižući tjelesnu težinu od koje se sasvim odviknuo. Bilo je mračno kao u rogu, a kiša je pljuštala. Upijao ju je svakom porom svoga tijela; s neizrecivom čežnjom srca sretno je dočekaio miris polja u kojem se našao – komadić rodnoga planeta na kojem raste trava, na kojem pasu krave, na kojem će ubrzo doći do kakve živice i kapije.

Pješačio je otprilike pola sata kad je po iznenadnu bljesku jarke svjetlosti iza svojih leđa i kratku zapuhu snažna vjetra zaključio da svemirskoga broda više nema. Jedva da je obratio pažnju na to. Ispred sebe ugledao je slabašna svjetla i zaključio da su u blizini ljudi. Uspio se domoći puteljka, zatim staze, zatim seoske ulice. Opazio je jedna odškrinuta osvijetljena vrata. Iznutra su dopirali glasovi i ti su glasovi govorili engleskim jezikom. Zrak je prožimao poznat miris. Brže-bolje ušao je unutra i ne obazirući se na lica koja su iznenađeno zurila u njega, zaputio se prema baru.

„Kriglu crna piva, molim”, rekao je Ransom.

XXII.

Da sam se vodio isključivo književnim motivima, moja bi priča na ovom mjestu završila, ali vrijeme je da skinem krinku i da čitatelja upoznam s pravom i praktičnom svrhom zbog koje sam napisao ovu knjigu. Istodobno, doznat će i kako je njezino pisanje bilo uopće moguće.

Dr. Ransom – sada već postaje očito da to nije njegovo pravo ime – ubrzo je odustao od zamisli da napiše rječnik malakandrijskoga jezika, dapače od cjelokupne zamisli da svijet upozna s onim što mu se dogodilo. Nekoliko je mjeseci bio bolestan, a kad se oporavio, počeo je ozbiljno sumnjati da se ono čega se sjećao doista dogodilo. Sve se činilo halucinacijom prouzročenom njegovom bolešću, usto, većinu njegovih tobožnjih pustolovina moglo se, shvatio je, objasniti uz pomoć psihoanalize. Na ovu činjenicu nije se previše oslanjao jer je odavno primijetio da je mnoštvo „stvarnih” pojava u flori i fauni našega svijeta moguće objasniti na sličan način ako pođete od pretpostavke da su to iluzije. Ali kako je i sam sumnjao u autentičnost vlastite priče, pomislio je da joj ni drugi neće vjerovati. Odlučio je držati jezik za zubima i na tome bi bilo i ostalo da nije bilo jedne neobične slučajnosti.

Na ovom mjestu u priču ulazim ja. Dr. Ransoma površno sam poznao nekoliko godina, dopisivao sam se s njim o književnim i filološkim temama, ali vrlo smo se rijetko susretali. Stoga ne treba čuditi što sam mu prije nekoliko mjeseci napisao pismo iz kojega ću ovdje navesti jedan važan dio. Taj dio glasi:

Trenutno radim na platonistima dvanaestoga stoljeća i polako uviđam da su pisali vraški teškim latinskim. Osobito kod jednoga od njih, Bernardusa Silvestrisa, našao sam riječ o kojoj bih rado čuo Vaše mišljenje – u pitanju je riječ *Oyarses*. Pojavljuje se u opisu putovanja nebom i čini se da je *Oyarses* „inteligencija” ili duh zaštitnik nebeskoga tijela, tj., u našem jeziku, planeta. Upitao sam o tome C. J., a on mi kaže da bi ta riječ trebala glasiti *Ousiarches*. To, naravno, ima smisla, ali ja nisam sasvim zadovoljan. Jeste li Vi slučajno ikad naišli na tu riječ, *Oyarses*, ili možda možete pogoditi kojem jeziku pripada?

Neposredni rezultat ovoga pisma bio je poziv da za vikend dođem k dr. Ransomu. Ispričao mi je cijelu svoju priču i otada zajedničkim snagama gotovo neprekidno radimo na ovoj zagonetki. Istražujući tu temu, dokopali smo se mnoštva činjenica koje u ovom trenutku nemam namjeru objaviti; u pitanju su činjenice o planetima općenito, napose o Marsu, o srednjovjekovnim platonistima te na kraju (ali ne i najmanje važno) o profesoru kojem sam nadjenuo fiktivno ime Weston. Naravno, civiliziranom svijetu može se podastrijeti sustavan prikaz ovih činjenica, ali to bi gotovo sigurno rezultiralo općom nevjericom i, s Westonove strane, tužbom zbog klevete. Istodobno, i dr. Ransom i ja osjećamo da ne možemo šutjeti. Svakodnevno se potvrđuje naše uvjerenje da je *Oyarses* Marsa bio u pravu kad je rekao da će „nebeska godina” koja je u tijeku biti revolucionarna, da se dugotrajna izoliranost naših planeta primiće svom kraju i da su na pomolu veliki događaji. Imamo razloga vjerovati da su srednjovjekovni platonisti živjeli u istoj nebeskoj godini kao i mi – da je ona ustvari počela u dvanaestom stoljeću naše ere – i da pojavljivanje imena Oyarsa (latinizirana u obliku *oyarses*) kod Bernardusa Silvestrisa nije slučajno. Također imamo dokaze – dapače, takvih je dokaza svaki dan sve više – da će „Weston”, ili sila, možda i sile, koje stoje iza „Westona” igrati golemu ulogu u događajima u nekoliko sljedećih stoljeća i da će ta njihova uloga, ako ih ne spriječimo, biti kobna. Ovim ne želimo reći da će nužno napasti Mars – naš apel ne glasi samo: „Ruke dalje od Malacandre.” Opasnosti kojih se treba bojati nisu planetarne nego kozmičke ili su, u najmanju ruku, vezane uz Sunčev sustav, i nisu vremenski ograničene nego vječne. Reći nešto više od toga bilo bi nerazborito.

Dr. Ransom prvi je zaključio da nam je jedina šansa u tome da ono što nitko ne bi želio saslušati kao činjenicu objavimo u formi umjetničke proze. Čak je bio uvjeren – uvelike precjenjujući moje književne sposobnosti – da će priča na taj način doći do šire javnosti te da će svakako prestići „Westona” i prije njega doprijeti do velika broja ljudi. Na moj prigovor da će je javnost, prihvati li je kao umjetničku prozu, baš zbog toga smatrati lažnom, odgovorio je da će u priči biti dovoljno indikacija za onu nekolicinu čitatelja – malobrojnu, dakako – koji su *u ovom času* spremni dublje ispitati tu stvar.

„Oni će”, rekao je, „lako pronaći vas ili mene i lako će prepoznati Westona. Kako bilo da bilo,” nastavio je, „ono što nam trenutno treba nije toliko uvjeravanje nekolicine, koliko to da što više ljudi upoznamo s određenim idejama. Kad bismo samo jedan posto naših čitatelja uspjeli potaknuti da koncept svemira zamijene konceptom neba, to bi za početak bilo dovoljno.”

Međutim, ni on ni ja nismo predvidjeli brzi slijed događaja koji su ovu knjigu učinili zastarjelom čak i prije nego što je objavljena. Zbog tih je događaja ona sada više prolog našoj priči nego priča. Ali moramo je objaviti onakvu kakva jest. A što se kasnijih faza naše pustolovine tiče – hm, Aristotel nas je, davno prije Kiplinga, naučio prikladnoj frazi: „To je druga priča.”

POST SCRIPTUM

(Izvaci iz pisma koje je pravi dr. Ransom napisao autoru)

(...) Mislim da ste u pravu, i nakon dviju ili triju korekcija (označenih crvenom bojom) rukopis će morati ostati ovakav kakav jest. Neću poricati da sam razočaran, ali, što je tu je: svaki pokušaj da se ispriča jedna ovakva priča mora nužno razočarati čovjeka koji je sve to stvarno proživio. Ne aludiram na to kako ste nesmiljeno reducirali sve vezano uz filologiju, iako, kako stvari sada stoje, našim čitateljima pružamo tek karikaturu malakandrijskoga jezika. Mislim na nešto zahtjevnije, nešto što nije moguće izraziti. Kako netko može prenijeti malakandrijske *mirise*? Ništa mi se ne vraća življe u mojim snovima... posebno miris ranoga jutra u onim grimiznim šumama, a samo spominjanje „ranoga jutra” i „šume” zavodi u bludnju jer potiče čovjeka da razmišlja o zemlji, mahovini, paučini i mirisu našega planeta, dok ja mislim na nešto sasvim drugo. Aromatičnije je?... Da, ali nije tako vruće, raskošno ili egzotično kao što ta riječ sugerira. Nešto aromatično, pikantno, a ipak vrlo hladno, vrlo tanko, nešto što žari u dnu nosa – nešto što je na moje osjetilo mirisa djelovalo kao što visoki, reski tonovi violine djeluju na uho. I pomiješano s tim, uvijek čujem zvuk pjevanja iz bezbrojnih grla – silnu muklu glazbu što podsjeća na lavež lovačkih pasa, dublju od Šaljapinove „tople, mračne buke”. Kad god je se sjetim, čeznem za svojom starom malakandrijskom dolinom, a ipak, samo Bog zna koliko sam čeznuo za Zemljom dok sam tu glazbu slušao.

U pravu ste, naravno; ako ćemo se prema njoj odnositi kao prema priči, *morate* zgusnuti vrijeme koje sam proveo u selu, a tijekom kojega se „ništa nije dogodilo”, iako mi je zbog toga žao. Mirni tjedni koje sam proveo među *hrosama*, dapače sam život među njima, za mene je najvažnije malakandrijsko iskustvo. Poznajem ih, Lewise; to se ne može pretočiti u običnu priču. Na primjer, budući da kad god odlazim na praznike, uvijek ponesem termometar (tako sam mnogo toga spasio od kvarenja), znam da je normalna tjelesna temperatura *hrosa* nešto viša od 39°C. Znam – iako se ne sjećam da su me tome učili – da žive oko 80 marsovskih godina, što je 160 zemaljskih godina; da se vjenčaju s oko 20 (= 40); da im izmet, kao i

konjima, nije neugodna mirisa (doista nije) i da ga koriste u poljodjelstvu; da ne plaću i ne trepću; da znaju, kako biste vi rekli, „popiti koju kapljicu više” na veselicama – koje često priređuju – ali se ne opijaju. No što da radimo s tim informacijama? Ja ih samo analiziram, izdvajajući ih iz cjeline živih uspomena koje nije moguće pretočiti u riječi i nitko na ovom svijetu neće moći iz tih uspomena sastaviti autentičnu sliku. Na primjer, mogu li, čak i Vama, objasniti kako znam, a znam to pouzdano, zašto Malakandrijci nemaju kućne ljubimce i zašto, općenito govoreći, prema svojim „nižim životinjama” ne osjećaju ono što mi osjećamo prema svojim? Prirodno je da mi takvo što nikad nisu mogli reći. Razlog postaje jasan kad njihove tri vrste vidite zajedno. Svaka od njih ostalima je ono što je nama čovjek, ali je istovremeno i ono što je nama životinja. Oni mogu međusobno razgovarati, mogu surađivati, mogu imati istu etiku; utoliko se *sorn* i *hros* susreću kao dvoje ljudi. A opet, svaki od njih u onom drugom vidi drukčije biće, čudnovato i privlačno, kao što je nama privlačna životinja. Neki instinkt, koji u nama gladauje i koji pokušavamo utažiti ponašajući se prema iracionalnim bićima gotovo kao da su racionalna, na Malacandri doista biva zadovoljen. Njima ne trebaju ljubimci.

Usput, kad već govorimo o vrstama, žao mi je što sam zbog potreba priče bio prisiljen toliko pojednostavniti biologiju. Jeste li, čitajući moju priču, stekli dojam da je svaka od njihove tri vrste potpuno homogena? Ako jeste, zaveo sam Vas u bludnju. Uzmimo, na primjer, *hrose*; moji prijatelji bili su crni *hrose*, ali postoje i srebrni *hrose*, a u pojedinim zapadnim *handramitima* živi veliki *hros* s krestom – visok je tri metra i prije bih ga mogao nazvati plesačem nego pjevačem; poslije čovjeka najplemenitija je životinja koju sam vidio. Krestu imaju samo mužjaci. U Meldilornu sam vidio potpuno bijeloga *hrosa*, ali kao prava budala nikad nisam saznao pripada li on zasebnoj podvrsti, ili je tek hir prirode, poput naših albina. Osim *sorna* koje sam susreo, postoji još najmanje jedna vrsta *sorna* – tzv. *soroborn*, ili crveni pustinski *sorn*, koji živi u sjevernim pustinskim krajevima. On je zaista nešto izvanredno.

Slažem se, šteta je što nikad nisam vidio *pfifltrigge* u njihovu zavičaju. O njima znam jedva toliko da mogu „izmisliti” susret s njima i opisati ga kao dio priče, ali mislim da ne trebamo posezati ni za kakvom fikcijom. Izraz „nepatvoren u svojoj biti” zvuči sasvim dobro na Zemlji, ali ne mogu zamisliti da bih značenje ovoga izraza objašnjavao Oyarsi i slutim (kao što sam Vam već naznačio u posljednjem pismu) da ću se prije ili kasnije naći opet pred njim. Kako bilo da bilo, zašto bi naši

„čitatelji” (čini se da znate vraški mnogo o njima!), koji ne žele čuti ništa o jeziku, gorjeli od želje da doznaju nešto više o *pfifltriggima*? Ali ako možete i to ugurati u knjigu, nema, naravno, nikakva zla u otkrivanju pojedinosti da oni liježu jaja i žive u matrijarhatu te da im je životni vijek kraći nego u drugih vrsta. Prilično je jasno da su velike uleknine u kojima žive dna drevnih oceana. *Hrose* koji su bili u njihovoj zemlji opisuju kako su, hodajući po pijesku, zalazili duboko u šume, a „iznad njih su bile kamene kosti [fosili] onih koji su nekoć davno brazdali more”. Zemljani te uleknine vide kao tamna područja na Marsovoj površini. To me sad sjetilo: „mape” Marsa koje sam konzultirao po povratku na Zemlju međusobno su toliko proturječne da sam odustao od pokušaja da odredim u kojem *handramitu* sam ja boravio. Želite li se i sami okušati u tome, to Vam je, ugrubo rečeno, mjesto na kojem sjeveroistočni i jugozapadni „kanal” sijeku sjever, a južni „kanal” nije više od četrdeset milja udaljen od ekvatora. Ali astronomi se uvelike razilaze u pogledu onoga što vide.

Sada ću odgovoriti na vaše najiritantnije pitanje. „Je li Augray, opisujući *eldile*, pobrkao ideje suptilnijega tijela i superiornog bića?” Nije. Vi ih brkate. On je rekao dvije stvari: da su tijela *eldila* drukčija od tijela planetarnih životinja i da je njihova inteligencija superiornija. Ni on ni bilo tko drugi na Malacandri nije nikad pobrkao jedan iskaz s drugim niti je jedan izvodio iz drugoga. U stvari, imam razloga vjerovati da postoje i iracionalna bića, životinje kojima je tijelo slično *eldilovu* (sjećate se Chaucerovih „prohladnih životinja”?).

Pitam se hoćete li imati dovoljno mudrosti da prešutite pitanje *eldilskoga* govora? Slažem se da bi pokvarilo priču kad bismo postavili to pitanje tijekom prizora suđenja u Meldilornu, ali nema nikakve sumnje u to da će se većina čitatelja s pravom pitati kako to da *eldili*, koji očito ne dišu, mogu govoriti. Istina, trebali bismo priznati da ne znamo, ali zar to ne bi trebalo reći čitateljima? Iznio sam J. – jedinom znanstveniku koji uživa moje povjerenje – Vašu teoriju da oni možda imaju instrumente, ili čak organe, kojima manipuliraju okolnim zrakom i tako neizravno proizvode zvukove, no on ne misli tako. Drži da vjerojatno izravno manipuliraju slušnim organima onih kojima se obraćaju. To zvuči prilično teško... naravno, moramo imati na umu da mi ne znamo ni oblik ni veličinu *eldila*, čak ne znamo ni u kakvu su *eldili* odnosu s prostorom (kako ga mi shvaćamo) općenito. U stvari, čovjek poželi inzistirati na tome da o njima ne znamo gotovo ništa. Poput Vas, ne mogu, a da ne pokušam povezati ih s bićima koja se pojavljuju i u zemaljskoj tradiciji: s božanstvima, anđelima i vilama. Ali nemamo potrebne

podatke. Kad sam Oyarsi pokušao objasniti našu kršćansku angelologiju, on je smatrao da su naši „anđeli” na neki način drukčiji od njega. No da li je smatrao da su oni drukčija vrsta bića ili da su samo posebna vojnička kasta (budući da je naša jedna stara Zemlja, kako se čini, svojevrsan Ypres Salient, odnosno bojišnica u svemiru), to ne bih znao.

Zašto morate ostaviti moj opis o tome kako su se prozorski kapci zaglavili neposredno prije slijetanja na Malacandru? Bez toga opis naših patnji prouzročenih prejakim svjetlom na povratku povlači za sobom očito pitanje: „Zašto nisu zatvorili kapke?” Ne vjerujem u vašu teoriju da „čitatelji nikad ne primjećuju takve stvari”. Siguran sam da bih ja primijetio.

Postoje dvije scene za koje bih volio da ste našli mjesta u knjizi; nije važno – imaju mjesta u meni. Jedna ili druga uvijek mi je pred očima.

U jednoj vidim jutarnje nebo na Malacandri; svijetloplave je boje, toliko je svijetlo da mi se sada, kad sam se ponovno privikao na zemaljsko nebo, čini gotovo bijelim. Na njegovoj pozadini, bliži vrhovi divovskoga korijenja – „drveća”, kako ga vi zovete – crne su boje, ali u daljini, kilometrima daleko od one zasljepljujuće plave vode, šume su akvarelno ljubičaste. Sjenke na šumskom tlu oko mene nalikuju sjenkama na snijegu, posvuda su. Preda mnom koračaju figure; vitke, usprkos tome divovskih proporcija, crne i sjajne poput čarolijom oživljenih visokih šešira; njihove velike okrugle glave, nasadene na vijugava tijela slična stabljikama, daju im izgled crnih tulipana. Spuštaju se, pjevajući, prema obali jezera. Glazba ispunja šumu svojim vibracijama, iako je toliko blaga da je jedva čujem: kao prigušeno sviranje na orguljama. Neki se ukrcavaju u čamac, ali većina ostaje. Ukrcavanje se odvija polako; to nije obično ukrcavanje, već ceremonija. Riječ je, zapravo, o pogrebu. Ona trojica sa sijedim gubicama, kojima su pomogli ući u čamac, odlaze u Meldilorn umrijeti. Jer u tom svijetu, osim nekolicine koje ubije *hnakra*, nitko ne umire prije nego što dođe njegov čas. Svi prožive pun životni vijek dodijeljen njihovoj vrsti, a smrt predviđaju kao što mi predvidimo rođenje djeteta. Cijelo je selo znalo da će ta trojica umrijeti te godine, toga mjeseca; bilo je čak lako pretpostaviti da će umrijeti toga tjedna. I sada su odlazili; odlazili su primiti posljednji savjet od Oyarase, umrijeti, odlazili su k njemu da ih rastjelovi. Njihova trupla kao takva postojat će samo nekoliko minuta: na Malacandri nema mrtvačkih sanduka, nema groblja ni grobara. Dolina je svečana u trenucima rastanka, ali ne vidim znakova tuge koja razdire srce. Oni ne dovode u pitanje svoju besmrtnost, a prijatelji istoga naraštaja ne razdvajaju se. Svijet napuštate isto kao što ste na nj

došli, „s onima istoga godišta”. Smrti ne prethodi strah niti nakon nje slijedi truljenje.

Druga se scena odvija noću. Vidim sebe i Hyoiu u toplu jezeru: kupamo se. On se smije mom nespretnom plivanju; naviknut sam na teži svijet i ne mogu uroniti tijelo dovoljno duboko pod površinu da bih se mogao kretati naprijed. Zatim vidim noćno nebo. Najvećim je dijelom vrlo slično našem, iako su njegove dubine mračnije, a zvijezde sjajnije, ali na zapadu se događa nešto što si ne možete predložiti uz pomoć nijedne zemaljske analogije. Zamislite uvećanu Mliječnu stazu – kao da je gledate kroz naš najjači teleskop za najvedrije noći. Zatim zamislite ovo, ne prikazano s onu stranu obzora, već kao zvijezde što se uzdiže iza planinskih vrhova: blistava ogrlica svjetala, blještavih poput planeta, polako se podiže sve dok ne ispuni petinu nebeskoga prostranstva i onda ostavi pojas tame između sebe i horizonta. Presjajna je da biste u nju mogli dugo gledati, ali to nije ništa u usporedbi s onim što slijedi. Na *harandri* nazire se sjaj sličan sjaju Mjeseca kad izlazi. „*Ahihra!*” kliče Hyoi i iz tame kojom smo okruženi pridružuju mu se drugi srodni glasovi, slični lavežu. To dolazi pravi kralj noći, probija si put kroz onu neobičnu galaksiju na zapadu, zasjenjujući svojim sjajem njezin sjaj. Odvraćam pogled jer je njegov maleni disk neizmjerljivo sjajniji od Mjeseca u punu sjaju. Cijeli *handramit* kupava se u bezbojnu svjetlu; mogu izbrojiti debla u šumi na udaljenoj strani jezera; vidim da su mi nokti slomljeni i prljavi. Slutim što je to što sam vidio – Jupiter se uspinje iznad asteroida i četrdeset milijuna milja mi je bliže no što je bio dok sam živio na Zemlji. Malakandrijci bi rekli „unutar asteroida”, jer katkad imaju čudnovat običaj da izvrću naopačke Sunčev sustav. Asteroide zovu „plesaćima pred pragom velikih svjetova”. Veliki su svjetovi planeti, kako bismo mi rekli, „s one strane” ili „izvan” asteroida. Glundandra (Jupiter) najveći je među njima i za Malakandrijce ima bremenito značenje koje nisam uspio dokučiti. On je „središte”, „veliki Meldilorn” „prijestolje” i „gozba.” Oni vrlo dobro znaju da je život na njemu nemoguć, bar onim životinjama koje žive na planetima; i sasvim sigurno im ne pada na pamet poganska ideja da kažu da ondje živi Maleldil. Ali netko, ili nešto, od silne važnosti vezano je uz Jupiter; kao obično: „*Séroni* to znaju.” No nikad mi nisu rekli. Možda ćemo najbolji komentar ovom naći u autora kojega sam već spomenuo: „Jer kao što je s pravom rečeno da veliki Africanus nije nikad bio manje osamljen nego kad je bio sam, tako u našoj filozofiji, nijedan dio ovoga univerzalnog okvira ne možemo s manje prava nazvati samotnim od onih dijelova

koje priprosti um smatra najsamotnijim, jer povlačenje ljudi i životinja znači češću posjećenost od strane izvrsnijih bića.”

Više o ovom kad dođete. Nastojim pročitati svaku staru knjigu o ovoj temi za koju čujem. Sada kad je „Weston” zatvorio vrata, put prema planetima vodi kroz prošlost; bude li još svemirskih putovanja, i ona će, jednako tako, morati biti i putovanja kroz vrijeme...!

Zabilješke

¹ *Lo, the poor Indian*, izvorno stih iz pjesme *An Essay on Man* (1734.) Alexanders Popea, no taj se izraz kasnije počeo koristiti kao poruga u svrhu dehumaniziranja neobrazovanih domorodaca.

Sadržaj

IZVAN TIHOGA PLANETA	1
I.	3
II.	10
III.	15
IV.	18
V.	23
VI.	29
VII.	33
VIII.	39
IX.	43
X.	50
XI.	56
XII.	62
XIII.	67
XIV.	74
XV.	79
XVI.	85
XVII.	91
XVIII.	102
XIX.	109
XX.	116
XXI.	124
XXII.	133
POST SCRIPTUM	136
Zabilješke	142